

Poznani. — Given i Mon May 1859/60

103660

II 1859/60

PROGRAMM

DES

KÖNIGL. MARIEN-GYMNASIUMS ZU POSEN
für das Schuljahr 1859/60.

INHALT: 1. Metonymiae ratio e scriptoribus Latinis explicata, vom Prof. *Wannowski*.
2. Schulnachrichten, vom *Direktor*.

PROGRAM

KRÓLEWSKIEGO

GIMNAZJUM Ś. MARYI MAGDAL. W POZNANIU

na rok szkolny 1859/60.

Zawiera: 1. Rozprawę Prof. *Wannowskiego*: Metonymiae ratio e scriptoribus Latinis explicata.
2. Wiadomości szkolne, przez Dyrektora.

POSEN,

Buchdruckerei von M. Zoern.
1860.

POZNAŃ,

czcionkami drukarni M. Zoerna.
1860.

Pedag pol. 1069

778154

103660

1853/60

PROGRAMMA

290

KÖNIGL. MARIEN-GYMNASIUMS IN POSSEN

103660

CHURCH HISTORY 1853/1860

PROGRAMMA

PROLAMATIONE

GEMÜTHLICHES MARYANUM W. POZNANI

IN TERRA POLONIA 1860/60

Nachdem der Hochwürdige Herr der Erzbischof von Magdeburg den Vorstand des Bibliothekarischen Vereins aufgefordert hat,

So wird demselben beschieden, dass er

POZNANI

POZNANI

Gelesen am 10.8.1860

Cum ante duo annos solemnia dedicationis novi gymnasii celebraremus, programmatis loco pauca scripsi, non ut metonymiae rationem explicarem; nam ejus modi quaestio paucis paginis vix attingi, nedum explicari potest — sed ut exempla minus nota figurae huius proferrem, ex quibus quanta esset hoc in genere scriptorum, maxime poetarum latinorum licentia patesceret. Rem hanc paulo accuratius tractare iam antea percupii, sed occasio opportuna deerat, quam nunc oblatam libens arripui, non quod putarem, scriptum hoc magnam quandam lucem litteris hic porrecturum esse damnatio iis fore, si diutius silentio premeretur, sed quia laceram istam particulam quam primum explere officii mei duxi. Sane, quum quae in schedis meis notata habeo, percensere et ordinare coepi, mox intellexi, difficile esse singula ad certas classes revocare, diversa et audacissime colorata ita digerere et enarrare, ut non solum nubes exemplorum excitaretur, sed res tota ratione disposita et subtilius perpolita uno in conspectu videretur. Multum quidem operae consumsi in ordinanda mole diversorum exemplorum, sed confiteor ingenue, vereri me, ut lectoribus satisficerim; plura enim, maxime apud poetas posterioris aetatis, ita praeter rationem, vel inepte etiam dicta inveniuntur, ut omnem conatum ea ad certa capita redigendi eludere videantur. Egregiam hoc in genere operam navavit Hertzbergius, vir doctissimus, in Quaestione Propertianarum libro secundo p. 149. seqq., cuius vertigiis equidem insistere poteram; sed Hertzbergius Propertii solius elocutionem explicavit, equidem, cum omnium fere poetarum usum explanandum mihi summissem, plura inveni diversi generis, quae eadem ut certo quodam loco collocarentur, coactus fui ab ingeniosa eius partitione discedere, et minus quidem subtilem, universo tamen argumento non plane inconvenientem rationem inire. Totam igitur disputationem in duas, quod ratio ipsa suadet, partes divisimus; in altera agitur de abstracto, quod vulgo dicunt, pro concreto posito, in altera contra de concreto, quod locum abstracti tenet. Prior dispergitur in sex capita; i. e. de figura orationis, ex qua affectus et animi habitus, affectu hoc excitatus, ponitur pro *homine*; tum percensui locos, quibus actio hominis, virtus vel vitium, quo erat insignis, id quod perppersus erat et conditio omnino, in qua aetatem degebat, pro homine ipso dicuntur, aut tantummodo periphrasi inserviunt, ut *nomen*, *indoles*, alia; tertium caput complectitur recensum eorum, quibus non *homo*, sed *res* significatur vocabulo abstracti, ubi pro instrumento ponitur id, quod instrumento efficitur, effectus pro causa; contra, id quod efficit pro eo, quod efficitur; tum paucis explicavi illam immutationem, ex qua *mentis actio* confunditur cum eo, quod haec actio spectat; tandem illam, ex qua, quod proditur re, pro re ipsa ponitur vel pro signo. Sequitur altera pars continens contrariam inflexae significationis rationem, *concreti* pro abstracto usum. Hic primum disputavimus de locis, quibus nomen viri (etiam dei) ponitur pro re, quam quodammodo repraesentat,

pro opere, quod conficit, pro potentia, quae in eo inest; tum quibus res sub sensum cadens est pro ea re, quae illa peragit, quae illi adhaeret; deinde ubi materia est pro re inde fabricata; tum ubi pars vel insigne pro toto exhibetur; ubi res ponitur pro eo, quod in ea invenitur; locus, pro eo, quod in hoc loco accidit. His addidimus unum caput, quod sane cum argumento proposito minus cohaeret, tamen non plane ab eo est alienum, id est de neutris adjectivorum loco substantivorum positis, ita ut alterum adjectivum iis adjungatur. Ipsi sentimus, partitionem hanc minus esse exactam nec usquequaque subtiliore ratione determinatam; fortasse qui haec nostra legent, non unum exemplum minus apposito loco prolatum atque ad aliud caput pertinere dicent; at, ut ut est, hac sententia certe me consolor, copiam exemplorum ipsam hoc in genere non plane esse supervacaneam, cum inde optime perspici possit, quantum veteres in figuranda oratione sibi indulserint, quantopere a nostro sensu et iudicio elegantiae discesserint. Exempla in lexicis nostris commemorata aut plane omisi, aut breviter tantum indicavi; maior pars eorum, quae protuli, quod sciam, in lexicis desideratur. Explicationes sententiarum omnibus fere locis addidi, quas fortasse lectores supervacaneas esse iudicabunt; loci tamen e medio sententiarum tenore avulsi, nisi adiungatur explanatio, fiunt obscuriores atque metonymias eiusmodi interpretari et veteres editores, et nostrae aetatis doctissimi non sunt dignitati.

§. I. Prima, late patens denominationis ratio haec est, ex qua affectus et animorum habitus, affectu excitatus, pro homine ponitur. Sunt hoc in genere plura omnibus linguis communia, alia per jocum a comicis facta, quorum in programmata nostro mentionem fecimus nec h. l. repetere volumus. Hoc tantum dicamus, omnia haec dupli sensu accipi posse, activo et passivo, ita ut v. c. *amores* et *amatam* significet et *amantem*. Pauca exempla proferre operae pretium videtur. Apud Plaut. Pers. 2. 2. 11.

Scio *fidei* hercle *herili* ut soleat impudicitia obprobriari — servus ipse hero fidelis designatur. *Cura*, quod plerumque pro *amica ipsa* legitur, alteram recipit significationem apud Ovid. Heroid. 1. 103. (edt. Jahn.)

Huc faciunt custosque boum longaevaque nutrix,

Tertius immundae *cura fidelis* harae — i. e. is qui curam habet harae, eam administrat, ut A. A. 1. 155.

Cui deus: En adsum tibi *cura fidelior*, inquit. — et Sil. Italie. 5. 45.

At *cura umbroso* servabat vertice montis

Hostilem ingressum —

ubi Hannibal dicitur *cura*, od omnia intentus, vel speculatorum et excubitorum custodia et statio. Similiter *spes* vulgo dicitur, qui spem de se facit, ut filii sunt *spes* parentum, quemadmodum posteriores scriptores absolute *affectum* usurpant, ut Claudian Epigr. 69.

Sanguinis affectum mater amare timet —

i. e. *filium*; at apud Sil. Ital. 16. 505.

..... sed *prima* corona

Spes trepidat tantis venientibus Eurytus alis —

spes prima coronae dicitur, qui primum victoriae praemium consecuturum se esse sperat, plane ut Stat. Theb. 6. 325.

Oebalios sublimis agit *spes proxima* palmae
Amphiaraus equos.

Sic etiam *luctus* dicitur homo, qui moerorem affert, non modo apud Ovid. Metam. 1. 654, sed etiam apud Auson. Parent. 11. 1.

Tu quoque maturos, puer immature, dolores
Irrumpis, moesti *luctus* acerbis avi.

Pudor non modo eum significat, qui pudorem incutit efficitque, ut alterum pudere debeat, ut apud Lucan. Phars. 5. 59. Pompejus dicitur *Fortunae pudor* crimenque deorum, ubi cf. Cortium, sed etiam ipsum pudibundum. Seneca Troad. 89.

.... Cui conjugio
Pectora velas, *captive pudor* —

i. e. tu pudica, nunc autem captiva, cur habitu es decenti, cum nunquam fruitura sis legitimis nuptiis. Ibid. Herc. Oct. 1792.

.... Forsitan poenas petet

Irata Juno; *totus uretur dolor* —

dolor totus significat Herculem et universum eius genus, in primis Alcmenen, quam excruciat dea irata. Valer. Flacc. Argon. 2. 143.

.... aut nostros, inquit, prius unda *dolores*

Obruat —

i. e. Thressas mulieres, quae nobis dolori erunt. Ovid. Met. 10. 198. Apollo Hyacinthum a se interfecit, *dolorem facinusque suum* appellat, quod neminem offendet.*)

Odium pro eo, qui alterum odit, non solum apud Plautum est, sed satis insolenter apud Valer. Maxim. 3. 7. 5. „fiducia, quae duobus *acerrimis odiis* latera sua cingere ausa est“ i. e. vir, qui salutem suam duobus acerrimis inimicis suis commisit. Mittimus notissima illa Catulli 2. 5.

Cum desiderio meo nitenti

Carum nescio quid libet iocari —

et ibd. 17. 21., ubi *meus stupor* dicitur *senex stupidus*, vel ibd. 42. 3. *jocum me esse putat* moecha turpis — i. e. dignum, quem ludat, atque ad Tibullum transimus, cuius orationem troporum ornamenti parce variatam esse interpres iam docuerunt. Huc pertinet 1. 2. 11.

*¹) Insolentissime dixit Prudent. Peristeph. 5. 261.

Totum cubile spiculis

Armant dolores anxi —

quod profecto aliter explicari non potest, quam ex sententia Mignii, *dolores anxios* esse fragmenta ipsa testularum, quibus dolores efficiuntur. cf. §. 3. At inepta plane ibd. 6. 66.

Percussus cadit (gladiator) et fremit *voluptas* —

i. q. spectatores exsultant gaudio; contra simplicia nec digna, quae commemorentur Mamertini Grat. actio Juliano c. 29. „Nimiae laetiae decoris sunt immensores.“

et mala si qua tibi dixit *dementia nostra* — (quo loco cf. Dissenium) et multo insolentius colorata 4. 1. 141.

*omn. rapidus, Cyri dementia, Gyndes O
aret Arecteis haud una per ostia campis —*

ubi fluvius dicitur dementia Cyri, aut quia cum Cyrus impie in alveos derivavit et imminuit, aut quia Cyrus, equite amico demerso, in aegritudinem et furorem impulit. Propertianum 1. 2. 16.

*Non Idae et cupido quondam discordia Phoebo
Eueni . . . filia —*

explicavit Hertzbergius Quaest. p. 151. cuius disquisitionem acutissimam et copiosam cum repetere nolle, factum est, ut omnino, quae ad Propertii elocutionem pertinent, in transcurso tantum indicarem. Sic *fiducia* dicitur Titus ipse Tacit. hist. 2. 4. „Titus . . . suspensis provinciarum . . . mentibus ingens rerum *fiducia* accessit“, ubi cf. Waltherum; at multo insolentius Ovid. Halieut. 58.

Foedus . . . pervolvitur ursus

Quid nisi pondus iners stolidaeque ferocia mentis —

*ubi ursus dicitur ipse mera ferocia, ut apud Plaut. Pers. 3. 3. 20. servus audit solida servitus, apud Petron Satir. 43. discordia, non homo; Senec. consolat. ad Martiam c. 17. „tantae futuros turpidinis, ut ipsi maledicta sint.“ — Alio sensu Lucan. 7. 557. Caesar dicitur rabies populis stimulusque furorum, i. e. qui populos in rabiem agit, et *ira* dicuntur, qui ab irato missi sunt apud Valerium Flacc. 4. 427.*

Insuper Harpyiae Typhonides, ira Tonantis.)*

Locos, quibus affectus ponitur pro re, affectum excitante, infra §. 3. explicabimus.

§. 2. Accedamus ad alterum caput, quod continet id metonymiae genus, ex quo vocabula significantia actionem, perpessionem, eventum, fortunam, cui quis succubuit, conditionem vitae, pro

*) Apud recentiores virtutes et affectuum nomina in allocutione et titulis ponit pro homine hac virtute insigni, in vulgus notum. Jam apud Valerium Maximum plura id genus inveniuntur; *mea parvitas, mea mediocritas*: de cursu temporis perversae huius elegantiae usus mirum quantum percerebruit; nos h. l. ex solo Symmacho exempla proferamus, ut haec affectatio quam late patuerit cognoscatur. Epist. 4. 45. „misi ad eruditonem tuam duas oratiunculas.“ 5. 9. „Vero eloquentia etuae scripta mea committere“ i. e. tibi tanto oratori. 5. 38. „Eos, qui ad praestantiam tuam relicta urbe contendunt“, quae lectio non est sollicitanda. Sic pro *amicis* saepe dicit *unanimitas*. cf. Epist. 6. 7. „credo enim sanctae *unanimitati vestrae* (i. e. vobis, Nicomachi filiis) incompta non esse“; et vel ad *unum* scribens 6. 61. „Sed longum est opperiri *unanimitatis tuae litteras*“ ut 6. 25. „Sapricius . . . diligentiam sanctae *unanimitatis tuae* sine stipulatore meruisse“. Simili modo pro *amico* usurpat saepe vocabulum *amabilitas*. cf. 7. 3. „Secundas ad *amabilitatem tuam* litteras mitto“; — 7. 4. „Haec eo scribo, ut *laetitia amabilitatis tuae* spe meliore pascatur“, qua in re hoc mirandum, quod prioribus sex Epistolarum libris ne semel quidem vocabulum hoc sic usurpatum invenimus. Alia honoris causa dicta sunt: *eximietas*. cf. Epist. 8. 63. „Spem visendae *eximietatis tuae*“; *laudabilitas*, 9. 25. „Quantum *laudabilitas tua* . . . contraxit *invidiae*“, *religio*, 6. 24. „qui de nobis apud *religionem vestram* plura narrabit“; — *sanctitas*; cf. 6. 20. „*sanctitatis vestrae* reddit spes vicina promittit“; in titulis autem principum erat *aeternitas*; *perennitas*; ut 10. 19. „Et tamen amor *perennitatis vestrae* acuit desideria plebis“; *serenitas*. 10. 21. „Ea quae *serenitas vestra* Patribus liberanda legavit“; *tranquillitas*; cf. 10. 46. „Quamvis mihi *tranquillitatis vestrae* delegatione mandatum“; *clementia*; 10. 30. „Quos *clementiae vestrae* multiplex occupatio probare non potuit.“ Nonnunquam verbum additum dictionem magis etiam affectatam reddit, ut 7. 114. „spes visendae *praesentiae tuae*“ 10. 54. „parens *culminis vestri*“ et quae sunt id genus alia.

homine ipso posita sunt; ut mea poena pro ego punitus. cf. Hertzberg. l. l. p. 149. *Fortuna mea* dicitur is, cui omnem meam felicitatem debeo Lucan. 7. 250.

O domitor mundi, *rerum fortuna mearum,*

Miles, adest toties optatae copia pugnae:

Huc referenda *crimen, nefas, poena*, quae varia significatione usurpantur. Ovid. Amor. 2. 18. 37.

Et Paris est illuc et adultera, *nobile crimen* — ubi Sen. exhibit *carmen*, quod etiam defendi potest, ut infra demonstrabimus, sensu activo dicitur; aliter apud Sil. Ital. 6. 84.

Ductorum . . . *crimen culpamque Tonantis,*

Occidere —

i. e. qui invidiam Jovi fecisti, cum te occidere passus sit; aliter Senec. Medea v. 245.

. . . Si placet, damna ream;

Sed redde *crimen* —

i. e. Jasonem, ob quem crimen commisi. Apud Lucan. 8. 550. Magnus (Pompejus) dicitur *Caesaris nefas*, cum a Caesare esset occisus; Stat. Theb. 5. 592.

. . . *huc magno cursum rapit effera luctu*

Agnoscitque *nefas* —

i. e. puerum ab angue interemptum; ut Lucan. 2. 265.

. . . quis nolit . . . *scelus esse tuum* —

i. e. a te occidi. Lucan 9. 1087.

Poena fugae Ptolemaeus erat —

i. q. fugam meam Ptolemaeus punisset; at Claudian. in Rufin. 2. 405.

Felix illa manus, talem quae prima cruorem

Hauserit et fessi *poenam libaverit orbis* —

Rufinus ipse dicitur *poena orbis*, ut Eutropius *eoum crimen* i. q. pernicies, pestis generis humani delenda. Similis generis sunt Stat. Theb. 7. 607.

. . . moerenti iuvenis iacet *ultio Baccho* —

i. e. iuvenis, cuius morte Bacchus vindicatur, et Claudian. in Eutrop. 2. 20.

At vos egregie purgatam creditis aulam,

Eutropium si Cypros habet *vindictaque mundi*

Semirir exsul erit —

i. e. si exsillum eunuchi toti orbi in vindictam sufficiat. Mittimus Senec. Oedip. 874., ubi vir dicitur *exitium juris*, at insolentius dictum ibd. Herc. fur. 770.

Stygiae paludis ultimos quaerens sinus

Foecunda mergit capita *Lernaeus labor* —

i. e. hydra cum magno labore ab Hercule devicta, plane ut ibd. Herc. Oct. 1931.

Teque *labores*, o gnatæ, timent —

hi omnes, quos tu vicisti laborando. Valerius Maximus, qui inter prosae orationis scriptores fortasse maxime hac figura abutitur, 6. 9. 14. C. Marium maximam fortunae *luctationem* dicit i. e. qui maxime cum adversa fortuna luctatus est, ut 8. 1. 4. P. Claudium maritimorum virium praecipuum *iacturam*, qui vires Romanorum maritimas imminuit, vel perdidit. Qua de re ibd. 9. 1. 3. „Xerxes quanta, dum deliciis nimis capit, amplissimi imperii *ruina* evasit!“ ita explicandum, ut rex ipse *ruina*, auctor interitus imperii dicatur.*). Jam *accessio* de hominibus dici, scimus omnes ex Livio, audacius tamen deflexit orationem Valerius 9. 1. 5.: „Iam Ptolemaeus rex *accessio* vitiorum suorum vixit“ quod recte explicant: — praecipuum fuit in Ptolemaeo non ipse, sed vitia, quorum quasi additamentum vel pars erat. Conferri potest *incrementum*, quod de homine dicitur non modo locis a lexicographis allatis, sed etiam apud Nazarium Panegyr. Constant. Aug. c. 27., ubi Constantinus Caesar *incrementum boni publici* praedicatur. — Sic *mors* et *fames* miram recipiunt significationem. *Mortem* idem esse atque corpus mortui vel umbras Plinii exemplis iam olim comprobavimus, additis etiam locis ex Sil. Ital. 6. 32.

. . . atque *iniecta morte* tegebat (aquilam) —

i. e. corpore suo cadens; et ibd. 13. 544.

. . . *mortem* exercet inanem (Rhadamanthus) —

umbras mortuorum vexat poenis. Sic iam apud Propert. 3. 13. 22.

Nec sit in Attalico *mors* mea nixa toro —

ne plura repetam iam ab aliis notata. Sed etiam *fatum* sic pro umbra vel manibus ponitur Propert. 3. (4.) 13. 63.

Sola Parim Phrygiae *fatum componere*, sola

Fallacem patriae serpere dixit equum —

quae verba Hertzbergius non ita explicat, ut *componere* idem sit ac *machinari*, sed accipit pro se peliendo atque *fatum* Trojae dicit esse idem ac *Trojam mortuam*. Apud Lucan 6. 632.

Fata peremtorum pendent iam multa virorum —

i. e. mortui ipsi, animae eorum dubiae pendent. Huc etiam rettulerim *umbrae* pro homine coeco Stat. Theb. 11. 752.

Atque haec ecce *tuis* tellus habitabilis *umbris*.

Fames quomodo usurpatum sit dixi in programm. p. 6. prolato loco ex Stat. Theb. 12. 172.

. . . timor omnibus ingens

Quae (iuvanca) placeat, quos illa *fames* descendat in armos —

i. e. in quamnam juvencam famelica illa bestia impetum factura sit. At multo insolentius et diverso sensu Valer. Flacc. 5. 614.

*) Obscuriora sunt illa Senecae Epist. 5. 11. (51.) „Linterni Scipio honestius, quam Baïs exsulabat; *ruina* ejus non est tam molliter collocanda.“ Estne *ruina* ejus ipse calamitate oppressus? Sed offendimus in praesenti tempore est collocanda, pro quo exspectaveris erat collocanda. At apud Sil. Ital. 3. 565.

Quo Trojae extremos cineres sacramque *ruinam*

. . . feramus —

ruina est, quod iam interpres viderunt, *Palladium* οὐπετές.

Luxurians *spargitque famem* mutatque cruoress; ubi nihil mutandum; est enim spargit: in diversas partes facit impetus, fame excitatos. Martial. autem Epigr. 3. 7.

Quid cogitatis, o *fames* amicorum —
famem dicit patronos, qui nihil dando clientes suos perire cogunt. Multo simplicius est illud Propertii 3. 5. 4.
 . . . bibat nostra *sitis* —
 cf. Hertzberg. l. l. p. 149. 150.

Sic etiam virtutes et facultates ingenii pro homine dicuntur. *Facundia linguae* bis apud Ovidium pro oratore legitur. Epist. ex Ponto 1. 2. 69.

Suscipe Romanae *facundia*, Maxime, linguae —
 et ibd. 2. 3. 75.

Me tuus ille pater, Latiae *facundia* linguae —
 quemadmodum apud Valer. Maxim. 8. 9. 2. „Sic quidem *maxima* tunc *eloquentia* questa est.“ Caesar ipse dicitur eloquentia; et apud Lucan. 1. 270. de Curione:

Vox quondam populi libertatemque tueri

Ausus —

ubi v. Cortium.*)

Et quae ad *bellum* et casus bellorum referuntur sic usurpata invenimus. Lucan. 2. 490.

. . . . *victoria* nobis

Hic primum stans Caesar erit —

ut ibd. v. 708.

Exigua est fugiens *victoria* Magnus —

quae aliter dicuntur atque ibd. 4. 660.

Romana hos tenuit primum *victoria* campos —

Roma victrix, victrices Romanorum copiae. Sic *clades* dicitur is, qui cladem accepit, aut intulit, non modo apud Virgil. Aen. 6. 844., sed etiam apud Valer. Maxim. 4. 4. 46. „Regulus primi punici belli *gloria* *cladesque* maxima“ — ut Tibull. 2. 1. 34. „Messala magna intonsis *gloria* avis.“ Audacissima sunt Lucan. 8. 860. . . . nunc est pro numine summo

Hoc tumulo *Fortuna* iacens —

ubi *Fortuna* ipse est Pompejus, qui post paeclarata facta tandem misere occubuit. Quae Cortius h. l.

*) Ad significandas hominis optimi laudes aliis etiam abstractis utuntur scriptores posterioris aetatis. Auson. Ep. 17. Symmachum dicit „ex omni bonarum artium ingenio collectam *perfectionem*“, quae eadem verba leguntur apud Symmach. Epist. 1. 26. — satis putide, ut Claudian. de Mallii Theod. cons. 135.

. . . . Malli, sincera bonorum

Congeries —

in quo omnes virtutes conjunctae sunt. Aperta sunt Senec. de benef. 6. 30. „monstrabo tibi, cuius rei inopia laborent *magna fastigia*“ i. e. cives primi fastigii, vel apud Valer. Maxim. 5. 10. 2. (extern.) „Xenophon, *proximus* a Platone felicis ac beatae facundiae *gradus*“ — sed plane obscura apud Macrob. Comment. in Somn. 1. 6. 23. „Idem scimus secundum Platonem, id est secundum ipsius veritatis *archanum*.“ Jahnus silentio haec transmisit; nobis non satis liquet, qui Plato veritatis *archanum* dici potuerit, qui archana et penetralia veritatis reclusit.

concessit, plane diversi sunt generis. Nam *fortuna* inservit quidem circumlocutioni, sed tantummodo addito genitivo nominis, vel pronomine; h. l. autem absolute positum magnopere offendit. In Paulo insolentius etiam Sil. Ital. 5. 269.

.... atque ubi plurima virtus

Nullique adspirare vigor —

i. e. ubi maximus fortissimorum virorum numerus erat nec cuiquam animus propius accedendi; et Lucan. 7. 72.

Humani generis tam longo tempore *bellum*

Caesar erit —

belli causa et auctor; aliter atque apud Valer. Flacc. 6. 617.

.... infesta rarescunt cuspide *pugnae* —

i. e. numerus hostium pugnantium imminuitur, dum cuspide caeduntur. Sil. Ital. 17. 425. *periuria Graja* resignat — est Macedonas periuros frangit. — Quamquam in vulgus notum, nomina *aetatem* significantia nonnunquam poni pro hominibus (cf. Hertzberg. p. 149.), inveniuntur tamen hoc etiam in genere multa audacius novata. Sic Stat. Theb. 10. 565.

Una omnes eadem subit formido per annos —

i. e. homines omnium aetatum et generis, et Valer. Flace. 8. 409.

.... fallique sinit nec *virginis annos* —

i. e. aetatem virgineam vel virgines. Incerti auctoris Octavia v. 72. nutrix ipsa ita se alloquitur:

Cessas thalamis

Inferre gradus, tarda *senectus* —

tu senio confecta; quicum conferenda Sil. Ital. 2. 641.

.... inter miserae lamenta *senectae* (matris) et ibd. 7. 306. Fabius dicitur ab Hannibale *illa senectus*. In antiqua formula devotionis apud Macrob. Saturn. 3. 10. 10. „uti vos eas urbes agrosque capita *aetatesque eorum* devotas consecratasque habeatis“ omnino periphrasi inservit, quamquam quod h. l. L. Jahn e Tacit. hist. 3. 68. profert „Innoxiam liberorum aetatem miserarentur“ paulo aliter dictum esse videtur. Mitto *vita* pro hominibus vel saeculo praesenti dictum, ut apud Lucan. 6. 311. quem locum iam in lexicis notatum invenimus, at insolentius de *uno* homine Valer. Maxim. 3. 4. 5. „Cum interim *cuius vita* triumphavit, *mors* Papia lege damnata est.“ — i. e. qui vivus triumphavit, mortuus damnatus est. *Saeculum* cum genitivo nominis Lucretii proprium nec exemplis opus est; at insolentius nullo genitivo addito apud Claudian. de raptu Proserp. 2. 311.

Cuncta praecipi stipantur *saecula cursu* —

i. e. umbrae, animae defunctorum, et Stat. Theb. 11. 592.

.... totisque exspectant *saecula ripis*.

Ex hoc absoluto usu hujus vocabuli pro hominibus cadens latinitas *saeculum omnino pro mundo usurpare* coepit, ut Prudent. Peristeph. 10. 167.

Roma, *saeculi* summum caput.*)
Jam *origo* et *ortus* sic dici vix necessarium videtur exemplis adstruere, cum in lexicis inveniantur,
ut Sil. Ital. 14. 93.

... tam praecipi materna furor
Pyrrhus *origo* dabat stimulus —
et Stat. Theb. 1. 680. ... Cadmus *origo* patrum (mihi est) — vel Seneca Troad. 540.

Generosa in *ortus* semina exsurgunt *suos* —
i. e. nascuntur filii similes patris. Minus notum *virginitatem* apud poetas fatiscentis latinitatis dici
pro *virgine*; cf. Claudian. in Eutrop. 1. 18. et Prudent. Peristeph. 6. 127.

Haec tum *virginitas* palam videre
Per sudum meruit. —
Indoles omnino idem est atque *filius*. Senec. Thyest. 492.

Et ipsum et una invisi generis *indolem*
Junctam parenti cerno —
ut Hercul. Oet. 905.

Hic ipse Megaren nempe confixam suis
Stravit sagittis atque *natorum indolem*. —

Macrobi. Saturn. 5. 6. 1. „Cotidie enim *Romanae indoli* enarrando“ — ubi Jahnus: „mire modo
dicitur pro *adolescentibus*, ut nos dicimus: der Nachwuchs“ — atque citat locum ex Non. p. 456. 30.
ex quo docemur, *indolem* idem esse atque *subolem*. Nos addimus locum Eumenii pro Restit. Schol.
c. 5. „nobilissimam istam *indolem Galliarum* respicere conati.“

Sequitur alterum sic in circumloquendo usurpatum *nomen*. Exempla nemo desiderabit, id
tantum dicamus, omnium poetarum figura hac creberrime abusum fuisse Ausonium. cf. Wernsdorf.
Mosell. 440.

Ausonius, *nomen Latium* —
at miramur, quae legimus apud Valer. Flacc. 5. 484.

Sceptrum tui toto Pelias sub *nomine Phoebi*
Maxima sorte tenens —

ubi Vossius: „*Nomen Phoebi* pro Phoebo ipso posuit Valerius. Sic alibi *nomen Otrei* pro *Otreo* et
defleta nomina pro viris ipsis.“ Verum vix cuiquam persuadebit, haec huic loco convenire et recte
haud dubie alii legunt *numine* vel *lumine*. At non praetereundum, *nomen* significare nonnunquam
filium vel *filiam*, progeniem; Virg. Aen. 12. 515. Onytes dicitur *nomen Echionium* i. q. Echionis
filius, et Sil. Ital. 13. 44.

Non unquam adfirmat Therapnaeis Ilion armis
Cessum, aut *Ledae* redditum *nomen Amyclas* —

i. e. Helenam, Ledae filiam. Sic etiam accipienda apud Mamertin. Grat. actio Juliano Aug. c. 19.
„Ita praeclara illa veterum nomina sordidissimum quemque adulabant.“ i. e. posteri clarorum virorum.

*) Sic *natura* apud patres ecclesiae pro *creatura* usurpatur cf. intrpts. Prudentii Peristeph. 10. 941.

Iam illud genus latissime patet, ex quo conditio vel vitae status pro homine dicuntur in hac conditione versante.* Notissima sunt illa *matrimonium* i. q. *uxor*; *officium*, hi, qui ad officium obeundum properant; cf. Burmann. Claudio. de VI. consul. Honorii 523.; *servitia* i. q. servi (apud Petron. Satir. 107. „*servitia cernitis*“ idem est atque *stigmata*); *hospitium* pro *hospite* Propert. 1. 15. 20.

Ut semel *Haemonio* tabuit *hospitio* —

i. e. Achille; *custodia* et hi, qui custodiam agunt et rei, qui vinculis detinentur, ut apud Apulei. deo Socrat. 691. „daemona raptare illico et trahere veluti *custodiam suam* ad judicium“; *certamina*, qui digni sunt, quos aemulemur, Tacit. Annal. 3. c. 55. „Verum haec nobis majores *certamina* ex honesto maneant“, ubi v. Waltherum**); — *imperia* pro magistratibus Valer. Maxim. 1. 1. 9. „Qua propter non dubitaverant sacris *imperia* servire, ita se rerum humanarum regimen existimantia“ ubi duo conjuncta sunt abstracta: magistratus publici existimabant, se tunc fore rerum hum. rectores. Obscurior locus tamen Virgil. Aen. 4. 229.

Sed fore, qui *gravidam imperiis* belloque frementem

Italiam regeret —

quae eadem verba leguntur apud Auson. Epigr. 4.

Imperio gravidas qua seco Pannoniae —

et vario modo explicari possunt, aut ita ut dicamus: quae terrae multos imperatores sint pariturae, aut: quarum imperium multas gentes sit complexurum. Nec placet illud Eumenii Paneg. Maximiano et Constant. c. l. „Tibi Caesari additum *nomen imperii*“ i. e. nomen Augusti. — Valer. Maximus, quem abstractis mirum quantum abusum esse iam supra diximus, non dubitavit *copulatam societatem generis et imaginum*, et *communionem nominis* dicere Fulvium, *fratrem Q. Fulvii Flacci censoris*. Multa ille ad analogiam innovavit; sic quia *advocatio* usurpatur pro ipsis *advocatis*, *apparitio* pro

*) Ipsum vocabulum *conditio* apud posteriores scriptores designat omnem creaturam, mundum, Deum, qui mundo a se creato preeest. cf. Obbarium ad Prudent. Hamartig. 199., ut *factura* idem est ac *creatura* ibd. Apotheos. 304. et interpt. h. l. (quae *creatura* Tertuliano de Anima c. 18 *factitamentum* dicitur). *Factura* autem dicitur pro *re facta*, ut apud Lucan. 9. 809.

Utque solet pariter totis se effundere signis

Corycii *pressura* croci —

pressura pro eo, quod exprimitur.

**) Apud Tibull. 4. 10. 5.

solliciti sunt pro nobis, quibus illa doloris,
ne cedam ignoto, *maxima causa*, toro,

ubi Disseniens: „Quod multi probarunt *maxima cura* manifesto tenuius et debilis hoc fortiore et ponderosiore verbo, quod bene Lachmannus revocavit. Est vero *maxima causa* nunc ipsa praestantissima puella, maximo certamine digna, a forensibus rebus ducta locutione.“ Inde explicandus locus obscurior Stat. Theb. 5. 457., ubi Hypsipyle a Jasone reicta conqueritur:

. . . *sua jura* cruentum

Phasin habent; alios, Colchi, generatis amores —
sic quidem nunc legunt, per metaptonin quandam verba explicantes, ut sit: Phasis cruentus sua jura habet. Verum antiqua lectio est: *mea jura* Phasis habet — i. e. Jasonem, legitimis taedis mecum conjunctum, maritum, Phasis habet vel tenet. Sic *ius* dicitur qui jure *meus* est, ut apud Macrob. Saturn. 1. 11. 7. „Vis tu cogitare eos (servos), quos *ius tuum* vocas, isdem seminibus ortos eodem frui coelo,“

apparitoribus; conditio i. q. puella in matrimonium collocanda, cf. Bremi ad Sueton. Jul. Caes. c. 27; *impressio* pro turba hominum se prementium, alia — audacius innovavit orationem 8. 1. 3. „quoniam et *accusatio* partes suas plane exhibebat“ et ibd. 8. 1. 3. (damnat.) „Tamen quia Saturnini imaginem domi habebat, suffragiis eum tota *cognitio* oppressit“ i. e. collegium judicum, nec probanda altera lectio *concio*. Apud eum etiam verbum saepe abstracto accommodatur, quod hominem spectat; cf. 1. 6. 11. „sic *deorum spretri monitus excandescunt*“ quae lectio non est sollicitanda, ut 1. 7. 8. „Proprioribus tamen, ut ita dicam, lineis Aterii Rifi . . . *somnium certo eventu admonitum est*“ i. e. Aterius somniens per quietem citius de nece sua admonitus est. Sed haec adtigisse satis sit, cum exempla apud Valerium passim prostent. Huius generis est etiam Macrob. Somn. Scip. 1. 8. 13. „Simul omnia, quae vel *contentio sibi* fingit detractans fidem, vel quae ipsa veritas suggerit, in divisionis membra mittamus —“ quo loco Janus optimo jure Zeunii conjecturam *tibi* reiicit, et *contentionem* pro contendente ipso positum esse statuit, quod prorsum convenire cum more Macrobi exemplis h. l. prolati comprobat. — Neminem offendet *volatus pro volante*; cf. Sil. Ital. 17. 55.

Tantum progressos liquida sub nube *volatus* (secuti) i. e. aquilas, — et adjectivo addito 1. 421.

 . . . *Spartanis latratibus* actus —

i. e. canibus Spartanis latrantibus. Verum quamquam *fuga* pro fugiente legitur, ut apud Graecos $\alpha\epsilon\varphi\gamma\alpha\tau\alpha\iota$ pro $\alpha\epsilon\varphi\gamma\alpha\delta\epsilon\varsigma$, insolentius tamen Martial. Epigr. 4. 4. 11.

 . . . Quod *vulpis fuga* . . . olet —

pro lotio, quod effundit vulpis fugiens. — *Mora*, de cuius vocabuli metaphorica significatione infra dicemus, i. q. morans etiam apud Propert. 4. (5.) 8. 78.

 Aut lectica *tuae sidat aperta mōrae* —

i. e. tibi commoranti. Mira autem dictio apud Senec. Thyest. 282. . . . Tota iam ante oculos meos

 Imago caedis errat, ingesta *orbitas*

 In ora patris —

quae verba significare videntur filios ab Atreo interfectos et patri morte eorum orbato appositos. Sic *solarium* apud posteriores idem est atque *socius*. cf. Symmach. Ep. 5. 91. „Ipse memento promissi, quo te ob causas publicas peregrinationis meae fore *solarium* spopondisti.“

Tandem addendum, rumorem et famam, quam quis de se spargit vel alii de eo divulgant, pro homine ponit. Notissima sunt *fabula*, *historia*, *sermo* usurpata pro homine, qui historiae argumentum et materiam praebet, perinde atque apud Juven. 10. 167.

 Ut pueris placeas et *declamatio* fias —
et insolentius etiam apud Persium 1. 29.

 Ten' *cirratorum centum dictata fuisse*

 Pro nihilo pendas?

i. e. in tantam te venisse opinionem eloquentiae, ut dicta tua soleant puerorum dictata esse; ubi v. Jahnum. Mira sunt, quae apud Plinium leguntur Epistol. 8. 1. „Encolpius quidem lector, ille *seria nostra*, illae deliciae . . . sanguinem reiecit“ ubi homo ipse dicitur *seria* (res), quicum seria tractamus,

quem in rebus seriis magni facimus, ut *res* simpliciter pro homine Auson. Profess. Burdig. 6. 1.
O flos juvenum, Spes laeta patris
Nec certa tuae
Date res patriae —
qui praematura morte periturus eras. *Acroama* novum in modum usurpatum Prudent. Peristeph. 2. 322.

Egon' cachinnis venditus
Acroma festivum fui.
Acro(a)ma active usurpatur pro festivo vel ioco recitatore, at hoc loco Praefectus dicit indignabundus, se praebuisse materiam jocorum et dictiorum.

§. 3. Iam accedamus ad explicationem locorum, quibus non *homo* designatur, sed *res* vocabulo abstracti. Atque primum disputatur sumus de locis, ubi pro instrumento ponitur id, quod eo efficitur, vel effectus est pro causa efficiente. Sic *semita*, *iter* pro *scalas* ponitur, quae transitum parant. cf. Pomponius Secund. (Armorum judicium) apud Ribbeck, p. 197.

Tum prae se portant ascendibilem sémitam —
et Stat. Theb. 8. 842. . . Aerum sibi portat iter.

Metus pro imagine terrorem incutiente pluribus locis, ut Valer. Flacc. 1. 402.

Tum caelata metus alios gerit arma Eribotes —
i. e. arma, in quibus caelatae erant res terribiles; ut 4. 181.

Et varii pro rupe metus —
i. q. voces et stridores; et apud Stat. Theb. 9. 107. de galea, excelso terrore comante, i. e. equinis cristis terrorem afferentibus. — Mora pro κνώδων — προβολή legi, scimus omnes et lexicographi multis exemplis docent; cf. Valer. Flacc. 6. 97.

Quos duce Teutagono crudi mora corticis armat —
i. e. scutum ex cortice arboris, quod moratur tela; quam vocabuli significationem uberrime explicavit Cortius Lucan. 6. 217. Illa apud Stat. Theb. 4. 220.

Hinc atque inde morae jaculis et ferrea curru
Silva tremit —
duplici modo explicari possunt. Si virgula ponitur post morae, sensus erit: Amphiarai manus impeditas, occupatas fuisse, undique cincti agminibus, quorum milites jacula ferebant; sin post jaculis, ut Barthius fecit, morae jaculis erit graecum ιοδόκη — locis ad id factis jacula circum ipsum morrantur. Mors pro telo, quo infertur, saepe legitur usurpatum. Lucan 7. 517.

. . . musquam rexere sagittas;
Sed petitur solus, qui campus imminet aer.

Inde cadunt mortes. —
ut Sil. Ital. 6. 793.

Mille cavet lapsos circum cava tempora mortes —

et ibd. 9. 368.

... per pectora saevas

Exceptat mortes.

Paulo aliter dixit Senec. Herc. Oet. 520 de Nesso:

... Cum longum ferens Arundo vulnus tenuit haerentem fugam

Mortemque fixit, ille iam quaerens diem

Tabum fluentem vulneris dextra excipit —

ubi mortem fixit non est mortem figendo intulit, nam Nessus etiam tum vivebat, sed *vulnus mortiferum* intulit, quod mors demum insecura est; ut apud Valer. Flacc. 7. 608.

... plena sic semina dextra

Spargere gaudet agris oneratque novalia bello —

i. e. semine, ex quo nascituri erant bellatores. — Huius porro generis sunt illa apud Lucan. 3. 590.

Donec utrasque simul largus crux expulit hastas

Divisitque animam sparsitque in vulnera letum —

quod Cortius recte explicat: „*Letum* spargit in vulnera, quia id, per quod moriebatur, i. e. proluviem sanguinis, in utraque vulnera spargebat.“ Nam *mors* idem est atque *sanguis* Virgil. Aen. 9. 345.

... cui comminus ensem

Condidit assurgentι et multa morte recepit

Purpureum —

et Prudent. contra Symmach. 2. 676.

Undantesque meum in gremium diffundere mortes

Et sub jure fori non noxia colla secare —

et ibd. v. 1125.

Tu *mortes* miserorum hominum prohibeto litari —

i. e. sanguinem innocentium immolari. Qua de re apud Sil. Ital. 1. 388.

... Oraque dum calcat iam singultantia letō —

sic accipienda, ut *letum* pro sanguine erumpente positum esse dicamus, ut apud Virgil. Aen. 9. 333.

truncum *sanguine singultantem* — nec est necessaria correctio *caede*. Nam *singultus* pro sanguine emicante, qui singultum efficit, est apud Valer. Flacc. 3. 218.

... vaticique patescat

Armorum fragor et *tepidi singultibus agri*

Labentum —

Qui *trepidī* legunt, inducunt ridendam hyperbolēn; recte sine dubio Burmann: „*tepidi* recenti sanguine, quem moribundi singultantes eiecerant.“ — Huc pertinent *caedes*, *vulnus* pro *telo*. cf. Auson. Epitaph. her. 19. 3. de Polydoro:

Confixus iaculis et ab ipsa *caede* sepultus

Condor in hoc tumulo bis Polydorus ego —

i. e. telis et terra obrutus. *Vulnus* autem ponitur sic non modo locis a lexicographis enotatis, sed etiam apud Valer. Flacc. 3. 196.

.... cessere jubaē raptumque per auras

Vulnus —

quae audacissime dicta sunt hoc sensu: iubae (crista) retro cesserunt percussae a telo et sic, cum nihil solidi esset post eas, irritum telum per aures ferebatur. Lucan. 8. 384.

.... sed longe tendere nervos,

Et, quo ferre velint, permettere *vulnera* ventis*)

i. e. sagittas; incerta magis ibd. 3. 315.

.... tractentur *vulnera* nulla

Sacra manu —

ubi *tractare vulnera* dixit ut *arma* tractare, *gladium* tractare, ita ut sit: *arma* impia manus nostra ne tractet. At possunt etiam haec ita accipi: nemo veretur neve occupatus sit in vulneribus inferendis. Ambigua etiam Sil. Ital. 9. 520.

.... dextramque ipso de *vulnera* vellit —

ubi *vulnus* esse potest ferrum vel telum, quo *vulnus* infligere conabatur, vel locus, qui ad *vulnus* infligendum petebatur. *Fraus* apud Sil. Ital. 1. 219. idem est atque *venenum*:

Altrix bellorum bellatorumque virorum

Tellus, nec fidens nudo *sine fraudibus* ensi —

veneno, quo barbari tela et gladios inficere solebant. — ut ibd. 1. 323.

Aut hydro imbutas bis noxia tela sagittas

Contendit nervo atque insultat *fraude* pharetræ —

i. e. iactat se emittens sagittas venenatas.

Iam *frigus* vocabulum ita nonnunquam praepostere ponitur, ut omnem explicationem eludere videatur. Stat. Silv. 1. 2. 155.

Excludunt radios silvis *decussa* vetustis

Frigora; perspicui vivunt in marmore fontes —

ubi Calderinus: „*frigora* i. q. *umbra* vetustate ramorum implicatorum in se mutuo prognata et *incussa*“ quae nihil illustrant, nec quidquam faciunt ad expediendam loci difficultatem Virgilii verba Georg. 2. 404.

Frigidus et silvis Aquilo *decussit* honorem —

cum folia et fructus recte dicantur vento *decuti*, *frigora* durissime. Recte haud dubie mutavit le-

*) Omnino audacissima, quamquam ab interpretibus silentio transmissa dictio Lucani 3. 707.

.... multus *sua vulnera* pupi

Adfixit moriens et rostris abstulit ictus —

i. e. carnis laceratae vel abscisae frusta; vel ibd. 8. 352.

.... quid *vulnera* nostra

In Scythios spargis populos —

i. e. eur Scythis etiam facis copiam sanguinis Romanorum effundendi? —

ctionem Handius et edidit *demissa*. Alius generis, at eadem audacissime sunt dicta Martial. Epigr. 2. 46.

.... Tu spectas hiemem succinctilentus amici

Pro scelus! et *lateris frigora trita tui* —

i. e. tritam obsoletamque tunicam amici tui; ubi non solum *frigora*, sed etiam *latus* miram significacionem recepit. Cum enim *a latere cuius esse* significet idem ac familiarem alicuius esse et amicum, Martialis ultra progressus *latus* simpliciter usurpavit pro amico, ut 6. 68.

Ille tuum, Castrice, *dulce latus*.

Tertius locus, quamquam huc minus pertinet, est ibd. 1. 55.

Quisquam picta colit Spartani *frigora* saxi —

i. e. frequentat atria divitum marmore strata, quod natura sua gelidum est.

Nefas significare rem perniciosa, improbe peractam, docuit Barthius ad Stat. Theb. 2. 295.

Teque etiam, infelix, perhibent, Jocasta, decorum

Possedisse nefas; vultus *hac laude* colebas,

Heu quibus, heu placitura toris —

ubi non tam haeremus in usu vocabuli *nefas* pro monili positi, quamquam hoc etiam satis novum, cum *nefas* metaphorice de homine tantum nefario dicatur, pro prodigo vel re insolita, monile autem ex se nihil sit portentosi, quam in vocabulo *laude*, quod h. l. idem est atque *ornatu*, ab omnibus laudato.

Locis, ubi *umbra* ponitur pro eo, quod umbram facit, addimus locum ex Statii Achill. 1. 421.

Phocis et Aoniae iaculis rarescitis *umbrae* —

i. e. caeduntur silvae umbriferae, caesis ad jacula facienda arbusculis. *Umbram* pro ramis et frondibus usurpari docuit copiose Hertzberg. Propert. 1. 18. 21. et cum idem etiam sit, atque locus opacus et umbrosus, conjungitur etiam cum adjективis, quae ad locum referuntur, ut apud Propert. 3. 3. 1. *mollis umbra*.

Huic classi porro adnumerandum *fama* usu satis tritum, ut apud Sil. Ital. 6. 629.

Et triplicis monstri *famam* et spectacula captas

Mira boves . . . Egit ovans —

quae vix operae pretium protulisse; jam audacius Valer. Flacc. 7. 605.

Non aliter medio quam si telluris hiatu

Terga recentis equi primumque invasit habenis

Murmur et in summa Lapithes apparuit Ossa —

ubi *murmur* significat *dentes* primum frendentes et recusantes frenitu frenum domitoris accipere; — perinde atque in adpositione *tumultus* legimus Tibull. 2. 3. 43.

. . . . urbiske *tumultus*

portatur validis mille *columna* iugis —

ubi Dissenius: portatur marmor per vicos terrorem iniiciens civibus, ne intrementibus vicis aedes ruant.“

Litura, quod significat apud Propert. 4. 3. 4.

Haec erit e lacrimis facta *litura* meis —
maculam, audacius usurpatum Stat. Silv. 2. 1. 18.

... Lacrimis en et mea carmina in ipso

Ore natant tristesque cadunt in verba *lituræ* —
i. e. lacrimæ, quæ lituram faciunt.

Tumor, *fragor* pro fluctibus posita, verba etiam notioni huic accommodata adjuncta habent,
ut Senec. Herc. Oet. 733.

... Et lassus *tumor*

In litore ipso *spumat* —

et Stat. Theb. 5. 337. . . . geminus *fragor* ardua *canet*

Per latera —

i. e. undæ canentibus spuminis fragorem efficientes ab utroque navis latere albescunt.

Quam varia sit significatio vocabulorum *lux*, *lumen*, notum omnibus. *Lux* non modo *diem* designat, qui lucem fert, et *stellas* lucentes, ut apud Cicer Arat. 96.

Illae quæ fulgeunt *luces* ex ore corusco —
quem locum lexicographi non omiserunt, sed etiam *facem*, lampadem, unde etiam adjectiva recipit illi notioni convenientia; cf. Stat. Theb. 1. 435.

Isque ubi progrediens *numerosa luce* per alta

Atria —

quaemadmodum apud Claudian. Idyll. 5. 28.

... dicit *flamma* choros —

i. e. δῆδες δὲ ἔχαίνοντο. Quaeri potest, quidnam apud Senec. Oedip. 324.

Ambitque densus regium fumus caput

Iposque circa spissior vultus sedet

Et nube densa *sordidam lucem* abdidit —

lucem significet. Fortasse tristes regis *oculos*.

De translata notione vocabuli *luminis*, quod spiramentum, foramen, rimam significat, per quam lumen immittitur, nihil habeo, quod dicam, cum haec iam a lexicographis sint praeoccupata; unum tantum quod proferam dignum videtur Sil. Ital. 2. 211.

Ac simul *aerati* radiavit *luminis* umbo —

i. e. clipei bractea aerea inducti et fulgurantis, quod audacissime dictum nec comparandum, id quod Ruperti fecit, cum ejusmodi phrasibus, ut ibd. 167.

Poscebat votis gemmataque *lumina peltae*,

quod omnino aliter coloratum.

Huc spectant, quæ legimus apud Sil. Ital. 6. 162. de ingenti serpente:

Isque ubi ferventi *concepta incendia* pastu

Gurgite mulcebat rapido et spumantibus undis —

i. e. *situm* stomachum urentem et conceptam ferventi pastu, i. e. cibo et carne vivorum animalium;

quod hanc ob causam dicimus mire dictum, quia *incendia* h. l. plane absolute positum est, sine ullo vocabulo definiente, aliter quam apud Lucret. 4. 869.

Corpora, quae stomacho praebent incendia nostro.

Pulsus dicitur pro *remis* et quae ad remos pertinent epitheta, pulsui accommodantur; exempla ex Sil. Ital. 14. 487. *senis pulsibus* — ut ex Lucan. 3. 536. *senis verberibus* — pro sex remigum ordinibus — nota in vulgus, nec proferenda, quae iam a Siebelisio in edit. Ovidii Metamorph. explicata inveniuntur, *periculum*, 8. 196.

. . . ignarus sua se tractare *pericla* —

i. e. pennas et ceras, ex quibus pater alas faciebat mox filio perniciem allaturas. Nec quemquam morabuntur apud Stat. Theb. 8. 51.

. . . Cur autem *avidis* Ixiona frango

Verticibus —

i. e. celeribus rotae recursibus; — quod autem apud Prudent. Peristeph. 1. 71. prostat:

Nexibus manus utrasque flexus involvit rigor —

differt a Virgiliano *rigor ferri*, a Lucretiano *rigor auri*, cum genitivus nominis non sit additus. —

Nox pro fumo, quo tenebrae efficiuntur, est apud Valer. Flacc. 7. 597.

§. 4. Nonnunquam contra id, quod efficit, ponitur pro eo, quod efficitur. *Annus* vel tempus procreat fruges; inde idem significat atque proventum annum; *magnus annus* i. q. frugum ubertas; cf. Lucan. 3. 70.

Effusis magnum Libye tulit imbris annum —

vel ibd. 451.

. . . curvoque soli cessantis aratro

Agricolae raptis annum flevere juvencis —

i. q. agricolae curvo aratro insidentes flevere, agrum cessantem nullas fruges edere. Sic *auctumnus* idem ac vinea vel vindemia, ut apud Martial. Epigr. 12. 57. 22.

Nec in Falerno colle *major auctumnus*.

Mira hoc in genere apud Sil. Ital. 5. 671.

. . . Premit omnis dextera ferrum

Armatusque jacet servans certamina miles —

i. e. vultum trucem, oris ferociam, quae certamine oritur; et ibd. 8. 663.

Turbinibus furit insanis et proelia ventus

Inque oculos inque ora rotat —

i. e. nubem pulveris, proelio excitatam, vel etiam tela a proeliantibus emissam. Quae notiones quo modo misceantur nisi ex sententiarum contextu, cognosci nonnunquam non potest. Apud Stat. Theb. 1. 52.

Servantem tamen assiduis circumvolat alis

Saeva dies animi scelerumque in pectore Dirae —

i. e. inquietudo, vigiliae; nam quemadmodum *nox* designat quietem, sic *dies* motum et perturbationem. Absqua etiam videntur apud Senec. Herc. Oct. 1834.

Non est gemendus nec gravurgendus nece
Virtute quisquis abstulit fatis iter

ubi Bothius nihil adnotavit, quem solum inspicere potui; nece pro fletu dictum esse putamus, qui mortem vel mortuum prosequi solet. Sic apud Prudent. Peristeph. 11. 7. 4.

Dissociata putrem laxent tabulata carinam Conceptumque bibant undique naufragium undam ex naufragio irrumptem et Valer. Maxim. 8. 239.

Sic ubi Mygdonios planctus sacer abluit Almo —

i. e. vulnera, quae sacerdotes Cybeles sibi infligebant, vel sanguinem. Pertinent huc quodammodo aditus, redditus dicta pro gradu vel pede, quo aditus efficitur, apud Catull. 41. 26.
quare huc aditum ferens —

et ibd. 63. 47. redditum tetulit i. q. pedem rettulit.

Simplicissima sunt apud Tibull. 1. 8. 32.

Carior est auro juvenis, cui levia fulgent

Ora nec amplexus aspera barba terit —

i. e. puellam amplectentem; at magis offendunt apud Propert. 3. (4.) 14. 3.

Quod non infames exercet corpore laudes

Inter luctantes nuda puella viros —

ubi laudes dicitur certamen ludicum, quod plausum excitare solet. cf. Hertzberg. h. l. — altera lectio ludos haud dubie simplicior. Affectata etiam et incerta Lucan. 2. 404.

Fontibus hic vastis immensos concipit amnes

Fluminaque in gemini spargit divortia ponti —

ubi Cortius divortia ponti dicit esse ipsam Italiam, quae geminum mare separat, quamquam verba haec simplicius accipi possunt, ut divortia ponti dicamus esse ipsum hoc loco divisum mare. — Minus apposita h. l. quae legimus apud Propert. 4. 3. 15.

Omnibus heu portis pendent mea noxia vota —

i. e., ut Hertzbergius docet, tabellae, quibus ream votorum publice se confitebatur, quae effecerunt, ut tabellas suspenderet. Mira significatione secta ponitur pro libris, quos secta scripsit, apud Prud. Peristeph. 5. 182.

Librosque opertos detege,

Quo secta pravum semiuans

Justis cremetur ignibus.

§. 5. Quae animi vel mentis actionem significant pro re ponuntur, quam haec actio spectat. Unum modo proferam vocabulum votum, in cuius significatione varianda multum sibi indulserunt scriptores. Ovid. Metam. 1. 273.

— et deplorata coloni

Vota jacent —

vota est *sata*, ut omnino quae promittitur res aut voto petitur *votum* dicitur. Apud Virgil. Aen. 3. 279.
votis non est votorum persolvendorum causa, sed i. q. tū atque victimae, ut apud Lucan. 9. 989.
Erexit subitas congestu cespitis aras
Votaque turicremos non irrita fudit in ignes.
Vota absolute dici pro nuptiis docuerunt interpres Eumenii Panegyr. Maximian. et Constant. c. 1.

§. 6. Id quod significatur vel proditur re, usurpatur pro re ipsa vel signo. Nota illa apud Virgil. Aen. 8. 731.

Miratur rerumque ignarus imagine gaudet —
Ad tollens humero famamque et fata nepotum
de scuto dictum, in quo fata nepotum insculpta erant — plane ut apud Senec. Phoen. 363.

Felix Agae; facinus horrendum manu,
Qua fecerat, gestavit et spolium tulit
Cruenta nati Maenas in partes dati.
Fecit scelus, sed misera non ultra suum
Scelus hoc cucurrit —
ubi Bothius: „Sed facinus quo modo manu gestetur, scio cum ignarissimis neque gestavit et tulit
simul inferri recte arbitror. — Locus tamen sanus esse videtur; facinus tulit i. e. caput abscisum
filii, quod facinoris erat signum; plane ut ibd. Thyest. 663.

Adfixa inhaerent dona, vocales tubae,
Fractique currus, spolia Myrtoi maris
Victaeque falsis axibus pendent rotae
Et omne gentis facinus.
Asyndeton, quod fit omissio *quidem* (Fecit quidem scelus), neminem apud Senecam offendet. cf. Bothium ipsum Troad. v. 619. Comparari possunt illa apud Stat. Theb. 9. 333.

clypeusque insignis et auro
Lucidus Aoniae caelatur origine gentis —
insculpta in eo erant primordia populi Trojani — ut Sil. Ital. 2. 405.
per singula laetis

Lustrat ovans oculis et gaudet origine regni —
gaudet aspectu caelaturaे armorum, clypei imprimis, originem Carthaginis adumbrantis. Sic *descriptio* est Macrobius *figura, γραφή, tabula* cf. interprts. Macrobius Comment. iu Somnium Scip. 2. 5. 13., ut *argumentum* id quod *imago*, non solum locis a lexicographis prolatis, sed etiam apud Eumenium pro restaur. schol. c. 21. „res gestae per diversa regionum *argumenta* recoluntur.“ Inde etiam significat, quod vulgo dicimus Attribut — cf. L. Janus Macrobius. Saturn. 1. 19. 17. — Sic etiam *triumphus* vario modo usurpatur; apud Valer. Maxim. 2. 10. 3. „Quod aliquanto maius videbitur, si quis cognoscat, lecti illius frontem *Macedonicis triumphis* fuisse adornatam“ — i. e. imaginibus triumphi — at apud Claudian. de IV. consul. Honorii 227.

Omnis ~~Scena~~ digna buca ruris. Omnes thalamo conferte *triumphos* — i. e. praedam ex triumphis partam. Aliis locis *triumphi* i. q. gentes, de quibus triumphatum est. — Sic *solemnia* pro his quae in celebrandis solemnibus offeruntur, apud Tacit. Annal. 3. 2. „odores aliaque funerum solemnia *cremabant*“, graecum *κτερίσματα*; ut *lectio* pro *libro*. cf. Macrobius. Saturn. 7. 13. 16. „haec sunt quae lectio pontificalis habet“ — *scriptio* pro *scripto*. — Nec plane reiicienda, quamquam nunc oblivioni data, explicatio obscuri loci Stat. Silvar. 4. 6. 58.

Sustinet occultum Nemeaeo tegmine *sexum* — ubi Barthius: „*sexum* i. q. *ἀδόξια*, quae sedens in aspero saxo pelle leonina texerat Hercules, ne perderetur castitas mensae.“ Nam *sexum* dici pro membro, quo sexus distinguitur, probat Plinius h. n. 52. 8. 9.* Simili modo Stat. Achill. 1. 355.

Haec calathos et sacra ferat; tu frange regendo

Indocilem sexumque tene, dum nubilis aetas

Solvendusque *pudor* —

ubi, ni fallimur, *pudor* id esse videtur, quod ζώνη, cingulum, virginitatis signum, hoc sensu: vince, doma sexum muliebrem, donec aetas nubilis et cingulum adhuc solvendum, i. e. donec nondum in mariti erit potestate. — Sic *sacra* non ipsam sacrificandi actionem significare, sed res sacrificio obllatas, victimas, latices, herbas magicas, docuit Hertzbergius Propert. 1. 1. 20.

At vos, deductae quibus est fallacia lunae
et labor in magicis *sacra piare* foci.

Aura est *sanguis*, qui erumpens auram quasi emittit, apud Valer. Flacc. 3. 107.

... compressaque mandens

Aequora *purpuream* singultibus exspuit *auram* —

ubi fortasse imitatus est Virgil. Aen. 9. 349.

Purpuream vomit ille *animam* —

quamquam h. l. nunc altera lectio, ut praestantior, ex Servio recepta; et Lucan. 5. 279.

... non *anima* galeam fugiente ferire —

i. e. sanguine erumpente galeam ferire. Ambigua sane apud Valer. Flacc. 7. 525. de serpente:

... et *trepidantia* torsit

Sibila —

quae ita explicanda videntur, ut *sibila* accipiamus pro ore et hiatu sibila emittente, quem circumagit et torquet; quamquam possunt etiam intelligi: teli instar sibila emittit. Ut *vulnera* dicuntur

*) Nota est vocabuli huius significatio pro imbecillitate feminae, ut apud Sil. Ital. 3. 114.
Si solo adspicimus *sexu* firmumque relinquimus,
Cedo equidem —
nec proferenda, ubi *sexus* marem vel feminam significat. cf. Auson. Epitaph. 34. 1.
Viginti atque novem genertrici Callistrateae
Nullius *sexus* mors mihi visa fuit —
undetriginta liberos peperi; nec filii tamen, nec filiae mortem vidi.

stridere. Virg. Aen. 4. 689., quamquam non ea stridunt, sed sanguis ex iis emissus. *Inde aer arundinis* Lucan. 9. 827.

Quam segnis Scythiae strideret arundinis aer —
sibilus, quem arundo volans facit, et Sil. Ital. 8. 128.

Oscula, qua steteras, bis terque infixit arenae;
Deinde amplexa sinu late *vestigia* fovit,

Ceu cinerem orbatae pressant ad pectora matres —
i. e. arenam, in qua vestigia erant; et apud Rutil. Itiner. 1. 247.

... in *Euboicis natatibus* —
i. e. in aquis Euboicis, ubi crebri natatus fiunt. Huc etiam referenda videntur Prud. Peristeph. 6. 88.

Nec calcare *sacram cremationem*

Aut adstare Deo prius licebat —
i. e. *rubum* flagrantem; — et *procinctus* apud posteriores scriptores pro *exercitu* dictum. cf. Barth. Adversar. lib. 41. 12. Inflectitur etiam sic significatio vocabuli *haustus* Prudent. Peristeph. 10. 984.

... *haustus* vel patentes inspice,

Lateatne quidquid —

i. e. os, quod haurit, vel oris hiatus; — ut Valer. Flacc. 3. 442.
... ter tristia tangens

Arma simul vestesque virum, *lustramina* ponto

Pone jacit —

i. q. sordes, purgamenta.

§. 7. Sed iam accedamus ad alteram disputationis partem, in qua explicanda est contraria ratio mutatae significationis, cum concretum, quod dicimus, pro abstracto positum invenimus. Atque primum disputaturi sumus de nominibus virorum usurpati pro re, quam quodammodo repraesentabant, pro virtute, qua insignes erant, pro opere et arte, quam colebant. Sic, ut exordiamur a summo consulis nomine, *consul* apud poetas posteriores idem est atque *annus*. Martial. Epigr. 3. 93. 1.

Cum tibi *trecenti consules*, Vetustilla,

Et tres capilli quattuorque sint dentes —

quae dictio insolentissima esse videtur, ut ibd. 8. 45. 4.

Amphora centeno consule facta minor —

i. q. amphora, cui propter temporis vetustatem aliquid deperit, et Claudian. de IV. consul. Honor. 390.

Spectandosque iterum nulli celebrantia ludos

Circumflexa rapit *contentus* saecula *consul* —

i. q. annus centesimus ad finem adducit saeculum. Apud Auson. Parent. 29. 4.

Uno quamvis tu *consule* major eras —

appime huc faciunt; minus affectata ibd. Epitaph. 33. 1.

Laeta bis octono tibi iam sub *consule* pubes

Cingebat genas —

cum *sub consule* aliter dicatur, atque simpliciter sine praepositione. Quaesita etiam apud Prudent. Peristeph. 10. 406.

Nunc dogma nobis Christianum nascitur

Post *evolutos* mille demum *consules*

Ab urbe Roma —

ubi *evoluti consules* i. q. anni, qui praeterierunt a condita urbe. — *Nestor* dicitur pro *senectute* loco notissimo Juvenal. 12. 128.

Vivat Pacavius, quaeso, vel *Nestora totum* —

ubi *vivere Nestora*, dictum est, ut apud Propert. 2. (3). 22. 25.

Jupiter Alcmenae *geminas* requieverat *arctos* —

et Tibull. 3. 6. 52. longas *requiescere noctes* — est accusativus temporis. cf. Hertzberg. l. l. — Apud Martialem sic hoc nomen saepius usurpatur; cf. Epigr. 10. 24. 11.

Post *hunc Nestora* non diem rogabo —

i. q. post hoc aevi Nestorei spatium. Similia sunt Stat. Theb. 11. 237.

. . . mox grande coactus

Ingemuit victorque fuit per viscera *Nessus* —

pro veneno ab eo oriundo; — et Stat. Silv. 3. 40.

Pacatus mitisque veni . . .

. . . quem te Maenalis Auge

Confectum thiasis et *multo fratre* madentem

Detinuit —

fratre i. q. Baccho vel *vino*. Sic *mater* diversa significatione positum invenimus apud Senecam. Herc. Oet. 390., ubi Deianira conquerens de marcescente corporis flore dicit:

. . . Quidquid in nobis fuit

Olim petitum, cecidit et partu labat

Materque multum rapuit ex illo mihi —

mater est puerperium; at ibd. Troad. 964. dividere *matrem* idem est, atque affectum matris. Verum haec iam in lexicis inveniuntur nec omissum est *vir* positum pro virilibus. cf. Lucan. 10. 133.

Dux ponitur pro *arte ducis*, *miles* pro militari audacia, *pater* pro paterno affectu. cf. Cortius ad Lucan. l. l.; — sic eleganter Sil. Ital. 4. 403.

Quis vos heu! vobis pavor abstulit!

i. e. animum et virtutem vestram vobis abstulit. cf. Gronov. ad Senecae Thyest. 242. Sic *Hannibal* est id, quod animo concepta virtus et audacia Hannibalis Sil. Ital. 1. 345.

Accensae exsultant mentes *haustusque medullis*

Hannibal exagitat —

ut aliis locis *homo* vel *res* ponitur pro memoria ejus, imagine vel desiderio; cf. Virgil. Aen. 1. 720.

. . . At memor ille

Matris Acidaliae paulatim *abolere Sychaeum*

Incipit —

ut apud Sil. Ital. 1. 61. *abolere Aegates*; cf. Dissen. ad Tibul. 4. 9. 1. Etiam pro *metu*, cf. Sil. Ital. 8. 33. *excutere* sollicito *Fabium* i. q. eripere metum Fabii. Ceterum quaenam notionis intercedat significatio, id nonnunquam tantummodo ex totius sententiae contextu elucet. Lucan. 10. 103.

Sat fuit indignum, Caesar, mundoque tibique,

Pompeium facinus meritumque fuisse Pothini —
est *Pompeius* i. q. caedes Pompei, plane ut ibd. 432.

... *vixitque* Pothini

Munere Phoebeos *Caesar dilatus* in ortus —
i. e. caede ejus in posterum diem dilata. — Sic nomen viri est pro cineribus ejus, reliquiis feralibus Lucan. 8. 770.

... sed te Cornelia, *Magne*,

Accipiet nostraque manu transfundet in urnam —
et quod multo insolentius est, Claudian de rapt. Proserp. 2. Praef. 43. „*rubuit Busiride Nilus*“ —
i. e. sanguine Busiridis; et Stat. Theb. 3. 363.

... *ipse ego fessus*

Quinquaginta illis heroum ingentibus *umbbris* —
i. e. ingentium heroum caedibus.

Atque hic adjungere liceat, quamquam res ipsa in vulgus nota, *post* et *ante* cum nomine jungi, ita ut ex sensu aliquid sit supplendum, plerumque *mors* — *ortus*, cf. L. Jahni Proleg. ad Macrob. c. III. p. 42. Comment. in Somn. Scipion. 1. 1. 7. „*animam post animal* non perire“ — ut ibd. 2. 17. 14. „*post corpus animae* velut ad patriam revertuntur“ — quam dictionem Anonymus laud. Hercul. v. 11. in ineptum convertit, dicens, *post viscera* et v. 88. *post membra*. Similia ut „*post Phaeacas Ulixis navigationem describit*“ vel „*Post Africam Italiam conscripsit*“ explicavit Jahnus I. l. At durior dictio Valer. Flacc. 7. 10. . . . non haec mihi certe

Nox erat *ante tuos*, juvenis fortissime, *vultus* —

i. e. antequam te videram, noctem non ita insomnem agebam. Apud Lucan. 6. 145. „*ante feras Rhodani gentes*“ i. e. devictas; 2. 498. „*post aquas*“ i. e. superatas; 5. 474. „*post pignora*“ i. e. sublata — Cortius notare non omisit. Paulo aliter dicta Sil. Ital. 7. 596.

Qualis *post juvenem* — Rector erat Pylius —

i. e. post juventutem. Rarissime etiam *intra* sic usurpatum; cf. Sil. Ital. 14. 466.

At princeps generis quanto majora paravit

Intra pastorem sibi nomina —

i. e. pastoricia sua vita et fortuna contentus. — Sed haec iam mittamus. — Etiam opus hominis significatur nomine ejus. Duo sunt insignia hujus usus exempla. Quod Propert. 1. 14. 12. simpliciter dixit: *Lesbia Mentoreo vina bibas opere* — insolentius Martial. Epigr. 11. 12. *erris andungi supmen*

Te potare decet gemma, qui *Mentora* frangis —
et Juven. 8. 104.

Martial. Epigr. 10. 48. rarae sine *Mentore* mensae.
immodice sexta *Nerone* calet +
i. e. thermis Neronianis; — de spectac. libell. Ep. 12.

Inter *Caesareae* discrimina saeva *Diana* —
i. e. venationis a Domitiano Caesare in amphitheatro exhibitae, ubi adjectivum nomini *Diana* ad-
ditum dictionem plane abnormem reddit. Huc trahimus illa Persii 5. 92.

Dum veteres *avias* tibi de pulmone revello —

ubi Jahnus: „*avias* vocabulo satis insolenter significavit errorēs aniles, quibus ab aviis et nutriculis teneri puerorum animi imbui solent.“ Apud Stat. Silv. 3. 3. 76. interpres verba nimis premere vi-
dentur; dicit poeta Hetruscum a Claudio summis honoribus ornatum, qui eum
... longo transmisit habere *nepoti* —

i. e. posteritati, successoribus etiamtū remotis, post longum demum temporis spatium eum secuturis.
Nepos sic quasi repraesentat omnino posteritatem, ut *gens*, *nēvōs* est progenies, soboles apud Sil.
Ital. 2. 185.

Gens extrema viri campis deletur Iberis —

ultimus ex posteris Eurydamantis.

Sic etiam *deus* multifariam impropria invenitur significatione. Nonnumquam idem est atque
metus deorum; inde dictio *inutere deos*, ut apud Persium. 5. 187. *incutere deos* inflantes corpora (morbis) —
ubi v. Jahnus; — vel apud Lucan. 5. 124.

... jussus sedes laxare verendas
Antistes pavidamque deis immittere vatem —
pavidam deis est metu deorum incusso, quamquam haec ita etiam explicari possunt, ut jungamus
vatem deis immittere i. e. in templum deorum. Nam *deus templum* dei significare (inde dictio *dicare deum*), nemini ignotum; Propert 4. (5.) 9. 74.

Sic *Sanctum Tatiae composuere Cures* —
i. e. templum Sancti compōsuere vel aedificāre. At est etiam *deus* i. q. auxilium dei; inde
dictio *praebere deos* apud Lucan. 6. 607.

Pronum erat, o juvenis, quos velles, inquit, in actus

Invitos praebere deos —

i. e. deos cogere, ut tibi inservirent. — Apud Sil. Ital. 12. 339.

... vulgique *deus* pervenit ad aures

deus est *oraculum*, at apud Valer. Flacc. 2. 167. — tum voce *deos*, tum questibus implent
deos est i. q. *coelum*, ut ibd. 6. 726. ... his *coelum* questibus implet. Insolentior dictio Lucan. 3. 100.

... namque ignibus atris

Creditur, ut captae, rapturus moenia Romae

Sparsurusque deos —

i. e. tempa deorum eversurus, eos sede moturus.

Etiam *Manes* vocabulum diversas recipit significationes. *Manes*, *ossa*, *Tinieres*, *sepulcrum* promiscue apud poetas usurpari docuit Hertzberg. ad extreum versum Propertii. Jam in lexicis inventur, *Manes* metonymice accipi pro Inferis, pro cadavere hominis et pro poenis. Exempla desiderata proferre non piget. Stat. Theb. 8. 73.

... qui que igne supremo

Arceat exanimis et *manibus* aethera nudis

Commaculet —

i. e. corporibus mortuorum, quae tabo solvuntur. Ut ibd. 11. 738. *mānes ponere* i. q. corpus separare et Claudian. in Prob. et Olybrii cons. 112.

... turbantur permisto funere *manes*.

Furias, *poenam*, *supplicia* significat Lucan. 10. 336.

... habitant sub pectore *manes*

Ultricesque deae dant in nova monstra furorem —

plane ut apud Auson. Ephemer. (Oratio) 57.

... patitur *suos* mens

conscia (saucia) *manes*.

Verum haec satis plana, sed insolentissima Stat. Theb. 11. 562.

... nondum ille *peractis*

Manibus, ultrices animam servabat in iras —

quod idem esse videtur ac *peracta vita*, *defunctus*, cuius simile exemplum legere me non memini.

De significatione *numinis* nihil habeo, quod addam, nisi id, locum apud Valer. Flacc. 7. 390.

Et iam iam magico per opaca silentia Colchis

Cooperat ire sono monstrataque condere vultus

Numina —

omnino suspectum videri nec probandum Burmanni sententiam, *stellas* dici posse *numina*. Nam quod profert ex Manilio 5. 38. ... *stellarum numina* quinque — aliter se habet, cum genitivus nominis additus sit; *numina* absolute pro *stellis* positum displicet legendumque *lumina*. — Nemini ignotum, apud posterioris aetatis scriptores *numen* esse appellationem Imperatorum, ut apud Eumen. Panegyr. Maximiano et Constant. c. g. „*in ortu numinis sui* Gallias ad obsequium reddidit“ — i. e. simulac Caesar factus est.

Huc tandem pertinet metonymiae genus, ex quo nomen dei ponitur pro re, cui praest. Quod h. l. tantum in transcurso commemoramus, missis quae tironibus etiam nota sunt, *Ceres*, *Bacchus*, *Mars*, aliis. Pauca tandem addere non pigebit. *Janum* idem esse atque *annum* iam Forcellini in lexico comprobavit loco ex Ausonio petitio Epist. 20. 13.

... totidem venturos consere Janos,

quot tuus aut noster conseruere patres —

Sic enim legendum; non *congere*; nam *consere Janos* legitur etiam Epigr. IV. 7. p. 91. edit. Tollii; at insolentissime dixit Tibull. 3. 6. 8.

Ite procul durum curae genus, ite labores: fulserit *hic* niveis *Delius* alibus —

ubi Dissenius: „*hic Delius* i. q. *hic dies* nove dictum.“ *Jacchus* pro vino dicitur non modo apud Virgilium et Columellam, sed etiam apud Propert. 2. 3. 17.

quantum quod *posito* formose saltat *Jacchus* —

atque sic ibd. 2. 9. 5. de Penelope:

conjugium falsa potuit differre *Minerva* —
i. q. opere textorio. — Sed haec, ut dixi, nota omnibus, quemadmodum iam notatum ex Sil. Ital. 5. 404.

Ille sibi *longam Clotho* turbamque nepotum

Crediderat —

i. q. longam vitam; et loco non allato in lexicis apud Persium 1. 94.

... qui *caeruleum* dirimebat *Nerea delphin* —

i. e. mare. Nonnunquam tamen adjективum nomini additum difficultatem quandam movere videtur.
Sil. Ital. 5. 555.

Quem postquam Libyae ductor virtute feroci

Exsultare videt . . .

Acrius hoc *pulchro Mavorte* accensus in iram

Comminus ire viro —

certamen significatur, quod Hannibal sibi gloriosum putabat, sed poterat etiam Viridasio, hosti, decorum significari; et quod implicatius est, ibd. 16. 54.

. . . seu laeva acies in bella vocaret,

Obliquo telum reflexum *Marte* rotabat —

i. e. si a latere et oblique pugnandum erat, tum *obliquo Marte* i. e. obliquo ictu telum una cum corpore conversum rotabat. Sed singulos locos nunc percensere non vacat.

§. 8. Jam sic absoluta quodammodo quaestione de metonymico usu *personarum*, accedamus ad explicationem nominum *res*, quae sub sensum cadunt, significantium. Atque hic primum notandum, signa externa rei poni nonnunquam pro re ipsa. Sic *taedae*, *thalamus* dici pro nuptiis scimus omnes, mira tamen dictio apud Claudian. Praefat. Epithalam. Pallad et Celerinae 1.

Carmina *per thalamum* quamvis festina negare
Nec volui genero, nec potui socero —

ubi *per thalamum* tempus significat „dum nuptiae celebrantur.“*) Sic nomen *currus* significat iter curru factum. Martial. Ep. 10. 104. 7.

* Alia significazione Valer. Flacc. 7. 180.
sacras solita est ubi *fundere taedas*
Colchis —

Altam Bilbilim et tuum Salonem
Quinto forsitan *essedo* videbis —

i. e. quinto itineris die *essedo* facti; etiam i. q. *equos*, ut Claudian. Epigr. 87. 2.

Surgit in aurigam currus —
i. e. equi, qui sublatis pedibus anterioribus reclinant se aurigam versus, rotis insistentem. Quemadmodum *juga* i. q. equi jugales, non modo apud Virgilium, sed etiam apud Valer. Flacc. 3. 400.

quo flammea nunquam —
Sol juga sidereos nec mittit Jupiter annos —

et *funis* videtur idem esse, atque *equus finalis* Auson. Epitaph. 35. 9.

Pegasus hinc dexter currat tibi; laevis Arion
Funis eat.

Sic *herbam* veteres dixisse pro palma vel victoria dicit Nonius 317. 15. cf. Ribbeck fragm. tragicor. p. 164. et *palmam* non modo victoriā, sed etiam victorem ipsum significare scimus ex lexicis. Exempla proferre supersedeo. At insolentissime dixit Sil. Ital. 6. 545.

Absiste, o juvenis, lacrimis. Patientia cunctos
Haec superat currus —

i. e. *omnes triumphos*, cui dictioni quae ut apposita contulerunt interprétes; plane diversi sunt generis. *Currum enim agere* (pro triumphando) et similia differunt a dictione *superare omnes currus*. *Pulverem* significare campum, in quo concurritur, aciem, arenam, nemo ignorat, at insolentior dictio Stat. Theb. 6. 469.

Vixdum coepitus equis labor et iam pulvere quarto
Campum ineunt —

i. e. vix senserunt ullum laborem equi et iam quartum curriculum inchoant. Alia est metonymia apud Propert. 4. 2. 40., ubi *medio pulvere* est i. q. aestate pulverulanta; at plane novum et obscurum Stat. Silv. 1. 4. 125.

Tu Troica dignus
Saecula et Euboici transcendere pulveris annos
Nestoreosque situs —

i. e. dignus, qui longius vivas Tithono et sibylla Euboica, quae erat tot annorum, quot pulveris aut arenae micas manu tenere poterat. Sic *brachia* significat *planctum* Stat. Silv. 2. 1. 23.

Teque patrum gemitus superantem et brachia matrum
Complexumque rogos . . . offendit —

qui magis ingemuisti, quam patres solent et magis brachia et pectus lacerasti, quam matres in obitu filiorum, ut *pectus* pro amplexu; inde *pectore ambire* pro amplectendo Lucan. 8. 66.*

*) Diverso sensu Senec. Oct. 1669.

Mater in luctum furens
Diduxit avidum pectus atque utero tenuis
Exserta vastos ubera in planctus ferit —
i. e. vestes in pectore discidit.

eunda *cassis*, *galea*, *apex bellorum*, quae apud posteriores poetas significant virum fortem, strenuum bellatorem. Stat. Silv. 5. 2. 47.

Ille secundus *apex bellorum* et *proxima cassis* — sib. attoniti omnes i. e. Bolanus, fortissimus post Corbulonem miles. Culter i. q. sanguis Stat. Theb. 10. 174.

Pavet omnis ager respersaque *culturis* Arbor et attoniti currum erexere leones. Hasta quidnam significet, nonnunquam in ambiguo est; ut apud Claudian. in Rufin. 2. 162.

fraternas ex aequo dividat hastas — quod potest esse vel *exercitus*, vel *sceptrum regnumque*. Idem Claudianus *jugulum* duobus locis nova plane posuit significatione de IV. consul. Honor. 75. *domini respersus uterque*

Insonitis *jugulo* — et de nuptiis Honor. et Mar. 327. *infecti jugulis civilibus enes* i. e. sanguine civium. — *Cinis exitii signum*, i. q. exitium apud Catull. 68. 90.

Troia virum et virtutum omnium *acerba cinis* — ut *funus* i. q. interitus; inde poetarum *pudoris funera* pro pudore extincto. cf. Cortium. Lucan. 4. 231.; *cinis, conscientia terra* passim de hominibus sepultis vel mortuis. — Explicationem locorum, ubi pars corporis humani dicitur pro virtute vel virtute, quod hac parte quodammodo significatur vel ea exercetur, ut *lingua, gula, venter, buccae* dedit Hertzberg. Propert. 3. 11. 55. 56. Sic *manus* non modo significat artem, sed etiam ipsum *opus artis*; inde *manus ebore exactae* Propert. 3. 21. 30.* Sic *cervix* significat vires corporis, et *recipere cervicem* i. q. *vires recipere*. cf. Cortium Lucan. 2. 604. qui apposite comparat *corpus pro viribus corporis, toris*, loco sane insolentius expresso Luc. 4. 632. Herculeosque novo laxavit *corpo nodos*.**

Sanguis dupli modo metonymice dicitur, aut pro *caede*; inde *parvus sanguis* i. q. caedes exilis et ignobilis hominis, *magnus sanguis* caedes magni hominis; cf. Hertzberg. Propert. 3. 16. 9.; aut pro *cognatis*; mira tamen oratio Lucan. 7. 179.

Defunctos patres et cunctas *sanguinis umbras*

Ante oculos voluntare suos —

*) Alia est significatio Stat. Theb. 1. 439.

... neque enim meus audeat *istas*

Civis inusque manus —

i. e. eo violentiae non processerit. *Audere in manus* ex analogia similium dictionum, ut ibd. 2. 129. de tigride: *horruit in maculas* i. e. ita, ut maculosum crinem surrigeret. Sic enim haec explicare malum, quam recentiorum interpretum sententiam sequi, qui haec interpretantur: *horruit in retia*. In enim praepositio eleganter effectum significat; cf. Lucan. 2. 17.

i. e. ita aperiuntur, ut multos et sceleratos puniendo excipere possint.

**) Notum est, *frontem* indicem esse pudoris et impudentiae; absona tamen Symmachi dictio Epist. 1. 37., oratorem cum detimento *frontis* affluere — pro: impudenter et petulanter loqui.

et recte observavit Barthius Stat. Theb. 5. 656.

... cui parva *cruoris*

Laetave damna mei —

i. e. qui filium meum sibi traditum aut minus curabat, aut etiam interitu eius laetatur, — *cruorem pro filio* esse plane inauditum. Nonnunquam sensus incertus. Valer. Flacc. 1. 681.

... oritur clamor *dextraeque* sequentum

Verba ducis —

i. e. oritur *plausus* manibus datus; sed potest etiam esse: manus in coelum sublatae supplicantium et grates agentium. Dura haec, sed duriora etiam ibd. 2. 243.

Sed tibi nunc quae *digna* tuis ingentibus ausis

Ora feram —

quod Pius explicat: quas dignas tuis ausis *laudes* feram; sed praestat haud dubie legere praeunte Burmanno: ... *quo . . . ore* feram. Scimus quidem *cornua* significare audaciam, quod Horatii et Ovidii loci comprobant. Hi tamen aliter expressi, quam ille apud Sil. Ital. 15. 761.

Femineis laesum *vana inter cornua* corpus

Unguibus aut palmis credas puerilibus ictum —

ubi *vana inter cornua* explicit per *iram muliebrem cassam*, audaciam inanem. Sed sic absolute *cornua vana* positum non ferendum atque veterum interpretum Barthii et Gronovii explicatio accipienda. — *Dens* idem est atque *ictus dentis*; Sil. Ital. 1. 425. *geminare dentem contra venabula* dicit, imitatus Horatianum: *geminant Corybantes aera*. — Huc etiam referimus *hiatus* pro *rictu* positum et conjunctum cum adjektivo Valer. Flacc. 1. 34.

... *Cleonaeo* iam tempora clusus *hiatu*

Alcides —

i. e. rictu leonis Nemeaei, qui erat Herculi pro *galea*; — cf. Sil. Ital. 10. 161.

Sed Stygius *primos* implevit fervor *hiatus*

Et pulmone tenuis demisit anhelitus ignem —

i. e. sudes adusta *os apertum*, *quo preces modo fundere tentabat*, percussit vel penetravit. — Sic *color* pro *flore*, *odor* pro *unguento*, *ignis* vel *fulmen* pro *re fulmine tacta*; inde *colligere ignes* cf. Cortium ad Lucan. 1. 606. Improprie etiam dicta Valer. Flacc. 6. 526.

Barbarica chlamys ardet *acu* tremefactaque vento

Implet equum —

i. q. ardet auro neto depicta, ut Sil. Ital. 14. 658.

Quae radio caelat Babylon vel *murice picto*

Laeta Tyros —

Nemini ignotum, ut *arma*, sit etiam *castra* dici pro militia, tamen quae lexicographi huius significacionis proferunt exempla differunt ab exquisitiore Lucani dictione 1. 374.

... per signa *decem felicia castris*

Perque tuos juro quounque ex hoste triumphos —

quemadmodum notam illam metonymiam *avis* pro augurio positae inflexit insolentius Lucan. 6. 428.
 . . . quis *prodat aves*, quis *fulgura coeli*

Servet —

t. e. quis istas avium significationes intelligat et enuntiet. Alio sensu *volucres* ibd. 6. 129.
 Tot simul e campis *Latiae* pulsere *volucres*. —
 i. q. aquilae, signa militaria, qui usus vocabuli plane novus. Sic *signum* dicitur homo ipse, qui aut aliquid testatur, aut signum praefert. Tibullus, quem in usu huius figurae parcissimum fuisse iam supra diximus, satis audacter 2. 1. 23.

Turbaque vernarum, saturi *bona signa* coloni,

Ludet —

quod Dissenius explicat: „qui hilaritate sua arguunt saturum herum, largas epulas heri;“ — quae sententia paulo implicior, cum vernae illi laetitia sua non arguant herum saturum esse, sed *se* saturos esse. — Apud Lucan. 2. 115.

Mille licet gladii *moris nova signa* sequantur —

ubi Marius intelligitur, caedis signifer, ut apud Senecam Benef. 5. 16., quem locum Cortius citavit, de eodem Mario: „nisi civilis exitii et trucidationis non tantum dederit signum, sed *ipse signum* fuerit.“ — Sic *titulus militiae ultricis* est apud Christianos scriptores *crux*; cf. Prud. contra Symmach. 1. 494., qui idem Peristeph. 12. 45.

Parte alia *titulum Pauli* via servat Ostiensis —
 mira notionum confusione *titulum Pauli* dicit pro sepulcro, in quo ossa eius condita erant. Perinde affectata Hamartig. 258.

Dum scatebras fluviorum omnes et operta metalla

Eliquat *ornatus*, solvendi leno pudoris —

ubi *ornatus* signum positum pro eo, quod significat i. e. animi vanitatem et fastum, qui efficit, ut pudor vilipendatur.

§. 9. *Materiam pro re inde fabricata*, nomen animalis pro re, ex parte aliqua corporis facta usurpari docuerunt passim interpretes. cf. Hertzberg. l. l. Minus nota nec notata proferre operae pretium videtur. Martial. Epigr. 14. 52. de gutto corneo:

Gestavit modo fronte me iuvencus.

Verum rhinocerota me putabas —

i. e. tantus eram, ut ex rhinocerotis cornu factus esse viderer, et apud Juvenal. 7. 130. „magno cum rhinocerote lavari“ i. q. ingenti gutto ex cornu rhinocerotis. Sic licet satis usitatum poetis *animalis nomen* usurpare pro *pelle* — *clypeus vestitur iuvenco* — audacissime tamen Stat. Achill. 1. 470.

. . . *septemque Ajax umbone coruscat*

Armenti *reges* —

i. e. coruscare faciat pelles taurorum maximorum, praecipuorum; i. e. *clypeum septemplicem*. — Simpliciora sunt Stat. Theb. 4. 272.

Velatum geminae deiectu lyncis —

i. e. strato vel ephippiis hinc inde propendentibus — et Valer. Flacc. 4. 250.

Adspice et haec *crudis* durata volumina *tauris* —

ubi significantur lora facta ex cruda pelle taurina, *πόνοι βοῶν*. At inepta videntur ibd. 6. 705.

... subitos ex ore cruores

Saucia tigris hiat vitamque effundit herilem — quo loco *tigris* significat pellem, qua galea erat instructa, galeam ipsam, quae ictu hastae perforata sanguinem effundit, quo fit, ut heros moriatur; ubi quanta sit confusio metaphorarum appetet. Perinde insolentissima Martial. de Spectac. libell. Epigr. 3.

Venit et *epoto* Sarmata pastus *equo* —

i. e. sanguine equino.* — Quemadmodum *ovis* pro *lana* dicitur Tibull. 2. 4. 28. *tingit ovem murice*; sic, ut redeamus ad vocabula materiem significantia, apud Auson. Epist. 20. 4.

... tua Romae

Praecessit *nostrum* sella curulis *ebur* —

i. e. tu ante me consul fuisti; quod audacius dictum, quam apud Ovid. Fast. *ebur curule*, loco in lexicis iam allegato. *Aes pro scuto* dixit Ennius (apud Festum p. 242.)

prolato aere astitit —

plumam autem poni pro ipsis toris conchyliatis vel vestibus versicoloribus extrinsecus induitis docuit Hertzberg. Propert. 3. 7. 50. Sic *materies* significat *trabem* Vellej. Paterc. 2. 17.; — *robur arietem* loco satis affectato Lucan. 6. 137.

Roboris impacti crebros vomit agger ad ictus — ubi non tam offendit usus vocabuli *roboris*, quam *vomit* sic absolute positum; supplendum: virgulta, saxa, fragmina, quae ex aggere ariete concusso excidunt atque hic quasi vomere videntur. Omnino libro hoc sexto Lucani, quo caerimoniae et ritus magarum beneficarumque describuntur, tanta est hoc in genere licentia significationumque et notionum confusio, ut singula percensere h. l. non vacet. Sic v. 529.

Viventēs animas et adhuc sua membra regentes

Infudit humo —

i. e. corpora per speciem mortua — vel 538. *Ast ubi servantur saxis* i. e. arcis lapideis, vel 625.

Moestum tecta caput squalenti *nube* —

i. e. squalida *coma*, quo loco Cortii erudita est vocabuli huius explicatio; sic v. 672. „*durae nodus hyenae*“ est spina vertebrarum seu articulorum dorsi compages — quae omnia ita sunt immutata, ut quidnam significant nisi ex contextu sententiarum colligi non possit.

§. 10. Iam transeamus ad id genus, quod *partem* vel *insigne* pro *toto* usurpatum exhibit. Sic *nodus* pro *clava* Senec. Harc. Oet. 1662.

*) Sil. Ital. 15. 681.

Arcus erat pharetraque viro atque incocta *cerastis*

Spicula —

i. e. cocto cerastarum sanguine venenato imbuta.

Hic nodus, inquit, nulla quem capiet manus,
Mecum per ignes flagret —
cristae pro galeis Prudent. contra Symmach. 1. 488.
ardebat summis crux addita *cristis* —

pennae vel pinnae saepe pro *avibus* et ita pro augurio, ut apud Graecos ἄγραθαι πτέρυγες. cf. Propert. 3. (4.) 16. 11.

Tuque, o cara mihi, *felicibus* edita *pennis* —
et Lucan. 1. 588. „monitus errantis in aere *pinnae* — *); *rotae* pro *curru*“ Propert. 4. (5.) 10. 42.
... genus hic Rheno iactabat ab ipso,
nobilis *erectis* fundere gaesa *rotis* —

i. e. dum currus et equos fleetit.

Apud Sil. Italicum *dextra* saepe est i. q. miles, vir, et iungitur cum verbis his vocabulis accommodatis, ut 4. 406.

Adspicite! *has dextras* capti *genuere* parentes —
vel 14. 238.

Henna Deum lucis sacram *dedit* ardua *dextram* —

i. e. misit e sacris lucis milites suos, et 15. 385.

... sed *dextera* nostrae

Tam similis non obscuras *mittatur* ad umbras —

i. e. vir tantus, mei similis virtute; inde dictiones: *mercari dextras*, *emere*, *legere*. Perinde *arma* sunt pedites armati Valer. Flacc. 6. 582. — „quotque unus equos, quot funderet *arma*“ i. e. quot equites peditesque in fugam coniiceret. Atque quemadmodum *pampinus*, uvas vestiens, signum auctumni pro auctumno ponitur Catull. Priap. 20. 8., sic *sidera* recipit significationem *noctis*, Stat. Theb. 10. 299. (304.)

Traxerat insomnis cithara ludoque *suprema*

Sidera iam nullos visurus Alimenus ortus —

i. q. noctem sibi supremam cantando et ludendo transegerat, simili dictione, atque apud Valer. Flacc. 2. 371. *nimbos educere luxu* i. q. tempus nimbosum luxuriando traducere. Haec quodammodo explicari possunt, at quae leguntur Stat. Theb. 5. 459.

Jamque exuta gelu *tepuerunt sidera* longis

Solibus et velox in tergum revolvitur annus —

plane abnormia videntur; sensus est longis diebus *tepuit aer*. *Soles* sane metaphorice dicuntur *dies*, sed apud Claudian. de IV. cons. Honorii 215.

Sustinet accensos aestivo pulvere *soles* —

est i. q. *calores*, qui aestivo tempore pulvere etiam augmentur nec necessaria Heinsii emendatio: *aestivos* accenso pulvere *soles*. — Ut *sol*, sic etiam *orbis* miram recipit notionem; apud Tibull. 1. 2. 50. „aestivo convocat orbe nives“ est i. q. *coelum*, sed plane obscura apud Valer. Flacc. 7. 560.

*) *Pennam pro sagitta dici omnibus notum*, ut *ceram* pro *tabella*.

Stabat, ut *extremis* desertus ab *orbibus* axis —
 i. e. Septentrio, qui solus manet, dum aliae stellae merguntur; *orbes* igitur h. l. significat stellas;
axis septentrio, ut *medius axis* i. q. meridies. cf. Cortium Lucan. 2. 586. Sed haec quodammodo
 minus huc pertinent. At pars pro toto est insolentius posita Martial. Epigr. 3. 82. 18. *turba pedum*
 i. e. puerorum ad pedes stantium et Epigr. 14. 96.

Vilia sutoris calicem monumenta Vatini

Accipe; sed *nasus longior ille* fuit —

ubi Vatinus ipse dicitur *nasus*, i. e. homo derisor, criminator, et plane absona ibd. 2. 36.

Nec tibi *mitrarum*, nec sit tibi barba *reorum* —

i. e. mitras gestantium, i. e. molliorum et effeminatorum hominum barba, quae accurate depilata est.
 Ibid. 14. 27.

Captivis poteris cultior esse *comis* —

i. e. *pulchritudinem comae* Germanorum comae tuae elegantia superare potes. — Nec praeterunda
 illa apud Catull. 63. 64. —

Ego gymnasii fui flos, ego eram *decus olei* —

miro modo sane positum pro *palaestrae*, perinde atque 64. 16. — viderunt . . . corpore *nymphas*

nutricum tenuis extantes e gurgite cano —

ubi *nutrices* significat *mammæ*; et ibd. 63. 367. *vincula* i. q. *moenia*. Sic miscentur notiones *nubes*
 et *torvitas* insolenter apud Valer. Flacc. 2. 500. de portento maris;

. . . cuius stellantia *glaucha*

Lumina *nube* tremunt —

quae quanto audacius dicta sint, quam illud Horatianum Epist. 1. 18. 94. *nubem supercilio demere*
vel nubes frontis apparet. Quicum cf. Argonautic. 6. 685.

At quotiens vis dira ducum densique repente

Aesoniden pressere viri cumque *omnis* in unum

Imber iit, totiens saxis pulsatur et hastis —

i. e. quotiens in unum Jasonem *omnium impetus* fiebat, omnes in eum ruebant, animus Medeae ad-
 spectu hoc quasi ictibus pulsabatur; — quae plane absurdæ videtur vocabuli positio. Nota sunt,
totum pro parte ponit; *silva* vel *nemus* pro *arbores*; ut apud Lucan. 1. 453.

. . . *nemora alta remotis*

Incolitis *lucus* — et *pratum* pro *herba*; at addito adjectivo *caerulea*, *Neptunia* est i. q. mare. v. Vahlen reliq. poes.
 Ennian. p. 24.*)

§. 11. Nonnunquam *res* ponitur pro eo, quod in ea invenitur, *locus* pro eo, quod in eo loco
 fit vel factum est, et contra. Etiam hoc in genere mirifica inveniuntur. — De locis Propertii, ubi

*) Absona illa apud Lucan. 10. 1. „Pompei colla secutus“ i. e. Pompeium securi occisum.

adtributum locorum nominibus additur, quod in homines, non in loca cadit, ut apud Propertium 4. (5.) 8. 1. *Disce, quid Esquillas* hac nocte *fugarit aquosas* — cf. Hertzberg. Quaest. p. 152., qui locos hoc facientes explicavit omnes praeter unum 3. (4.) 17. 15.

Ipse seram vites *pangamque ex ordine colles* — quamquam non *colles* panguntur, sed vites in collibus.

Sic *montibus* additur epitheton, quod refertur ad sylvas, quibus mons consitus est, ut Valer. Flacc. 4. 321. *Eryx* dicitur *annosus* et ibd. 7. 55.

Ante meus caesa descendet Caucasus umbra

Ac prior Haemonias rapiet super aequora praedas — i. e., ut Burmannus explicat: „potius quam Pelias potietur vellere, ex Caucasi arboribus naves fabricabor et prior ex Thessalia praedas rapiam.“ *Mons descendere* dicitur, cuius arbores caeduntur. Eadem notionum confusio Stat. Silv. 4. 4. 14.

Ardua iam densae *rarescunt moenia Romae* — i. e. numerus incolarum urbis imminuitur, proceribus media aestate hinc inde aestivatum proficiscen-tibus. — Notum est, *mensam* esse i. q. accubantes non modo illo a lexicographis prolato versu Suetonii Octav. 70., quem Bremius recte explanavit, sed etiam Petrou. Sat. 43. et Valer. Flacc. 1. 45.

hospita vina — Inter et *attonitae* mactat solemnia *mensae* — *) quemadmodum *exitia* — *easilia* locum significant, ubi miseri sunt. Senec. Thyest. 1020.

Phlegethon arenas igneus totas agens

Exitia super nostra violentus fluat; —

stabula pro equis stabulantibus Sil. Ital. 3. 383.

Septimaque *his stabulis* longissima dicitur aestas — i. q. equi illi non vivunt ultra septem annos; — et *terrae* pro hominibus in terra viventibus. cf. interps. Sil. Ital. 3. 75., qui idem 8. 564. *urbem metere* dixit „Qui *Batum Nucrasque metunt*“, quod utut audacius dictum, tamen minus offendit quam illud apud Persium 4. 16. „*Anticyras melior sorbere meracas*“ i. e. helleborum, — vel Martial. Epigr. 12. 57. 9. Illinc *paludis malleator Hispanae*

Tritum nitenti fuste verberat saxum —

i. e. *linum* vel saetaba, quae in paludosis locis Hispaniae seruntur, in saxo fuste tundit. Scimus, h. l. praferri alteram lectionem *ballucis*, cum vocabulum *malleator* magis ad metalla et monetam accommodatum sit, at duo sunt loci apud Martiale, ubi *palus* similiter usurpatum est. Epigr. 14. 38.

Dat chartis habiles calamos Memphitica tellus.

Texantur *reliqua tecta palude* tibi — *calamis*, qui in aliis paludibus nascuntur, utere ad munienda tecta; et ibd. 14. 160.

*) Martial. Epigr. 27. libell. de spect. „Sextiliane, bibis quantum *subsellia quinque Solus*“ ridenda videtur hyperbole — quantum equites in *quinque subselliis sedentes*.

Tomentum concisa palus Circense vocatur —
i. e. palea vel in paludibus crescens arundo concisa a pauperioribus tomentum vocatur. Huic appossum et perinde insolens ibd. 14. 118. *Massiliae fumos* miscere nivalibus undis —

Parce — i. e. *vina Massiliae*; in fumo inveterata. Aliter coloratus locus Claudian. in Rufin. 2. 244.

Si calcare Notum secretaque litora Nili
Nascentis jubeas —

ubi *Notus* significat regionem, in qua flat; inde *calcare*. At plane abnormis dictio de raptu Proserp. 3. 316. ubi Ceres dicit: *Accingor lustrare diem*. *Dies* est h. l. *sol* atque hic ponitur pro loco, quo lucet, hoc sensu: quemcunque locum sol videt et ubicunque diem facit. *Dies* enim est etiam *par* vel *plaga* mundi. cf. Lucan. 7. 189.

Sub quocunque die, quocunque est sidere mundi —
Inde *mutare diem* i. q. migrare, solum mutare. v. Cortium ad Lucan. 8. 217.

Pharsalia pro *clade Pharsalia* pluribus locis apud Lucanum legitur; cf. 1. 38.

... diro *Pharsalia* campos

Impleat et Poeni saturenter sanguine manes —
ut 6. 313. ubi v. Cortium; perinde ac 7. 800. ... non illum Poenus humator
Consulis et Libya succensae lampade Cannae
Compellunt —

i. e. consul sive ceteri Romani ad Cannas occisi, ut ibd. „coeloque nocenti Ingerit Emathiam — i. e. aerem infectum cadaveribus illic iacentibus. Nota sunt illa Ovidii Metam. 14. 472. „cumulumque Ca- pharea cladis“ — et quod iam supra commemoravi, Sil. Ital. 1. 61. *avet Aegates abolere* i. q. me- moriam cladis ibi acceptae.

Ara et altare non modo deum significat, cui ara est sacrata, ut Ovid. Metam. 15. 574. „Placat odoratis herbosas ignibus aras“ sed etiam ipsa sacrificia, quae altaribus imponuntur, libamina, ut *pateris altaria libant*. cf. Servium ad Eclog. Virg. 5. 66.* — Inde figura, ex qua locus aliquid fa- cere dicitur, quod hi faciunt, qui locum tenent; ut Ovid. Metam. 15. 635.: „Cortinaque reddidit imo hanc adyto vocem“ et multo insolentius Lucan. 5. 392.

... *fingit* solempnia campus

Et non admissae dirimit suffragia plebis,
Decantatque tribus et vana versat in urna —
quae omnia *Caesar* facit in campo regnans; — et Valer. Flacc. 1. 544. „meae quercus tripodesque
... hanc pelago misere manum.“ — Huc tandem pertinet illa nominum classis, si *locus* ponitur pro

*) Audax dictio Pers. 6. 47. *ingentes locat Caesonia Rhenos* i. e. simulacra Rheni redemtori minimum poscenti fa- cienda tradit.

homine, maxime in conviciis. Casaubon. ad Persium 2. 26. „Ut Lucilius *carcerem* appellavit hominem dignum carcere vel qui *carcerem* saepe inhabitavit, sic Persius h. l. dixit *bidental*, cui *bidental* est factum.“ Huic apposita *lupanar* Catull. 42. 13. i. q. mulier prostituti pudoris; *ergastula* pro servis; — *columbar* i. q. homo columbari dignus; — quae lexicographi habent; ut *pileus* i. q. homo amicus, nos nostraque tuens; contra *vomica* i. q. hostis. cf. Jahn. ad Macrob. Saturn. 1. 17. 25.

§. 12. Duo restant metonymiae genera, quae Hertzbergius ita copiose explicavit, ut nihil, quod sit addendum, habeamus. Alterum, cum *argumenta carminum* pro ipsis carminibus ponuntur. Unum tantum locum adiungimus Martial. Epigr. 11. 52. 17.

Ipse tuos nobis relegas licet usque *Gigantas* — *Rura* vel aeterno *proxima Virgilio* — i. e. poema de Gigantibus et opus de agricultura, simile Georgicis Virgilii. Alterum exposuit ad Propert. 3. (2.) 16. 37. cui illustrando proferimus ex Sil. Ital. 5. 536. „*surgit sublatis campus arenis*“ et Lucan. 4. 117. „*vastos obliquent flumina fontes*“, ubi pleonasmus similis eius, quem vir doctus explicavit; *fontes* enim apud Lucanum sunt ipsae aquae, cursus earum.

Adiungamus tandem scriptiori huic caput de *neutrīs adiectivorum* loco *substantivorum* positis, quod sane cum argumento proposito minus cohaeret, tamen hoc habet cum eo commune, quod haec neutra abstracta proprius accedunt ad concretorum notionem.*). Nullum magis abstractum, quam *nulla res*, ponitur in casibus, qui vulgo dicuntur obliqui, apud posteriores loco substantivi, quod sciunt qui Tacitum legerunt; — *omnia* iam apud Tibull. 2. 1. 9. „*omnia sint operata deo*“ idem est, atque *omnes* —, ut apud posteriores *totum*; *totum* *vicisti* i. q. omnes. cf. Spartiani Didius Julianus c. 22; — *humana* i. q. homines Lucret. de n. r. 3. 837. „*utrorum ad regna cadendum Omnibus humanis esset;*“ *divina* i. q. θεοί apud Macrobius pluribus locis. Saturn. 1. 11. 1. „*quasi vero curent divina de servis*“ ibd. 1. 17. 1. „*sacrorum praesulem te esse . . . divina voluerunt.*“ *Datum est donum,* qua de re apud Ovid. Metam. 6. 463. *ingentibus datis* — et Senec. de benef. 4. c. 20. „*Ingratus est, qui in referenda gratia secundum datum videt.*“ Huc referenda Virg. Aen. 5. 290. *exstructum absolute positum pro suggestu;* *editum* i. q. altitudo Mamertin. Gratiar. actio Juliano Aug. c. 10; — *interfluum* i. q. *mare* Avien. Ora marit. 311; — et ibd. v. 262. *prominens* i. q. promontorium. Sed haec in praesens mittamus nec explicabimus ea, quae cum genitivo substantivi iunguntur, ut apud Senec. Epist. 17. (2.) 102. „*Cum venerit dies, qui mixtum hoc divini humanique secernat;*“ — Gellius 17. 9. *opertum literarum* i. q. arcanum; — Tacit. Hist. 4. 50. „*obscuro adhuc coeptae lucis dominum proconsulis irrumpunt;*“ — Annal. 6. 24. „*factorum dictorumque eius descripta recitari iussit*“ i. q. ἀπόγραφα; — ibd. 11. 4. *de admissis Poppeae* i. e. sceleribus; — Sil. Ital. 6. 455. *Consultata Senatus* et ibd. 8. 217. *ex inconsulto Senatus* i. e. ex temerario consulto Senatus; — et vel in su-

*) O. Jahn. in commentario Persii 2. 78. dicit Obbarium ad Horac. ep. 1. 2. p. 39. de constructione hac disputasse; equidem locum hunc non potui invenire.

perlativo Plaut. Asin. 3. 3. 147. „*Meritissimo eius* quae volet faciemus;“ — Prudent. Peristeph. 13. 20. *profunda Christi* i. q. mysteria — et quae sunt id genus alia, nondum, quod sciam, ratione certa digesta atque explanabimus h. l. hanc constructionis rationem, ex qua neutra haec non genitivum nominis, sed alterum adiectivum adjunctum habent. Primam efficiunt classem, quae sunt epitheta maris eademque pro mari ponuntur. Auctor Halieut. 6. apud Wernsdorf. T. I.

Spumea purpureis dum sanguinat unda profundis — *Icerti vot. ad Ocean.* 10. (Wernsdorf. IV. p. 316.) *glaucum profundum* et passim apud poetas nec singula exempla proferre opera; hoc tantum addam, etiam de inferis sic dici Senec. Oedip. 575.

sive tentari abditum — *Acheron profundum* mente non æqua tulit. *Caerula* ita usurpari, notum omnibus; cf. Sil. Ital. 14. 380. *Caerula* migranti findit *spumantia sulco* — et apud Rutil. Itinerar. 1. 316. „*Mons . . . caerula curva premit*“ i. e. mare, quod processu montis curvatur, quasi submovet; ut ibd. 2. 30. . . *caerula Etrusca*. Huc pertinent *altum*; ut apud Priscian. Perieg. *Aegaeum altum*;*) — et *humida*, ut apud Lucil. Aetna 336. — *nubes pigra humida circumstupere dicitur* i. q. *quieta et sopita maria*.

Altera classis est nominum, quae terrae qualitatem denotant. Saepe legitur *sic culta*. Virgil. Aen. 8. 63. 10. 141., ubi prostat *pinguis culta*, imitatus Claudianus dicit in Probini et Olybr. cons. 53. per *Lydia culta* despumat Pactolus arenas — et Mamertin. Panegyr. Geneth. Maxim. c. 4. *suorum cultorum vastator* — i. e. suae terrae. Plane *sic arata* ponitur Propert. 1. 6. 32. *Lydia arata* (tingit Pactolus). — Inde *devia, invia, avia* substantivi naturam induerunt. Claudian de IV. cons. Honor. 482.

Miranturque novas ignota per avia valles — et de raptu Proserp. 2. 167. *latebrosa rimatur devia* — quemadmodum Sil. Ital. 3. 632. *deveva per invia* et ibd. 12. 376. *nemorosa per invia*. Huc referenda *inhospita*; cf. Sil. Ital. 4. 751. *tanta inter inhospita* i. e. locis tam desertis; tum *praerupta, abrupta, declinia*; Sil. Ital. 3. 634.

... sed prona minaci

Praerupto turbant et cautibus obvia rupes — quae tautologiam exhibit languidam; — et Lucan. 2. 421. *Dexteriora petens montis declinia* — ut Virgil. Aen. 6. 788. *supera alta tenentes* i. q. ὅπέρτατα δώματ' ἔχοντες. Apud Stat. Theb. 10. 516. de equis: . . . *immane paventes abruptum* potest esse *ingentem voraginem*, sed *immane* etiam ad *paventes* trahi potest adverbii loco i. q. *valde*.

Sequantur quae ad *coelum* referuntur et *aerem*. Passim legitur *convexa*, quod vocabulum aut *ardua* epitheton adjunctum habet, aut *supera*. Halieut. alt. 86.

*) Affectata nimis illa apud Valer. Flacc. 3. 429.

... *ardenti nitidum iubar evocat alto* —

i. e. precibus ad Solem factis evocat eum ex alto, quod surgente sole ardescere videtur.

Ardua turbinibus mundi convexa sonoris — *Impelli* — *et Senec. Hippolyt. 220. convexa tetigit supera;* cf. Symmach. Epist. 1. 46. — Alterum est *serenum*, quod saepe pro substantivo ponitur et sensu translato etiam usurpatur. Jam apud Virgil. Georg. 1. 393. *serena aperta legimus;* Stat. Theb. 11. 135. *dulci terrae caruere sereno;* ibd. 5. 11. de gruibus: *Phariis defensa serenis;* Sil. Ital. 5. 58. *Caligo . . nitido resoluta sereno;* Mamartin. Gratiar. actio Juliano Aug. c. 28. *nitentia per orbem serena.* Ambigua sunt, quae apud Valer. Flacc. 1. 332. dicit Alcimede Jasonis discessu anxia:

Nec de te credam *nostris ingrata serenis* —

nam potest esse sensus: ingrata in deos non credam, etiamsi boni aliquid de te comperero; aut, ut Burmannus explicat, non credam diebus serenis in terra, putans te fortasse maxima pericula in mari subire. In metaphorico usu huius vocabuli poetae recentiores luxuriabantur; ut Claudian. de. IV. cons. Honor. 183. *Risitque tuo Natura sereno* — i. e. fulgore, claritate, quam tu effundebas; Incerti Epithal. Auspicii et Aell. 27.

Blandito dominam venerata sereno.

Tertium sic est usurpatum *nubilum* Senec. Oedip. 45.

Tristisque mundus *nubilo* pallet novo —

i. e. vapor terrae incubuit et lunam stellasque nubibus subito textit. Apud Virgil. Georg. 4. 196., ubi apes adverso vento volantes, lapillis veluti saburra oneratae, dicuntur se librare per *inania nubila*, incertum, utrum nomen sit substantivum; nam *inane* absolute usurpari pro loco inani et sic dici *immensum inane, vastum inane* — omnes sciunt.

Sunt etiam, quae *rem vel qualitatem*, quam vulgo dicunt, indicent. *Pingue* pro pinguedine est apud Lucret de n. r. 1. 257. . . . hinc *fessae pecudes pingui* (sic enim edidit Lachmannus); et addito adjektivo Virg. Georg. 3. 124. *denso distendere pingui*, vel Persius 3. 32. fibris increvit *opimum pingue.* *Color* sic significatur Ovid. A. A. 1. 291.

Signatus tenui media inter cornua nigro —

i. e. nigra macula; ut apud Sil. Ital. 16. 349. de equo:

. . . et *patrio* pes omnis concolor *albo* —

i. e. albedine quasi hereditate a patre accepta. Non pertinent hunc Lucretii 6. 92. *praescripta candida calcis.* — Res significatur satis insolenter hac figura; *acutum* est clavus; inde *acutum aeneum χαλκοῦς ἥλος;* *acutum cuprinum.* cf. interpts. Macrobius Saturn. 7. 16. 16.*); *opertum* i. q. fornax tecta, hypocaustum Auson. Mosell. 338. *ferventi* Mulciber haustus *operto.* — Jam recenseamus, quae ad animum magis et conditionem hominum referuntur. Quemadmodum *praeceptum, dictum, iussum* — alia substantivorum naturam induerunt, ita ad hanc analogiam dixit Lucret. de n. r. 1. 137. *Grajorum obscura reperta* et 1. 733. *praeclara reperta;* Virgil. Aen. 10. 111. *sua exorsa;* Sil. Ital. 5. 363. *Garamantica monstrata* i. g. Hammonis *praecepta;* — ut ibd. 13. 35. *memorata antiqua parentum.*

* Sic obscene dictum Catull. 80. 6. *grandia tenta.*

Est etiam apud Cicer. in Verrem 5. 53. locus, non immerito ab interpretibus impugnatus: *satis est factum promisso nostro ac recepto.* Zumptius ad defendendam lectionem profert ex Philipp. 2. 32. *promissum et receptum intervertit* — at haec differunt, nam nullum additum habent attributum. Quemadmodum *propositum* recte praecipiunt apud classicos scriptores non recipere pronomen possessivum vel adjективum, posteriore demum aetate *propositum* substantivi modo usurpari coeptum est; cf. Quintil. Instit. 9. 1. 7. „*ad praesens meum propositum* hoc non pertinet“ et sic apud Senec. de benef. 4. c. 21. Epist. 1. 5. et alibi. *Receptum* apud Ciceronem iure sic positum offendit. Apud Tacitum sane etiam hoc in genere nove dicta inveniuntur. Notum est illud Annal. 3. c. 70., ubi Capito dicitur *egregium publicum* et bonas domi artes dehonestavisse i. e. integritatem vitae suae publicae, laudem reipublicae bene gestae, quod alio sensu dicitur ac *pessimum publicum* apud Liv. 2. 1. „neque ambigitur, quin Brutus idem, qui tantum gloriae Superbo exacto rege meruit, *pessimo publico* id facturus fuerit“ i. e. summo reipublicae damno, ut apud Varron. R. R. 1. 13. f. „Cum Metelli ac Luculli villis *pessimo publico* aedificatis certant“ i. e. mala exempla imitantes. — Apud Sil. Ital. 12. 407. lectio incerta:

... *Nimium, juvenis, nimiumque superba*

Sperata hausisti — i. e. *spem* nimis superbam; nam nunc recepta est lectio *superbi*, i. e. *spem* superbi hominis. Verum *honestum* sic usurpari constat. Celebratissimus est versus Persii Sat. 2. 74.

... et incoctum *generoso pectus honesto* —

cui conferendum Lucan. 2. 389. *rigidi servator honesti*; at apud Claudian. in Rufin. 1. 200.

... *contentus honesto*

Fabrieius *parvo* —

parvum et *substantivum*, *honestum* adtributum. Similiter dicitur *justum, aequum*; cf. Valer. Flacc. 5. 499. *sanctique potentia justi* i. e. aequitatis lege sancitae et 3. 648.

... et *haud ullis unquam superabilis aequis*

Rectorumve memor —

i. e. nulli unquam aequitati cedens; — etiam *verum*; Macrob. Saturn. 1. 7. 18. „*ex meri veri fonte rationes*“ — ubi Meursius *meri* delendum esse putabat haud dubie ob constructionis insolentiam, non quod de significatione vocabuli dubitaret, quae Jani sententia esse videtur.*). Nec improbanda Bothii emendatio, qui in Incerti auct. Octavia 665.

*) Habet hoc sane Macrobius, quod neutris adjectorum plerumque cum genitivo nominis conjunctorum insolentius utitur. cf. Comment. in Somn. Scip. 1. 8. 4. „Atque ita fit, ut secundum *hoc tam rigidae definitionis abruptum* rerum publicarum rectores beati esse non possint.“ Quae Gronovius h. l. profert, plane non convenient. *Abruptum definitionis* est i. q. *praeiecta* et *abscissa* definitio — ut Saturn. 2. 1. 5. „ut puella *saltationis lubrico* exerceret . . . philosophantes“ quae aliter dicuntur, quam Comment. in Somn. 2. 12. 16. „secundum *verae rationis adserta*“ vel Saturn. 1. 7. 15. „ut non omnino *religionis suae observata* confunderent“ i. q. *praecepta*, *instituta*. Sed haec h. l. mittamus nec diligentius percensere possumus; quamquam accuratior eorum explicatio nonnunquam desideratur. Unum tantum exempli causa commemorabimus. Comment. in Somn. Scip. 2. 5. 12. legimus: „*spatium, quod et lato et ambitu prolixius occupavit*“, ad quae illustranda Jahnus profert ex Ovid. Metam. 1. 336. „*in latum* quae turbine crescit ab imo“ — quod omnino aliter se

Scelerum diri, miseranda, viri, — Potes haec, demens, sperare memor? — ut conjunctio trium epithetorum vitetur, *hoc clemens* i. q. *hanc clementiam* legendum censem. Sic quae fortunam prosperam aut adversam significant usurpantur. Sil. Ital. 5. 372. „meis medicamina nulla — *Adversis* maiora feres“ i. e. mihi infelici; ut Prudent. Psychom. 695. „prospera nostra vulnerat“ i. q. nostram felicitatem subvertit; — ut Peristeph. 14. 107. „triste longum, nunc breve gaudium.“ Atque ferenda fortasse antiqua lectio apud Symmach. Epist. 2. 7. „si periculosis desit suorum“, ubi nunc *periculis* substituunt. Nam similiter ibid. 7. 68. „Deos precor, ut tua secunda proficiant“ i. e. ut tua felicitas augeatur; — et 6. 67. „si validius *justa nostra* defenderit“ i. q. ius nostrum; — 9. 105. „publica falsa titulorum.“ Prudent. Cathemer. 2. 35. „inepta sua“ pro *ineptias*; Macrob. Comment. in Somn. Scip. 2. 4. 11. „tonorum et limmatum minuta *subtilia* i. q. minutae differentiae.“ Tandem Auson. Parent. 18. 5.

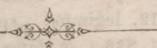
Tranquillos Manes *supremaque mitia* Sancti

Ore pio et verbis advenerare bonis —

i. q. mitem obitum.

Jam reliqua, quae de hac coniunctione duorum adjectivorum commemoranda erant, cum ab argomento proposito aliena sint, h. l. mittere cogimur. Dico illa adjectiva, quae omissa substantivo substantivi significationem accipiunt, ut *molaris* (lapis), *cani* (crines), *opima*, *genialis* (torus) — quibus omnibus alterum adjectivum additur. Apud Claudian. de raptu Proserp. 3. 350. *fumantia gestat opima*; — *cani honorati* non modo apud Ovid. Metam. 8. 9., sed multo audacius Prudent. contra Symmach. 2. 1077. „*decrepitis* obtendere flammea *canis*“; Sil. Ital. 1. 335. „effundit vastos ballista *molares*; Juven. 10. 334. *Tyrius genialis* i. e. lectus Tyrio stragulo ornatus; *ima vitalia* et quae sunt id genus alia. Nec explanatus, quod sciam, usus adjectivorum, quae *hominum* epitheta substantivorum loco posita, alterum adtributum adjunctum habent; cf. Ovid. A. A. 1. 355. *conscia fida*; Catull. 13. 6. *venuste noster*; — Carm. Priap. 50. *pares nostri* i. q. aequales; — *veteres nostri* i. q. majores; Ammian. Marcell. 27. 4. in ditionem *veterum nostrorum*; — Prudent. Peristeph. 10. 878. „Ne morte simpla *criminosis multiplex* Cadat“ qui tot tantaque commisit scelera. — Ad analogiam novata apud Tacit. Annal. 6. 26. *continuus principis* i. q. intimus principis, ubi quae Waltherus profert, minus apposita nec legitur apud Sueton. Tib. 61. simpliciter *Seiani notos*, sed *Sejani familiares atque etiam notos*, quo durities constructionis quodammodo lenitur. Cadentis sunt latinitatis *unanimus meus* Symmach. Epis. 7. 82.; — *susceptus meus* i. q. cliens Ammian. Marcell. 30. c. 4.; *genitus meus* i. q. filius Prudent. Cathemer. 5. 157. et quae sunt id genus alia.

habet; in *latum* crescit dictum ut in *immensum* (vel *immensum*) crescit et similia, unde colligi non potest, haec absolute substantiva esse. Fortasse magis appositum Tacit. Annal. 2. 23. „hostilibus circum litoribus, aut ita vasto et profundo, ut credatur novissimum ac sine terris mare“, ubi alii *mare* ex sequenti membro sententiae supplant, alii *vasto et profundo* absolute accipienda esse putant.

Schulnachrichten

I. Periodikauzeitung 1859. 60.

für

den Zeitraum vom 5. Oktober 1859 bis zum 14. August 1860.

Wiadomości szkółne

5. Października 1859 do 14. Sierpnia r. 1860.

I. Lehrverfassung 1859/60.

Die Lehrverfassung ist im verflossenen Schuljahre 1859/60 im Allgemeinen dieselbe gewesen, wie in dem vorangegangenen Schuljahre 1858/59, nur dass mehrere Male nicht unbedeutende Veränderungen in der Vertheilung der Lektionen unter die Lehrer in Folge von Krankheit, Beurlaubung, Abgang und Zugang (cf. Abschn. III.) haben stattfinden müssen. Die in diesen ersten Abschnitt der Schulknachrichten gehörenden Angaben sind in Folge dessen se umfangreich geworden, dass ihr Abdruck die durch die wissenschaftliche Abhandlung schon ohnehin grossen Kosten des Programms etatswidrig erhöhet haben würde, weshalb ich mich für dieses Jahr auf folgende Mittheilungen beschränke:

A. Die Anstalt hatte 12 getrennte Klassen, nämlich: Prima, Obersekunda, Untersekunda, Obertertia A., Obertertia B., Untertertia A., Untertertia B., Quarta A., Quarta B., Quinta, Sexta und Septima.

B. In den an der Anstalt mit Genehmigung der Behörde eingeführten Lehrbüchern ist keine Veränderung eingetreten.

C. Die Aufgaben zu den schriftlichen Ausarbeiten in den obersten Klassen waren folgende:

Prima.

A. Im Lateinischen (w języku łacińskim): Vita Lycurgi et eius in rempublicam Spartanorum merita. O.-Pr. — Quibusnam locis Alexander Magnus summa fortitudinis documenta dederit. U.-Pr. — Quibusnam exemplis vulgus probare soleat, honestatem cum utili pugnare. (Nach Cicero de offic. III.) O.-Pr. — Brevis enarratio belli primi et secundi Samnitici. U.-Pr. — Nihil perniciosius fuisse veteribus civitatibus, quam discordias civiles demonstretur. O.-Pr. — Marius et Cicero, duo viri Arpinates, rempublicam Romanam ex maximis periculis, alter bello, alter pace, liberaverunt. U.-Pr. — Varia de Augusto mortuo populi Romani iudicia. (Nach Tacit. Annal. 1.) O.-Pr. — Aemilii Pauli, Macedonum victoris, laudes. U.-P. — Enarrentur Tarquiniorum conatus regni recuperandi. Beide Pr. — Mithridates Ponticus Romanis fuit alter Hannibal. O.-Pr. — E bellis Messeniis res maxime memorata.

I. Plan nauk 1859/60.

Plan nauk był w ubiegłym roku 1859/60 w ogółen sam, co w roku przeszły 1858/59, tylko, że po kilka razy trzeba było poczynieć bardzo znaczne zmiany w rozdzieleniu przedmiotów pomiędzy nauczycielami bądź to dla choroby, bądź dla urlopu, bądź też i dla tego, że nauczyciele częścią ubywali, częścią przybywali. (Patrz Roz. III.) Ponieważ więc przedmiot, do tego oddziału należący, takich przez to nabrął rozmiarów, iż koszta druku programu, już i tak znaczne przez rozprawę naukową, byłyby przeszły sumę etatem na to przeznaczoną, przeto ograniczam się w tym roku na podaniu dat następujących:

A. Szkoła nasza składała się 12 klass oddzielnych, t. j.: z klassy Pierwszej, z Drugiej wyż., z Drugiej niż., z Trzeciej wyż. A., z Trzeciej wyż. B., z Trzeciej niż. A., z Trzeciej niż. B., z Czwartej A., z Czwartej B., z Piątej, z Szóstej i z Siódmej.

B. W książkach, zaprowadzonych w szkole naszej za zewoleniem władz, żadna nie zaszła zmiana.

C. Zadania do piśmiennych wypracowań w wyższych klassach były następujące:

biles enarrentur. U.-Pr. — Maximos homines maxima urgeri invidia, exemplis demonstretur. O.-Pr. — De duabus expeditionibus in Siciliam susceptis, altera ab Atheniensibus, altera a Romanis. U.-Pr. — Extrema Germanici fata post redditum eius e Germania. (Nach Tacit. Annal. II.) Beide Pr. — Quinam factum sit, ut imperium Alexandri M. tam cito dilaberetur. U.-P.

B. Im Deutschen (w języku niemieckim): Auch die Natur ist ein Tempel Gottes. — Wodurch wurde Cicero veranlasst, mit solcher Heftigkeit gegen Antonius aufzutreten? — Die Zerstörung Troja's, nach Virgil geschildert. — Wodurch wurde der Ausbruch des Krieges zwischen Pompejus und Cäsar herbeigeführt? — Wodurch können wir uns im allgemeinen das Gelingen unserer Unternehmungen sichern? — Das Kościelisko-Thal, eine Uebersetzung aus dem Polnischen. (Wzory Prozy.) — Auch das Leben ist eine Schule. — Die Rückkehr der Herakliden und der Israeliten, eine Vergleichung. — Freundestreue, eine Erzählung nach Schiller's „Bürgschaft“. — Entwicklung des Grundgedankens in den Schiller'schen Gedichten: „das eleusische Fest“ und „der Spaziergang“. — Lessing's Leben mit Berücksichtigung einiger besonders wichtiger Abhandlungen von ihm. — Der Verfall des Ritterthums, nach Goethe's „Götz von Berlichingen“. — Die Macht des Gesanges, mit Berücksichtigung einiger hierauf bezüglicher Dichtungen von Schiller. — Das Kościelisko-Thal. (Fortsetzung.) — Worin zeigt sich hauptsächlich die Entartung des römischen Volkes in den letzten Zeiten der Republik? — Wodurch motivirt Schiller das Auftreten und den Fall der Jungfrau von Orleans? — Der Tod der Jungfrau von Orleans, nach Schiller's gleichnamigem Trauerspiel geschildert. — Die sogenannte Sturm- und Drang-Periode in der deutschen Literatur. — Versuch einer Charakteristik des Agamemnon und des Achilles. — Das Königthum bei Homer mit Belegstellen aus der Ilias und der Odyssee. — Charakteristik des Antonius in Shakespeare's „Julius Caesar“. — Ueber den Einfluss der Lectüre, mit Beziehung auf Goethe's erste „Epistel“. — Das Kościelsko-Thal (Fortsetzung). — Die Bestrebungen und Verdienste der sogenannten Romantiker in der deutschen Literatur. — Versuch einer Charakteristik Egmonts in Goethe's gleichnamigem Trauerspiel.

C. Im Polnischen (w języku polskim): Czasy Mieczysława I. w historyi polskię. — Jak cię widzą, tak cię piszą (Extemp.). — Sztuka drukarska jakim sposobem wpłynęła na zmianę stósunków średniowiecznych w ogóle, a mianowicie w Polsce? — Sąd Libuszy. — Porównanie poezji dramatycznej z Prozą oratorską. Polska za panowania Zygmunta I. — Jakie pobudki zniewalają człowieka do postępu (Extemp.). — O stosunku języka łacińskiego do literatury polskię. — Niebezpieczna jest zbyteczna siebie pewność. (Extemp.) — Przez co Grecy zapewnili sobie znaczenie swoje w dziejach ludzkości. — „Raz tylko żyjemy na świecie“ — do czego nas ta myśl powinna pobudzać? (Extemp.)

Ober-Secunda.

A. Im Deutschen (w języku niemieckim): Thue recht und scheue Niemand. — Ueber die Sitte der Aegypter, Gericht über ihre Todten zu halten. — Rede Alexanders des Grossen an seine Krieger vor der Schlacht am Granikus. — Auf welche Weise ehrt man das Andenken der Männer, welche sich um die Menschheit verdient gemacht haben, am passendsten. — Imieniny Niemcewicza, eine Uebersetzung aus dem Polnischen (Wzory Prozy). — Charakteristik des Alcibiades. — Imieniny Niemcewicza, Fortsetzung. — Der Mensch denkt, Gott lenkt. — Auf welche Weise bemüht sich Isabella, die Fürstin von Messina, ihre Söhne Don Manuel und Don Cesar, zu versöhnen? — Imieniny Niemcewicza, Fortsetzung. — Beschuldigt man den Hannibal mit Recht, dass er wohl verstanden habe zu siegen, nicht aber, den Sieg zu benutzen? — Die Entstehung des Standes der Optimaten in Rom. — Welchen Einfluss hatten die punischen Kriege auf den Zustand der Römer? — Das Mickiewicz-Thal, eine Uebersetzung aus dem Polnischen. (Wzory Prozy). — Schilderung der inneren Zustände Rom's zur Zeit der Partekämpfe zwischen Clodius und Milo. — Die Ermordung des Clodius, nach Cicero's Rede für den Milo wiedererzählt. — Wodurch

wird die Verwickelung der Handlung in Schiller's „Braut von Messina“ herbeigeführt. — Aemilius Paulus, ein Bild altrömischer Tüchtigkeit, nach Plutarch. — Das Mickiewicz-Thal. (Fortsetzung.)

B. Im Polnischen (w języku polskim): Skutki podziału kraju po śmierci Bolesława Krzywoustego. — Treść listu Krasickiego do Naruszewicza o pisaniu historyi. — Siebie zwyciężyć, największe zwycięstwo. — Cudze wiedzieć rzeczy ciekawa jest, a swoje potrzeba (Fredro I., 31.). — Niebo nie umysł tacy odmieniają, którzy po rozum za morze biegają. — Krótki opis pierwszej wojny messenskiej. — Porównanie Fenicyj z Anglią. — Czy można mówić poprawnie ojczystym językiem nie poznawszy jego grammatyki? — Podział pracy w piśmiennictwie jest warunkiem jej dokładności. — Kilka uwag nad początkiem pierwszej pieśni olimpijskiej Pindara: *Αριστον μὲν θύωρο*. — Jak należy podróżować, aby poznać kraj własny? — Najmymowniejszy zazwyczaj ten, kto mówi z przekonania.

Unter-Secunda.

A. Im Deutschen (w języku niemieckim): Wie handelt ein wahrer Freund? (Klassenarbeit.) — Pasterstwo w Tatrach, eine Uebersetzung aus dem Polnischen. (Wzory Prozy.) — Welche Vortheile gewähren die Eisenbahnen? — Das Weihnachtsfest. — Pasterstwo w Tatrach, eine Uebersetzung aus dem Polnischen. (Fortsetzung.) — Ein Sommernorgen auf dem Lande. (Klasse.) — Der Fleiss der Jugend begründet das Glück des Alters. — Pasterstwo w Tatrach, eine Uebersetzung aus dem Polnischen. (Fortsetzung.) — Gedanken auf einem Kirchhofe. (Klasse.) — Welche Eigenschaften entwickelt der Apotheker in den drei ersten Gesängen des Epos „Herrmann und Dorothea“ — Uebersetzung aus Wzory Prozy. — Odysseus kehrt in seine Heimath zurück und tödtet die Freier seiner Frau (Klasse.) — Worin bestehen die Hauptmängel der Verfassung des Lycurgus und einzelner seiner Einrichtungen. — Der Strebsame und der Nachlässige. — Vortheile des Friedens. (Klasse.) — Perikles Verdienste um den athenischen Staat.

B. Im Polnischen (w języku polskim): Potęga przykładu (Klassenarb.) — O niebezpieczeństwie zbytucznych wygód dla młodzieży. — Obraz samoluba. — Geniusz a talent. — Jaki wpływ wywierają stosunki jeograficzne na usposobienia i charakter narodu. — Czy prawdę zawierają słowa Pliniusza: „homini ex homine maxima mala“. — Porównanie powrotu Heraklidów do Peloponezu z powrotem Żydów do Palestyny. — Takim się okazuj, jakim jesteś w istocie. (Klassenarb.) — Przeciwności życia umysł nie pogłębiać, ale hartować powinny. — Tylko wierny dopomoże, tylko czysty obmyć może. — Obraz wychowania u Spartan. — O sztuce dramatycznej. — Długo myśl, przedko działaj. (Klassenarb.) — Dla czego nazываемy wiek Zygmunrowski „wiekiem złotym“. — Czy w dostatkach, czy w ubóstwie bezpieczniejszą jest cnota? — O wdzięczności (w formie listu).

Die Thematika zu den Abiturientenarbeiten waren:

Zadania do robót pismiennych przy examinach abiturienckich były następujące:

<i>Im Lateinischen:</i>	{ Fatalis erat Romanis dies Alliensis, multo fatalior Graecis dies Chaeroneensis.
<i>W języku łacińskim:</i>	{ Hannibal laudatus et contra obtrectatores defensus.
<i>Im Deutschen:</i>	{ Die Parteikämpfe zwischen den Patriciern und Plebejern mit besonderer Hinweisung auf die licinischen Gesetze.
<i>W języku niemieckim:</i>	{ Was bezweckte Perikles mit seinen Einrichtungen und was hat er durch sie erreicht?
<i>Im Polnischen:</i>	{ O Karolu XIItym.
<i>W języku polskim:</i>	{ Charakterystyka trzeciego okresu w literaturze polskiej, akademicknym czyli scho lastycznym zwanego.
<i>Griechisches Extemp.: {</i>	Nach Herodot I. II. c. 52., 53.
<i>Greckie Extemporal.: {</i>	Herodot I. I. cap. 29., 30.

- Polnische:* { Welter's Weltgeschichte III. Th. S. 131. Wallensteins Ermordung.
Polskie:
- Lateinische:* Cicero. Quaest. Tusc. V. c. 20.
Zacińskie: Muret. Var. lection. lib. 18. c. 15.
- Französische:* nach Sarrasin: Conjuration de Walstein p. 218.
Francuzkie: nach Voltaire: Histoire de Pierre le Grand p. 227.
- Hebräische:* I. Regum Cap. XVII. 2—9 incl.
Hebrajskie: Genesis Cap. XXIX. 1—5. incl.
- 1) Es soll der Unterschied zwischen dem Inhalte eines geraden Cylinders und dem eines regelmässigen in demselben gedachten gleich hohen 24seitigen Prismas bestimmt werden, wenn die gemeinschaftliche Axe dieser Körper 15mal grösser ist, als der $6,822\frac{1}{2}$ " betragende Halbmesser des Grundkreises des Cylinders.
 2) Wenn der Flächeninhalt eines Kreisausschnittes, dessen Bogen $42^{\circ} 30'$ beträgt, gleich dem eines Dreiecks ist, in welchem zwei Seiten $37,935'$ und $52'$ und der von ihnen eingeschlossene Winkel $54^{\circ} 10' 25''$ betragen, wie gross ist der Halbmesser des Kreises?

$$3) \frac{15}{x} = \frac{36 - 3x - x^5}{x^2} = 6(x^2 - 2x) - 10 = (x - 2)^3.$$

 4) Wenn man von der Gesammtzahl der Kugeln in einem Kugelhaufen von quadratischer Grundfläche den dritten Theil derjenigen Zahl abzieht, welche man erhält, wenn man die Zahl der Kugeln in der untersten Schichte mit der Zahl der Kugelschichten multiplizirt, so erhält man $51\frac{1}{3}$. — Man will wissen, aus wie vielen Schichten der Kugelhaufen besteht.
- Mathematische:* 1) Der körperliche Inhalt eines Cylinderausschnittes soll aus folgenden Angaben berechnet werden: der Bogen der Grundfläche desselben enthält so viele Grade, als die Summe einer arithmetischen Progression von 7 Gliedern es anzeigt, in welcher das 2., 3. und 4. Glied zusammen $= 39$, das 5. aber $= 20$ ist; die dazu gehörige Sehne endlich so viele Fusse misst, als das Endglied dieser Progression es angibt, und die Höhe des Cylinderausschnittes dieser Sehne doppelt genommen gleich ist.
 2) Wenn der Flächeninhalt eines Kreises gleich dem eines Rechteckes ist, in welchem die $8,47256$ " lange Diagonale mit der kürzeren Seite desselben einen Winkel von $58^{\circ} 45' 40''$ bildet, wie gross ist der Halbmesser dieses Kreises?
 3) Eine Kugelsehne S verhält sich zu ihrer Entfernung e vom Mittelpunkte der Kugel, wie der Werth der unbekannten Grösse in der Gleichung $\frac{3x}{4} + \frac{2x}{3} + \frac{r}{3} = \frac{75}{4}$ zu dem positiven Werthe der unbekannten Grösse in der Gleichung $x^2 - 2p^2 + px = 0$; welches ist die Formel für die Berechnung des kubischen Inhalts der Kugel: 1) wenn dieselbe die Entfernung der Sehne vom Mittelpunkte und die Verhältnisszahlen der Entfernung und der Sehne; 2) die Sehne und diese Verhältnisszahlen enthält? —

$$4) (x + 1)^6 - 6(x + 1)^5 + 3x(5x^3 + 15x + 8) + 261 = 0.$$

II. Verordnungen der Behörden.

Vom 28. Oktober 1859. Mittheilung der neuen Unterrichts- und Prüfungs-Ordnung für die Realschulen und die höheren Bürgerschulen vom 6. Oktober 1859.

Vom 15. November 1859. Mittheilung der Instruktion für den geschichtlichen und geographischen Unterricht an den Gymnasien und Realschulen der Provinz Westfalen.

Vom 15. November 1859. Mittheilung der Bestimmungen über die Organisation der Kriegsschulen.

Vom 19. Januar 1860. Mittheilung des Ministerial-Rescripts vom 14. Januar 1860, welches bestimmt, dass sofern ein geprüfter Abiturient oder dessen Angehörige im Falle der nicht bestandenen Abiturientenprüfung es vorziehen, statt eines Zeugnisses der Nichtreife ein gewöhnliches Abgangszeugniss zu verlangen, ihnen ein solches nicht vorenthalten werde, in dasselbe jedoch am Schlusse die Bemerkung aufgenommen werden sollte, dass der betreffende Schüler an der Abiturientenprüfung theilgenommen, dieselbe aber nicht bestanden habe.

II. Rozporządzenia władz wyższych.

Z dnia 28. Października 1859 r. Udzielono nowe rozporządzenie z dnia 6. Października 1859 dotyczące nauki i examinów po szkołach realnych i wyższych szkołach miejskich.

Z dnia 15. Listopada 1859. Udzielono instrukcję, dotyczącą nauki historyi i geografii po gimnazjach i szkołach realnych prowincji Westfalskiej.

Z dnia 15. Listopada 1859. Udzielono przepisy dotyczące organizacji szkół wojskowych.

Z dnia 19. Stycznia 1860. Udzielono reskrypt ministeryalny z dnia 14. Stycznia 1860, który stanowi, że abiturient, który w examinie dojrzałości przepadł, albo też krewni jego, mogą żądać w miejsce świadectwa niedojrzałości, zwykłego świadectwa odejścia, w którym jednakże na końcu uwaga umieszczoną być ma, że uczeń ten examen dojrzałości wprawdzie odbywał, ale go niezłożył.

III. Chronik des Gymnasiums.

Den 3. Oktober 1859 fand die Anmeldung und Prüfung der neuen Schüler aus der Stadt Posen, den 4. Oktober die der auswärtigen statt, worauf den 5. Oktober nach Eröffnung des neuen Schuljahres mit feierlichem Gottesdienste in der Gymnasialkirche die Einführung sowohl der versetzten als auch der neu aufgenommenen Schüler in die betreffenden Klassen des Gymnasiums und in die zwei Abtheilungen der Vorbereitungsklasse oder Septima erfolgte.

Den 15. Oktober 1859 feierte das Gymnasium den Geburtstag Sr. Majestät des Königs durch besonderen Gottesdienst in der Gymnasialkirche und durch einen feierlichen Aktus im grossen

III. Kronika gimnazyum.

Dnia 3. Października 1859 r. zgłaszały się i składali examen nowi uczniowie z miasta Poznania, a dnia 4. Października zamiejscowi; poczem dnia 5. Października rozpoczęto rok szkolny uroczystym nabożeństwem, odprawionem w kościele gimnazaalnym i rozprowadzono tak uczniów posuniętych do klass wyższych, jako i nowych do właściwych klass gimnazaalnych oraz do dwóch oddziałów klasy przygotowawczyej, czyli siódmej.

Dnia 15. Października 1859 r. obchodziło gimnazjum uroczystie dzień urodzin J. K. Mości osobnem nabożeństwem w kościele gimnazaalnym i uroczystością szkolną w wielkiej sali zakładu naszego.

Saale der Anstalt. Der Gymnasiallehrer Dr. Casimir Szulc hielt die Festrede, vor welcher die Schüler einen Chor von Rungenhagen und nach derselben den 24. Psalm von Neithardt sangen.

Den 2. November 1859 wurde um 8 Uhr ein Trauergottesdienst zum Allerseelenfeste in der Gymnasialkirche abgehalten und der Unterricht begann daher erst um 9 Uhr.

Den 4. Januar 1860 schied mit dem Wiederbeginn des Unterrichts nach den Weihnachtsferien der Kandidat des höheren Schulamts Sempinski, nachdem er das vorschriftsmässige Probejahr abgeleistet hatte, aus dem Lehrerkollegium und folgte später einem Rufe als Lehrer an die höhere Unterrichtsanstalt in Schrimm.

Den 11. Januar 1860 erfolgte die amtliche Mittheilung von der Ernennung des ordentlichen Gymnasiallehrers Dr. Steiner zum Gymnasial-Oberlehrer.

Den 30. Januar 1860 wurde der Kandidat des höheren Schulamts Paten der Anstalt zur Ableistung des Probejahres zugewiesen.

Den 22. Februar 1860 fand um 9 Uhr Vormittags der an der Aschermittwoch gewöhnliche Gottesdienst statt.

Den 15. März 1860 wurde die Abiturienten-Prüfung zum Ostertermin abgehalten, wobei der Unterricht ausfiel.

Den 19. März 1860 erfolgte das Ableben des Unterprimaners Janke am Typhus im Stadtlazareth. Der Tod dieses in jeder Beziehung trefflichen Schülers evangelischer Konfession hatte grosse Theilnahme unter seinen Mitschülern erregt, so dass nicht nur die Prima, sondern auch andere Klassen, wo er weniger bekannt war, sofort eine Geldsammlung veranstalteten, um damit bei der Dekoration der Begräbniskosten behilflich zu sein; auch schlossen sich viele Schüler gern dem Trauerzuge der Prima und des Lehrerkollegiums an. Aus dem Ueberschusse der Geldsammlung wurde am Grabe des Dahingeschiedenen ein bescheidenes Denkmal gesetzt.

Den 28. März 1860 ward dem Kandidaten des höheren Schulamts, Dr. Brutkowski, gestattet,

Nauczyciel gimnazjalny Dr. Kazimierz Szulc miał mowę, przed którą odśpiewali uczniowie chór Rungenhagena, a później 24. psalm Neithardta.

Dnia 2. Listopada 1859, jako w dzień Zaduszny, odprawiono o godzinie 8. nabożeństwo żałobne w kościele gimnazjalnym; lekcje dla tego zaczęły się dopiero o godzinie 9.

Dnia 4. Stycznia 1860 opuścił grono nauczycielskie z rozpoczęciem się nauk po Bożem Narodzeniu kandydat wyższego stanu nauczycielskiego Sempinski, odbywszy prawem przepisany rok próby. Później został powołany na nauczyciela przy wyższej szkole w Śremie.

Dnia 11. Stycznia 1860 udzielono urzędownie wiadomość o tem, że zwyczajny nauczyciel gimnazjalny Dr. Steiner, mianowanym został wyższym nauczycielem gimnazjalnym.

Dnia 30. Stycznia 1860 przeznaczono kandydata wyższego stanu nauczycielskiego Patena na odbycie roku próby przy naszym instytucie.

Dnia 22. Stycznia 1860 odprawiono o godzinie 9. nabożeństwo w Popielec zwyczajne.

Dnia 15. Marca 1860 odbył się examen abiturientów, dla czego szkoły nie było.

Dnia 19. Marca 1860 zakończył życie uczeń klasy I. niższej Janke na tyfus, w lazarecie miejskim. Śmierć ucznia tego wyznania ewangelickiego, wzorowego pod każdym względem, tak wielkie obudziła w kolegach jego współczucie, iż uczniowie nietylko klasy I, ale i klasy innych, gdzie mniej był znanym, natychmiast zrobili między sobą składkę, celem pokrycia jakiejś części kosztów pogrzebowych. Również oddał mu wielu uczniów ostatnią przysługę, odprowadzając zwłoki jego do grobu wraz z uczniami jego klasy i z gronem nauczycieli. Za resztę składki postawiono zmarłemu skromny nagrobek.

Dnia 26. Marca 1860 dozwolono kandydatowi wyższego stanu nauczycielskiego, Dr. Brutko-

vom 1. April c. ab sein Probejahr am Marien-Gymnasium ableisten zu dürfen.

Den 1. April c. übernahm der Direktor nach Ablauf der ihm aus Rücksicht auf seine gestörte Gesundheit Allerhöchst bewilligten einjährigen Urlaubszeit wieder die Direktoratsgeschäfte aus den Händen seines Stellvertreters Inspektors Professors Dr. Rymarkiewicz. Aus Theilnahme für die Anstalt hatte er sich freiwillig während seiner Beurlaubung am Unterrichte betheiligt, dass er im 1. und 2. Quartal wöchentlich 2 Stunden, im 3. Quartal 4 Stunden und im 4. Quartal endlich 6 Stunden ertheilte.

Den 3. April c. schied aus dem Lehrerkollegium der interimistische Gymnasiallehrer Casimir Szulc, welcher bald darauf eine Lehrerstelle an der hiesigen Realschule erhielt. Er wird bei uns stets in freundlichem Andenken bleiben.

Zu derselben Zeit trat der Oberlehrer Spiller den ihm Allerhöchst unter Belassung seines Gehalts huldreichst gewährten sechsmonatlichen Urlaub an, Behufs einer in Familien-Angelegenheiten nothwendigen Reise nach New-York. Durch die der Anstalt zugewiesenen Kandidaten Paten und Dr. Brutkowski wurde beim wissenschaftlichen Unterricht seine Vertretung leicht, der Turnunterricht aber, welchen er in den oberen Klassen ertheilte, wurde vom Königlichen Provinzial-Schul-Kollegium dem Seminarlehrer Kiełczewski stellvertretend übertragen.

Den 24. Mai c. erhielt der evangelische Religionslehrer Pastor Schönborn einen sechswöchentlichen Urlaub Behufs einer Badereise.

Den 11. Juni c. betheiligten sich die Lehrer und die Schüler der Anstalt in üblicher Weise an der feierlichen Frohnleichnams-Prozession.

Den 12. Juni c. traf die Anstalt ein herber Verlust durch das an Luftröhren-Schwindsucht erfolgte Ableben des Oberlehrers Carl Czarnecki, welcher an unserer Anstalt seit 1845 erfolgreich gewirkt hatte. Das traurige Ereigniss rief eine grosse Theilnahme unter den Lehrern, Schülern sowie auch sonst im Stadtpublikum hervor, wie das der sehr zahlreiche Leichenzug am 14. Juni

wiskiemu z dniem 1. Kwietnia r. b. zacząć rok próby przy gimnazjum Śt. Maryi. W dniu 1. Kwietnia r. b. objął Dyrektor po uplywie roku urlopu, danego mu od najwyższej władzy z powodu nadwątlonego zdrowia, na nowo obowiązki Dyrektora z rąk zastępcy swego, Inspektora Prof. Dra Rymarkiewicza. Z interesu dla instytutu jednakże dawał lekceye mimo urlopu z własnej woli przez rok cały i to w 1. i 2. kwartale 2 godziny tygodniowo, w 3. kwartale 3, a w 4. nareszcie 6 godzin.

Dnia 3. Kwietnia r. b. wystąpił z grona nauczycieli tymczasowy nauczyciel gimnazjalny Kazimierz Szulc, który nie długo potem otrzymał posadę przy tutajszeszkole realnej. Miłe on na zawsze w pamięci naszej zostawił po sobie wspomnienie.

W tymże samym czasie puścił się wyższy nauczyciel Spiller w podróż do Nowego Jorku w ważnych interesach familialnych, korzystając z urlopu danego mu przez najwyższą władzę na pół roku, przy pensji jaką pobierał. Ponieważ równocześnie kandydaci Paten i Dr. Brutkowski w urzędowanie swoje wstąpili, nie trudną przeto było rzeczą zastąpić go w naukach gimnazjalnych; naukę zaś turniejów, których uczył w klasach wyższych, powierzyła król prowincyjna rada szkólna w zastępstwie nauczycielowi seminarium Kiełczewskiemu.

Dnia 24. Maja r. b. wyjechał nauczyciel religii ewangelickiej, pastor Schoenborn, za urlopem do wód na sześć tygodni.

Dnia 11. Czerwca r. b. przyłączyli się nauczyciele i uczniowie wedle zwyczaju do processyi na Boże Ciało.

Na dniu 12. Czerwca r. b. poniosła szkoła ciężką stratę przez śmierć nauczyciela wyższego, Karola Czarneckiego, który umarł na suchoty gardlowe po kilkätigodniowej chorobie. Pracował on przy gimnazjum naszym z korzyścią dla uczniów od r. 1845. Wypadek ten smutny wielki obudził współludział niemniej pośród nauczycieli i uczniów, jak pomiędzy publicznością; czego dowodem li-

bewies. Der erste Religionslehrer des Gymnasiums Kantorski hielt am Grabe eine ergreifende Rede und die Schüler sangen ein angemessenes Lied. Den 20. Juni aber wurde in der Gymnasialkirche ein Trauergottesdienst, an dem ausser den Lehrern und Schülern auch die eingeladene Familie des Dahingeschiedenen Theil nahm, abgehalten.

Vom 16. bis zum 21. Juli c. waren die Abiturienten mit der Anfertigung der schriftlichen Arbeiten beschäftigt; die mündliche Prüfung fand den 27. Juli statt.

Vor den jedesmaligen Ferien empfingen die Schüler der Anstalt in üblicher Weise die heiligen Sacramente der Busse und des Altars.

Der Gesundheitszustand der Schüler war im Laufe des Schuljahres im Ganzen zufriedenstellend; bei den Lehrern dagegen kamen, neben häufigen kürzeren Unpässlichkeiten, auch längere Krankheitsfälle vor. Da nun ausserdem im Lehrerkollegium ein Todesfall, längere Beurlaubungen zweier Mitglieder, das Ausscheiden zweier anderen und endlich auch das Eintreten zweier Kandidaten vorkamen, so musste der Lektionsplan oft mehr oder weniger geändert werden, was nicht ohne Nachtheile für den Unterricht bleiben konnte.

ZUSAMMENSTELLUNG

aller im Jahre 1859/60 freigegebenen Tage u. Ferien.

15. Oktob.: Geburtstag Sr. Maj. des Königs	1 Tag.
1. November: Allerheiligenfest	1 .
8. Dezember: Maria Empfängniss	1 .
22. Dez. bis 3. Jan. incl.: Weihnachtsferien	13 Tage.
6. Januar: Fest der heiligen drei Könige	1 Tag.
2. Februar: Maria Reinigung	1 .
15. März: Abiturientenprüfung	1 .
25. März: Maria Verkündigung	1 .
4. April bis 18. April incl.: Osternferien	14 Tage.
2. Mai: Buss- und Bettag	1 Tag.
8. Mai: Stanislausfest	1 .
17. Mai: Himmelfahrt Christi	1 .
26. Mai bis 30. Mai incl. Pfingstferien . . .	5 .
7. Juni: Frohnleichnamsfest	1 .
29. Juni: Petrus und Paulus	1 .
15. August bis 19. Sept.: Herbstferien . . .	35 Tage.
79 Tage.	

czy bardzo orszak pogrzebowy, odprowadzający zwłoki jego na cmentarz w dniu 14. Czerwca. Pierwszy nauczyciel religii Kantorski miał nad grobem mowę rozczulającą, a uczniowie odśpiewali pieśń odpowiednią. Na dniu 24. Czerwca odprawiono nabożeństwo żałobne za duszę jego w kościele gimnazjalnym, w którym mieli udział nietylko nauczyciele i uczniowie, ale i zaproszona rodzina zmarłego.

Od 16.—21. Lipca r. b. robili abiturienti prace piśmienne; ustny zaś ich examen odbył się d. 27. Lipca.

Przed każdorazowymi wakacjami chodzili podług zwyczaju wszyscy uczniowie do spowiedzi i komunii św.

Stan zdrowia między uczniami zadowalniał w ogóle w ciągu roku szkolnego; przeciwnie nauczyciele zapadali często na zdrowiu nietylko na czas krótki, ale niektórzy i dłuższą złożeni byli choroba. Ponieważ oprócz tego w ciągu roku jeden z grona nauczycielskiego umarł, dwóch urlop miało na czas dłuższy, dwóch innych od instytutu naszego zupełnie odeszło i nareszcie dwóch kandydatów przybyło, przeto plan nauk musiał większych lub mniejszych doznawać odmian, a dla nauki samej nie mogło to być bez uszczerbku.

ZESTAWIENIE

wszystkich wolnych dni i wakacyi w roku 1859/60.

15. Października: dzień urodzin J. K. Mości	1 dzień.
1. Listopada: uroczystości Wszystkich Św.	1 .
8. Grudnia: Niepokalanego poczęcia N. P. M.	1 .
22. Grud. do 3. Stycz. włączn. fer. na B. Nar.	13 dni.
6. Stycznia: uroczystość Trzech Króli . . .	1 dzień.
2. Lut: N. P. M. Gromnicznej	1 .
15. Marca: examen abiturientów.	1 .
25. Marca: Zwiastowanie N. P. M.	1 .
4. Kwiet. do 18. Kwiet. włącz. fer. wielkan.	14 dni.
2. Maja: dzień pokuty i modlitwy	1 dzień.
8. Maja: uroczystość św. Stanisława . . .	1 .
17. Maja: Wniebowstąpienie Pańskie . . .	1 .
26. Maja do 30. Maja włącz. fer. na Ziel. Św.	5 dni.
7. Czerwca: uroczystość Bożego Ciała . .	1 dzień.
29. Czerwca: dzień św. Piotra i Pawła . .	1 .
15. Sierpnia do 19. Września wielkie ferie	35 dni.
79 dni.	

IV. Statistik des Gymnasiums. — Statystyka gimnazyum.

A. Verzeichniss der Lehrer und Vertheilung der Stunden am Schlusse des Schuljahres.
Spis nauczycieli i podział lekcji na koncu roku szkolnego.

No.	N a m e n :	Ordin.	O.-I.	U.-I.	O.-II.	U.-II.	O.-III. a.	O.-III. b.	U.-III. a.	U.-III. b.	IV. a.	IV. b.	V.	VI.	Sa.
1	Dir., Reg.- u. Schuler. Prof. Dr. Brettner	—	3 Math. 2 Physik.	1 Math. 2 Physik.	—	2 Physik	—	—	—	—	—	—	—	—	8*
2	Oberlehrer Professor Wannowski	I.	7 Latein. 2 Griechisch	—	6 Greh.	2 Greh.	—	—	—	—	—	—	—	—	17
3	Oberlehrer Spiller	beurlaubt auf sechs Monate. **)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Oberlehrer Professor Schweminski	O.-II.	2 Latein. 3 Deutsch.	11 Lat. 2 Dtsch.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
5	Oberl. Prof. Dr. Ry- markiewicz, Insp.	—	2 Geschichte. 2 Französisch. 2 Polnisch.	2 Gesch.	—	2 Gesch.	—	—	—	—	1 Franz.	1 Franz.	—	2 Geogr.	14
6	I. Rel.- Lehr. Regens Kantorski	—	2 Religion.	2 Rel.	2 Rel.	2 Rel.	2 Rel.	2 Rel.	2 Rel.	2 Rel.	—	—	—	—	14
7	II. Rel.- Lehr. u. Sub- regens Bilewicz	—	2 Hebräisch.	2 Hebräisch.	—	—	—	—	—	—	2 Relig.	2 Relig.	3 Relig.	3 Relig.	14
8	Oberl. Figurski	U.-III. a.	—	—	—	—	4 Greh.	—	10 Lat. 3 Dtsch. 3 Gesch.	—	—	—	—	—	20
9	Oberl. Dr. Steiner	U.-II.	4 Griechisch.	—	11 Lat. 4 Greh.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19
10	Ord. Gymn. - Lehrer Szule	O.-III. b.	—	—	—	—	—	11 Lat. 2 Greh. 3 Dtsch.	2 Frnz.	2 Franz.	—	—	—	—	20
11	Ord. Gymn. - Lehrer Dr. Ustymowicz	—	1 Math.	3 Math.	4 Math.	4 Math.	1 Natg.	1 Natg.	1 Natg.	1 Natg.	—	—	—	2 Naturg.	2 Naturg.
12	Ord. Gymn. - Lehrer Węcławski	O.-III. a.	—	—	2 Franz.	2 Franz.	11 Lat. 2 Frnz.	2 Frnz.	—	—	—	—	—	—	19
13	Ord. Gymn. - Lehrer Lasłowski	V.	—	—	—	—	—	—	—	—	4 Deutsch.	4 Deutsch.	10 Latein.	—	18
14	Techn. Lehr. Schön	—	—	—	—	2 Zeichnen. 2 Gesang.	—	—	—	—	2 Zeichn.	2 Zeichn.	2 Gesang.	2 Gesang.	20
15	Gymn.-Lehr. v. Przy- borowski	U.-III. b.	—	—	2 Poln.	—	—	—	7 Lat. 6 Greh. 2 Poln. 3 Dtsch.	—	—	—	—	—	20
16	G.-L. Dr. Wituski	—	—	—	—	—	3 Math.	3 Math.	3 Math.	3 Math.	3 Mathem.	3 Mathem.	—	—	20
17	G.-L. Dr. Wolfram	V. a.	—	—	—	—	2 Greh. 2 Poln.	4 Greh.	—	10 Latein. 2 Poln.	—	—	—	—	20
18	Gymn.-Lehrer Dr. Nehring	—	—	—	—	2 Gesch. 2 Poln. 2 Dtsch.	3 Dtsch.	2 Poln. 2 Gesch.	—	3 Gesch.	4 (Gesch. Geogr.)	—	—	—	20
19	Gymn. - Lehrer Dr. Lazarewicz	IV. b.	—	—	—	—	—	—	—	—	3 Franz.	10 Latein. 4 Gesch. 3 Franz.	—	—	20
20	G.-L. Dr. Mierzyński	VI.	—	—	—	—	—	6 Greh.	3 Lat.	—	—	—	—	10 Latein. 2 Poln.	21
21	Ev. Rel.-Lehr. Pastor Schönborn	—	—	2 Religion.	—	—	—	—	—	—	2 Religion.	—	—	—	4
22	Cand. Paten	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 Poln.	2 Poln.	—	10
23	Cand. Dr. Brutkowski	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3 Rechn.	3 Rechn. 4 Deutsch.	10
24	Rector Zientkiewicz	VII.	6 Poln., 6 Deutsch, 4 Latein, 4 Rechn., 2 Schreiben, 2 Geograph. u. Naturg.	—	—	—	—	—	—	—	X. Bilewicz: 2 Relig.	—	—	—	—

*) Ausserdem hiebt er Sonntags nach dem Gottesdienste für freiwillige Theilnehmer aus der Prima Vorträge, im Winter: über sphärische Trigonometrie, im Sommer: über Kegelschnitte; jene wurden von 8, diese von 13 Primanern besucht.

**) Seine Stunden sind theils zu je 1 Stunde für das Latein den Ordinarien beigegeben, theils anderweitig vertheilt worden.

B. Frequenz der Klassen. — Liczba uczniów.**a. Im ersten Quartal des Schuljahres.**

W pierwszym kwartale roku szk.

Klasse. Klasse.	Ge- sammt- zahl. Ogółem.	n. d. Konfession. p. wyznania		n. d. Nationalität. p. narodowości.		Wohnort d. Elt. Zamieszkanie.	
		kath.	evgl.	jüd.	poln.	deutsch.	Einheim Miejsc.
I.	29	26	3	—	23	6	11
O.-II. . .	28	27	1	—	24	4	6
U.-II. . .	50	44	5	1	40	10	10
O.-III. A. .	45	42	3	—	41	4	14
O.-III. B. .	44	43	1	—	42	2	9
U.-III. A. .	50	48	2	—	48	2	17
U.-III. B. .	50	50	—	—	46	4	14
IV. A. . .	42	41	1	—	37	5	16
IV. B. . .	40	40	—	—	40	—	9
V.	64	63	1	—	61	3	29
VI.	70	69	—	1	64	6	26
in all. Klass. d. Gymnas.	512	493	17	2	466	46	161
VII. . . .	22	22	—	—	19	3	16
	534	515	17	2	485	49	177
							357

Am Schlusse des vorigen Schuljahres zählte die Anstalt (ohne Prima, aber mit der Septima) zusammen 467 Schüler, von welchen 298 versetzt, 169 zurückgeblieben sind.

C. Abiturienten: Zu Ostern d. J. machten folgende Ober-Primaner ihre Abiturienten-Prüfung: Czarnecki Emil, Laskowski Leo, Przyjemski Wladislaus, Szenic Anton; sie erhielten sämmtlich das Zeugniß der Reife und studiren (mit Ausnahme des Czarnecki, der Philologie in Breslau studirt) Theologie im hiesigen Klerikalseminar.

Zum Schlusse des Schuljahres hatten sich 12 O.-Primaner zur Abiturientenprüfung gemeldet. Von diesen trat einer freiwillig zurück; einer wurde in Folge ungenügender schriftlicher Arbeiten von der mündlichen Prüfung ausgeschlossen; zwei dagegen wurden wegen Betrug von derselben entfernt. Die übrigen acht Ober-Primaner wurden in der unter dem Vorsitze des Königl. Prüfungs-Kommissarius am 27. Juli abgehaltenen mündlichen Prüfung geprüft und erhielten in Folge ihrer genügenden schriftlichen Arbeiten, wie auch unter Berücksichtigung ihrer Führung und befriedigender Klassenleistungen, sämmtlich das Zeugniß der Reife. Es sind die folgenden:

- Stanislaus Januszewski, geboren zu Sroczyn bei Gnesen, $20\frac{1}{2}$ Jahr alt, 10 Jahre auf dem Gymnasium, 2 Jahre in Prima.
- Boleslaus Jerzykiewicz, geb. zu Samter, $20\frac{1}{2}$ J. alt, 8 J. auf dem Gymnasium, 2 J. in Prima.

b. Im letzten Quartal des Schuljahres.

W ostatnim kwartale roku szk.

Gesammt- zahl. Ogółem.	nach der Konfession, podług wyznania.			n. d. Nationalität. p. narodowości.		Wohnort d. Eltern. Zamieszkał.	
	kath.	evang.	jüd.	poln.	deutsch.	Einheim Miejsc.	Auswär. Zam.
24	22	2	—	20	4	10	14
27	23	2	2	20	7	8	19
49	43	5	1	39	10	10	39
41	38	3	—	36	5	12	29
40	39	1	—	38	2	9	31
49	46	3	—	46	3	19	30
48	48	—	—	44	4	13	35
37	36	1	—	32	5	14	23
30	30	—	—	30	—	7	23
62	61	1	—	59	3	32	30
66	65	—	1	60	6	24	42
473	451	18	4	424	49	158	315
28	28	—	—	23	5	18	10
501	479	18	4	447	18	176	325

Przy końcu przeszłego roku szkolnego liczył zakład (bez kl. I., lecz z kl. VII.) ogółem 467 uczniów, z których 298 uzyskało promocję, 169 pozostało w swych klassach.

C. Abiturienti. Na Wielkanoc r. b. odbyli popis dojrzałości następujący uczniowie klasy I. w.: Emil Czarnecki, Leon Laskowski, Władysław Przyjemski, Antoni Szenic. Wszyscy otrzymali zaświadczenie dojrzałości i (z wyjątkiem Czarneckiego, który w Wrocławiu poświęca się filologii) wszyscy słuchają teologii w tutajszym seminaryum duchownem.

Przy końcu roku szkolnego zgłosiło się 12 uczniów z I. klasy do popisu dojrzałości. Z nich jeden dobrowolnie odstał od zamiaru; jeden wskutek niedostatecznych robót piśmiennych nie był przyuszczony do popisu ustnego; dwóch zaś dla oszuwaństwa, którego się dopuścili, było oddalonego od popisu. Pozostający 8. odbyli dnia 27. Lipca r. b. ustny popis pod przewodnictwem król. komisarza examinacyjnego i wszyscy ze względu na dostateczne roboty piśmienne, jako też z powodu dobrego zachowania się i dostatecznych postępów w klassie okazywanych, otrzymali świadectwo dojrzałości. Są to następujące:

- Stanisław Januszewski z Sroczyna p. Gnieznem ma lat $20\frac{1}{2}$ 10 l. w gimn. 2 l. w kl. I.
- Bolesław Jerzykiewicz z Szamotuł, ma lat $20\frac{1}{2}$, 8 l. w gimn., 2 l. w kl. I.

3. Heinrich Kahl, geb. zu Kórnik, 21 $\frac{1}{4}$ J. alt, 10 J. auf dem Gymnasium, 2 J. in Prima.
4. Maximilian Kamiński, geb. zu Posen, 20 $\frac{1}{2}$ J. a., 10 J. auf dem Gymnasium, 2 J. in Prima.
5. Alexander Ostrowicz, geb. zu Gostyń, 19 $\frac{1}{2}$ J. a., 2 $\frac{1}{2}$ J. auf dem Gymnasium, 2 J. in Prima.
6. Theodor Reszke, geb. zu Posen, 20 J. a., 9 J. auf dem Gymnasium, 2 J. in Prima.
7. Joseph Stefański, geb. zu Smolnydół b. Wronke, 20 $\frac{1}{4}$ J. a., 6 $\frac{1}{2}$ J. auf d. Gymnas., 2 J. in Prima.
8. Theodor v. Żółtowski, geb. zu Jarogniewice bei Czempin, 18 J. a., 7 J. a. d. G., 2 J. in Prima. Theologie wollen studiren: Januszewski, Jerzykiewicz, Kahl und Ostrowicz; Mathematik und Naturw.: Kamiński; Medicin: Reszke; Landwirtschaft: Stefański und Żółtowski.

D. Prämien. Die ausgezeichnetesten Schüler, der Regel nach 2—4 aus jeder Klasse erhalten Bücher, Bilder- oder Kartenwerke oder Globen zu Prämien, wozu die etatmässigen 40 thlr, und die Zinsen des Probst v. Kamiński'schen Prämienfonds von 200 Thlr. verwendet werden.

Im vorigen Jahre erhielten Prämien folgende Schüler:

aus O.-I.: Roman Czartoryski,
aus O.-II.: Ludwig Szartowicz,
aus U.-II.: Bronislaus Drwęski und Max Fehlberg,

aus O.-III.a.: Stanislaus Warnke und Adolph Czamański.

aus O.-III. b.: Adam Sierakowski, Bruno Mąke und Sigismund Celichowski.

aus U.-III.a.: Anton Wieczorek und Joseph Wilhelm.

aus U.-III.b.: Bronislaus Cybichowski, Joseph Wabiński.

aus IV.a.: Albin Sobeski.

aus IV.b.: Wladimir Siemiatkowski, Vincent Bogusławski.

aus V.: Carl Lindner, Wladislaus Głowiński.

aus VI.: Casimir Kliszewski, Ignatz Szeistecki, und

aus VII.: Wacław Nieszczotta, Albert Waligórski, und Roman Zajączek.

3. Henryk Kahl z Kórnika, ma lat 21 $\frac{1}{4}$, 10 l. w gimn., 2 l. w kl. I.
 4. Maxymilian Kamiński z Poznania, ma lat 20 $\frac{1}{2}$, 10 l. w gimn., 2 l. w kl. I.
 5. Alexander Ostrowicz z Gostynia, ma lat 19 $\frac{1}{2}$, 2 $\frac{1}{2}$ l. w gimn., 2 l. w kl. I.
 6. Teodor Reszke z Poznania, ma lat 20, 9 lat w gimn., 2 l. w kl. I.
 7. Józef Stefański z Smolnegodołu pod Wronkami, ma lat 20 $\frac{1}{4}$, 6 $\frac{1}{2}$ l. w gimn., 2 l. w kl. I.
 8. Teodor Żółtowski z Jarogniewic p. Czempinem, ma lat 18, 7 l. w gimn., 2 l. w kl. I.
- Teologii poświęcają się: Januszewski, Jerzykiewicz, Kahl i Ostrowicz; matematyczne i naukom przyr.: Kamiński; medycynie: Reszke; agronomii: Stefański i Żółtowski.

D. Nagrody. Uczniowie celujący pilnością i obyczajami, zwykle 2—4 z każdej klasy, otrzymują książki, obrazy, mapy lub globusy geograficzne jako nagrody, na których zakupienie obraca się stała kwota 40 tal. i procent z funduszu nagrodowego ks. proboszcza Kamińskiego, wynoszącego 200 tal.

W roku przeszłym dostali nagrody następujący uczniowie:

z kl. I. w.: Roman Czartoryski,
z kl. II. w.: Ludwik Szartowicz,
z kl. II. niż.: Bronisław Drwęski i Maxymilian Fehlberg,

z kl. III. w. a.: Stanisław Warnke i Adolf Czamański,

z kl. III. w. b.: Adam Sierakowski, Bruno Mąke i Zygmunt Celichowski,

z kl. III. n. a.: Antoni Wieczorek i Józef Wilhelm,

z kl. III. n. b.: Bronisław Cybichowski i Józef Wabiński,

z kl. IV. a.: Albin Sobeski,

z kl. IV. b.: Włodzimierz Siemiatkowski i Wincenty Bogusławski,

z kl. V.: Karol Lindner i Władysław Głowiński,

z kl. VI.: Kazimierz Kliszewski i Ignacy Szeistecki,

z kl. VII.: Wacław Nieszczotta, Wojciech Waligórski i Roman Zajączek.

E. Unterstützungen. Der fünfte Theil der Schüler war vom Schulgelde befreit. In dem mit dem Gymnasium verbundenen Alumnat fanden, wie gewöhnlich, 60 Schüler aus den oberen Klassen, welche Theologie zu studiren beabsichtigten, freien Unterhalt. Ferner erhielten in dem v. Szöldrski'schen Convicte 11 und in dem v. Lubrański'schen ebenfalls 11 Schüler der Anstalt freien Unterhalt. Die Gesellschaft zur Unterstützung der lernenden Jugend im Grossherzogthum Posen zahlte für 11 Schüler das Schulgeld und unterstützte überhaupt 24 Schüler theils durch Gewährung von Tischgeldern, theils mit Wohnung und Beköstigung in einem besonderen Alumnat, theils endlich mit Kleidern und Büchern. — Das Gräflich v. Mielżyński'sche Stipendium, im Betrage von 90 Thlr. jährlich, bezieht auf die Daner von 3 Jahren, der ehemalige Zögling der Anstalt, Emil Czarnecki, welcher gegenwärtig Philologie in Breslau studirt.

F. Sammlungen. 1) *Die Gymnasial-Bibliothek* wurde erweitert:

a) durch Geschenke, für die wir im Namen der Anstalt den ehrbietigsten Dank sagen: Bestimmungen über die Organisation der Kriegsschulen. — Huschke: Die Iguvischen Tafeln. — Tross: Levold's v. Northof. — Chronik d. Grafen v. d. Mark. — Schneider: Neue Beiträge zur alten Geographie und Geschichte des Rheins. Vom Königl. Provinzial-Schul-Kollegium. — Przegląd Poznański 1859. I. 2., bis 1860., I. 4. Von der Redaction des Przeglądu.

b) durch Kauf: Die Fortsetzungen von Ersch u. Gruber's Encyclopädie. — Poggendorf's Annalen, Grimm's d. Wörterbuch etc. — Ferner: Adelung: gramm. krit. Wörterbuch. — Zahn: Die schönsten Ornamente von Pompeji, II., 1—6. — Ritter: Geographie, Band 8. 9. — Smith: De locis quibusdam linguarum baltic. et slav. — Gruppe: Minos. — Grote: Geschichte Griechenlands. — Duncker: Geschichte des Alterthums. — Foissac (übersetzt von Emsmann.): Meteorologie. — Wittwer: (Girard) Briefe über Humboldt's Kosmos. — Berg haus: Deutschland vor hundert Jahren. — Lübsen: Einleitung in die Infinitesimal-Rechnung. — Lüb-

E. Wsparcia. Piąta część uczniów była uwolniona od opłaty szkolnej. W alumnacie połączonym z gimnazjum naszem miało bezpłatne pomieszczenie, jak zwykle 60 uczniów, którzy się teologii poświęcić zamierzają. Nadto utrzymywano bezpłatnie 11 uczniów w konwikcie Szołdrskich i 11 w konwikcie Lubrańskich. Towarzystwo pomocy naukowej dawało za 11 uczniów opłatę szkolną i wspierało w ogóle 24 uczniów, dając im albo pieniądze na życie, albo też płacąc za ich stół i mieszkanie w osobnym alumnacie, albo też zaoferując im odzież i książki. — Stypendium Mielżyńskiego w ilości 90 tal. uzyskał na lat 3 były uczeń instytutu Emil Czarnecki, który słucha filologii w Wrocławiu.

F. Zbiory. 1. *Biblioteka gimnazyjna* pomnożyła się o następujące dzieła:

a) W darze złożono, za co niniejszem winne składamy dzięki w imieniu instytutu: Bestimmungen über die Organisation der Kriegsschulen. — Huschkego: die Iguvischen Tafeln. — Trossa: Levold's v. Northof Chronik der Grafen v. d. Mark. — Schneidra: Neue Beiträge zur alten Gesch. und Geogr. des Rheins. Od król. prowinc. rady szkolnej. Przegląd poznański 1859. I. 2. do 1860. I. 4. Od redakcji Przeglądu.

b) Nabyto przez kupno: Ciąg dalszy Encyklop. Erscha i Grubera. — Poggend. Annalen. — Grimma: Wörterbuch etc. — Adelunga: Gramm. krit. Wörterbuch. — Zahna: Die schönsten Ornamente von Pompeji II. 1—6. — Rittera: Geographie Bd. 8. 9. — Smitha: De locis quibusdam linguarum baltic. et slav. — Gruppego: Minos. — Grotego: Geschichte Griechenland's. — Dunckera: Geschichte des Alterthums. — Foissac (tłum. p. Emsmanna): Meteorologie. — Wittwera (Girard): Briefe über Humboldt's Kosmos. — Berghausa: Deutschland vor hundert Jahren. — Lübsena: Einleitung in die Infinitesimal-Rechnung. — Lübsena: Ausführliches

sen: Ausführliches Lehrbuch der höheren Geometrie. — Beitzke: Geschichte der deutschen Freiheitskriege. — Zinckeisen: Geschichte des osmanischen Reiches, Bd. 6. — Kugler: Handlung der Kunstgeschichte. — Klemm: Allgemeine Kulturwissenschaft, Bd. 1. und 2. — Mecherzyński: Historya wymowy w Polsce. — Wiszniewski: Historya literatury polskiej, tom. IX. i X. — Iglewel: Polska wieków średnich, tom II., VI., VII. — Orzechowski: Mowy. — Fredro: Przysłowia mów potocznych. — Fredro: O porządku wojennym. — Paprocki: Hetman. — Bielski: Kronika. — Birkowski: Sześć kazań. — Zawicki: Jeftes. — Modrzewski: O poprawie rzeczypospolitej. — Józ. Bartł. i Szym. Zimorowicz: Sielanki u. s. w.

2. *Die Schüler-Lesebibliothek*, welche am Ende dieses Schuljahres 1480 Bände zählt, ist bedeutend vermehrt worden:

a) durch Geschenke, für die sich die Anstalt zu dem grössten Danke verpflichtet fühlt: Powieść z czasu mojego, von dem Gymnasiallehrer Szule; Estkowski, zbiorek rzeczy swojskich; Żywot Tyszkiewicza; Małecki, list żelazny; Pamiętniki o Samuelu Zborowskim nap. L. Siemieński; Wspomnienie o Kownie; Marya Malczewskiego u. mehrere andere von der Buchhandlung J. K. Żupański.

b) durch Kauf: die Fortsetzung von Goebels Bibliothek gediegener französischer Werke, u. a. Für die Schüler der mittleren Klassen, die bis jetzt am wenigsten bedacht waren, wurden angeschafft: Jugendalbum v. J. 1857, 1858, 1859. — Reisebeschreibung, Jagdabentheuer, Bilder und Skizzen, Erzählungen von Schmidt, Hoffmann, Nieritz, Hebel u. a. Ferner Müller's: die jungen Pelzjäger, die jungen Büffeljäger, die jungen Canaëros u. a. m. Deutsche Jugendzeitung, herausgegeb. v. Fabricius.

3. *Die Bibliothek von Werken ehemaliger Schüller* des Marien-Gymnasiums hat sich um folgende Werke vermehrt:

Nr. 51. und 52.: vom Oberlehrer Stanislaus Węclewski aus Culm,

Nr. 53.: vom Syndikus des erzbischöflichen Konistoriums Leo Wegner.

Nr. 54. und 55.: vom Gymnasiallehrer Dr. Wladislaus Nehring

Lehrbuch der höheren Geometrie. — Beitzke: Geschichte der deutschen Freiheitskriege. — Zinckeisen: Geschichte des osmanischen Reichs, tom VI. — Klemma: Allgemeine Kulturwissenschaft, tom I. i II. — Mecherzyńskiego: Historya wymowy w Polsce. — Wiszniewskiego: Historya literatury polskiej, tom IX. i X. — Lelewela: Polska wieków średnich, tom II., VI., VII. — Orzechowskiego: Mowy. — Fredry: przysłowia mów potocznych. — Fredry: O porządku wojennym. — Paprockiego; Hetman. — Bielskiego: Kronika. — Birkowskiego: Sześć kazań. — Zawickiego: Jeftes. — Modrzewskiego; O poprawie rzeczypospolitej. — Józ. Bartł. i Szym. Zimorowiczów: Sielanki i inne.

2. *Biblioteka uczniów* licząca w końcu tego roku szkolnego 1480 tomów, znacznie pomnożona została:

a) przez książki w darze złożone, za co instytut najczulsze składa dzięki: Powieść z czasu mojego, darował naucz. gimn. Szulc; Estkowskiego: Zbiorek rzeczy swojskich; Żywot Tyszkiewicza; Małeckiego: List żelazny; Pamiętniki o Samuelu Zborowskim nap. Luc. Siemieński; Wspomnienie o Kownie; Marya Malczewskiego i kilka innych darowały księgarnia J. K. Żupańskiego.

b) przez książki zakupione: Dalszy ciąg Goebela: Bibliothek gediegener französischer Werke i inne. Dla uczniów klass średnich, dla których najmniej dotąd biblioteka stósownych nabywała książek: Jugendalbum; Bilder u. Skizzen, Erzählungen von Schmidt, Hoffmann, Nieritz, Hebel i inne. Nadto Müllera: Die jungen Pelzjäger, die jungen Büffeljäger, die jungen Canaëros i inne. Deutsche Jugendzeitung wydawana przez Fabriciusza.

3. *Biblioteka dzieł wydanych przez byłych uczniów gimnazjum świętej Marii* pomnożyła się o następujące dzieła:

Nr. 51. i 52. dzieła Stanisława Węclewskiego, naucz. wyższ. w Chełmnie.

Nr. 53. Leona Wegnera, syndyka przy konistorzu arcybiskupim.

Nr. 54. i 55. Dra Władysława Nehringa, naucz. gimnazjalnego.

4. Das naturwissenschaftliche Cabinet wurde durch zwei Geschenke vermehrt:

1. vom Kaufmann Hrn. Holzer eine weisse Rauchschwalbe (*hirundo rustica varietas*),
2. vom ehemaligen Lehrer Herrn Joseph Jakubowski ein Herbarium, enthaltend sehr viele Pflanzen unserer Provinz, geordnet nach dem Linneischen System.

5. Das physikalische Cabinet. Zwei Zeigertelegraphen-Modelle mit Kommunikator; zwei Geislersche Röhren und ein Geisler'scher Ballon mit einem Eisenkern; Halldat's hydrostatischer Apparat; ein Metallwürfel zu Versuchen über strahlende Wärme; Modell einer kleinen gangbaren Dampfmaschine, durch eine Weingeistlampe in Bewegung zu setzen; eine Zimmerbatterie mit Verschiebung und Pachytrop; ausserdem einige kleinere Apparate.

4. Gabinet hist. naturalnej pomnożył się przez dwa dary:

1. Pan Holtzer kupiec, darował białą jaskółkę dymówkę (*hirundo rustica varietas*);
2. Pan Józef Jakubowski, niegdyś nauczyciel, darował zielnik mieszczący bardzo wiele roślin naszej prowincji, ułożonych wedle systemu Linneusza.

5. Dla gabinetu fizykalnego zakupiono: Dwa przyrządy telegrafów wskazówkowych; dwie rury Geisslera; balon Geisslera. — Aparat hydrostatyczny Halldata; sześciyan metalowy, służący do doświadczeń cieplika promienistego. — Model mały, poruszalnej maszyny parowej, za pomocą lampki spirytusowej w ruch wprawianej; bateria galwaniczna, podręczna, z przyrządem do przesuwania i pachytrop. — Oprócz tego kilka małych aparatów.

V. Ordnung der Prüfung.

Montag den 13. August.

Vormittags:

Nach vorangegangener Prüfung der Septima, beginnt um 8½ Uhr die Prüfung der Gymnasial-Klassen in folgender Ordnung:

SEXTA: Religion: Subr. *Bilewicz*. — Latein: Dr. *Mierzyński*.

Hierauf Vorträge der Sextaner:

Cybichowski Thadäus: Nie trzeba tracić nadziei v. J. Kochanowski.

Sokolnicki Stanislaus: Die Wasserose von Schmid.

QUINTA: Rechnen: Dr. *Brutkowski*. — Latein: G.-L. *Laskowski*.

Hierauf Vorträge der Quintaner:

Leitgeber Jaroslaus: Buława Madeja v. Hołowiński.

Kleber Johann: Der Bauer und sein Sohn v. Gellert.

QUARTA A. u. B.: Französisch: Dr. *Lazarewicz*. — Latein: Dr. *Wolfram*.

V. Porządek popisu publicznego.

W Poniedziałek dnia 13. Sierpnia.

Przed południem:

Po popisie klasy VII. zacznie się o godzinie 8½ popis klass gimnazyjnych w następującym porządku:

KLASSA VI.; Religia: X. Subr. *Bilewicz*. — Język łaciński: Dr. *Mierzyński*.

Potem będą deklamowali uczniowie kl. VI.: Cybichowski Tadeusz: Nie trzeba tracić nadziei p. J. Kochanowskiego.

Sokolnicki Stanisław: Die Waseroose przez Schmida.

KLASSA V.: Rachunki: Dr. *Brutkowski*. — Język łaciński: Naucz. gimn. *Laskowski*.

Potem będą deklamowali uczniowie kl. V.: Leitgeber Jarosław: Buława Madeja p. Hołowińskiego.

Kleber Jan: Der Bauer und sein Sohn przez Gellerta.

KLASSA IV. A. i B.: Język francuski: Dr. *Lazarewicz*. — Język łaciński: Dr. *Wolfram*.

Hierauf Vorträge der Quartaner:

Lindner Carl: Pojedynek, a. d. A. Mickiewicz-schen Gedichte: Pan Tadeusz.

Brzeski Alexius: Der blinde König v. Uhland.
U.-III. A. u. U.-III. B.: Geometric: Dr. Wituski. — Griechisch: Dr. Mierzyński.

Hierauf Vorträge der Unter-Tertianer:

Karłowski Wladislaus: aus Stephan Czarnecki v. Koźmian.

Taczanowski Johann: Der Gemsjäger von Reithardt.

O.-III. A. u. O.-III. B.: Latein: G.-L. Węcławski. — Geschichte: Dr. Nehring.

Hierauf Vorträge der Ober-Tertianer:

Rekowski Casimir: aus Zamek-Kaniowski v. Goszczyński.

Wieczorek Anton: Klage der Ceres v. Schiller.

Nachmittags, von 3 Uhr ab:

U.-II.: Religion: Regens Kantorski. — Latein: O.-L. Dr. Steiner.

Hierauf Vortrag der Unter-Secundaner:

Busse Herrmann: } Dialog aus Schiller's Wal-
Cichowski Adam: } lenstein.

O.-II.: Mathematik: Dr. Ustymowicz. — Latein: Prof. Schmeminski.

Hierauf Vortrag des Ober-Secundaner:

Zenksteller Vincent: aus Mithridate, von J. Racine.

I.: Griechisch: Prof. Wannowski. — Mathematik:
d. Director. — Französisch: Prof. Dr. Rymarkiewicz.

NB. Nach der Prüfung der unteren und mittleren Klassen werden die Prämien vertheilt und die Namen der nach den höheren Klassen versetzten Schüler verlesen werden. Darauf findet in den Klassenzimmern die Einhändigung der Zeugnisse durch die betreffenden Ordinarien statt.

Dienstag den 14. August

beginnt um 8 Uhr Vormittags die Schlussfeierlichkeit, welche in folgender Ordnung stattfinden wird:

Potem będą deklamowali uczniowie kl. IV. :

Lindner Karol: Pojedynek, z poematu A. Mickiewicza: Pan Tadeusz.

Brzeski Alexy: Der blinde König p. Uhlanda.

KL. III. NIŻSZA A. i B.: Geometrya: Dr. Wituski. Język grecki: Dr. Mierzyński.

Potem będą deklamowali uczniowie kl. III. n.:

Karłowski Władysław: Ustęp z Stefana Czarneckiego p. Koźmiana.

Taczanowski Jan: Der Gemsjäger przez Reithardta.

KL. III. WYŻSZA A. i B.: Język łaciński: Naucz. gimn. Węcławski. — Hist. powsz.: Dr. Nehring.

Potem będą deklamowali uczniowie kl. III. w.:

Rekowski Kaźmirz: Ustęp z Zamku Kaniowskiego p. Goszczyńskiego.

Wieczorek Ant.: Klage der Ceres p. Szyllera.

Po południu, od godziny 3.:

KL. II. NIŻSZA: Religia: X. Regens Kantorski. — Język łaciński: Dr. Steiner.

Potem będą deklamowali uczniowie kl. II. n.:

Busse Herrmann: } Dialog z Wallensteinem p.
Cichowski Adam: } Szyllera.

KL. II. WYŻSZA: Matematyka: Dr. Ustymowicz. — Język łaciński: Prof. Schmeminski.

Poczem będzie deklamował uczeń kl. II. w.:

Zenksteller Wincenty: Ustęp z Mithridate p. J. Racina.

KL. I.: Język grecki: Prof. Wannowski. — Matematyka: Dyrektor. — Język francuski: Prof. Dr. Rymarkiewicz.

NB. Po odbytym popisie klass niższych i średnich zostaną rozdane nagrody i nazwiska uczniów do klass wyższych posuniętych odczytane. Poczem wręczą ordynaryusze uczniom w klassach świadectwa.

We Wtorek dnia 14. Sierpnia

zacznie się o godzinie 8. z rana uroczystość zakończenia roku szkolnego, która się w następującym porządku odbędzie:

1. Gesang: Chor von C. Kuntze.
2. Deutsche Rede des Abiturienten Theodor Reszke über das Thema:

„In den Ocean schift mit tausend Masten der Jüngling; Still, auf gerettetem Boot, treibt in den Hafen der Greis.“

3. Lateinische Rede des Abiturienten Stanislaus Januszewski, über das Thema:

„Uter fuerit perniciosior Romanis hostis, Hannibal an Catilina.“

4. Gesang: Jagd-Chor v. C. M. Weber.
5. Polnische Rede des Abiturienten Alexander Ostrowicz:

„O Janie Kochanowskim“, wobei er zugleich im Namen der Abiturienten Abschied nimmt von der Anstalt.

6. Bekanntmachung der Promotion in den oberen Klassen und Vertheilung der Prämien, sowie Entlassung der Abiturienten durch den Director.

7. Gesang: der 147. Psalm v. Julius Weiss.
Nach der Feierlichkeit werden den Schülern der drei oberen Klassen die Zeugnisse von den Ordinarien eingehändigt werden.

1. Śpiew: Chór C. Kuntzego.
2. Mowa w języku niemieckim abiturienta Teodora Reszke na temat:

„In den Ocean schift mit tausend Masten der Jüngling; Still, auf gerettetem Boot, treibt in den Hafen der Greis.“

3. Mowa w języku łacińskim abiturienta Stanisława Januszewskiego na temat:

„Uter fuerit perniciosior Romanis hostis, Hannibal an Catilina.“

4. Śpiew: Chór strzelców, C. M. Webery.
5. Mowa w języku polskim abiturienta Alexandra Ostrowicza:

„O Janie Kochanowskim“ przy czem w imieniu abiturientów pożegna zakład.

6. Ogłoszenie promocji w wyższych klassach i rozdzielenie nagród, jako też pożegnanie abiturientów przez Dyrektora.

7. Śpiew: 147. psalm p. Jul. Weissa.
Po zakończeniu uroczystości wręczą ordynaryusze uczniom trzech klass wyższych świadectwa.

Zur Beachtung für das künftige Schuljahr.

Die Meldung der aufzunehmenden Schüler findet am Mittwoch den 19. September c. und zwar: die der hiesigen von 8—10 Uhr Vormittags, die der auswärtigen von 3—5 Uhr Nachmittags im Gymnasialgebäude statt; ihre Prüfung erfolgt Donnerstag den 20. September, Vormittags von 8—12 Uhr; die Eröffnung des Unterrichts aber Freitag den 21. September um 9 Uhr mit feierlichem Gottesdienst in der Gymnalskirche.

Die neu aufzunehmenden Schüler haben bei ihrer Meldung: 1. einen Taufschein, 2. ein Impfschein, 3. ein Zeugniss über den zuletzt erhaltenen Unterricht vorzulegen.

Besonderer Aufmerksamkeit werden Aeltern und Vormündern folgende Bestimmungen empfohlen:

1. Von denjenigen Schülern, welche beim Beginn

Uwiadomienie dotyczące przyszłego roku szkolnego.

Uczniowie nowi zgłaszać się będą do examinu w gmachu gimnazjalnym w Środę dn. 19. Września r. b.: tutajsi od godziny 8—10. z rana, zamiejscowi zaś od godziny 3—5. z południa; examen ich odbędzie się we Czwartek dnia 20. Września z rana od godziny 8—12.; nauki zaś rozpoczną się w Piątek dnia 21. Września o godzinie 9. uroczystym nabożeństwem w kościele gimnazjalnym.

Każdy uczeń nowy zgłaszając się do examinu winien mieć z sobą: 1. metrykę; 2. świadectwo szczepionej ospy; 3. zaświadczenie z nauk w ostatnim czasie pobieranych.

Szczególniej zwraca się uwagę rodziców i opiekunów na następne rozporządzenia:

1. O uczniach obecnie w instytucie będących,

- des neuen Schuljahres am 21. September c. Vormittags sich nicht in ihren Klassen eingefunden haben, wird, wenn sie ihre, durch wichtige Gründe veranlasste spätere Zurückkunft nicht vorher dem Director angezeigt haben, angenommen, dass sie die Anstalt verlassen haben. Eine Annahme derselben könnte nur dann noch erfolgen, wenn die für jede Klasse bestimmte feste Zahl von Schülern — VI. und V. 70, IV. 60, sonst 50 — durch die neu aufgenommenen noch nicht erreicht wäre.
2. Knaben, welche das 11. Jahr vollendet haben, können nach Sexta nur dann aufgenommen werden, wenn nicht durch jüngere Knaben schon die für diese Klasse bestimmte Normalzahl erreicht ist; dasselbe gilt für Quinta und Quarta in Bezug auf Knaben, die das 13. und resp. 14. Jahr erreicht haben.
 3. Von einem nach Sexta aufzunehmenden Knaben werden besonders folgende Kenntnisse mit Strenge gefordert: Bekanntschaft mit den Lehren des Elementar-Katechismus; geläufiges und logisch-richtiges Lesen in polnischer, sowie geläufiges und wenigstens mechanisch-richtiges Lesen in deutscher Druckschrift; Vermeidung grober orthographischer Fehler beim Dictiren, in deutscher, besonders aber in polnischer Sprache; Geläufigkeit in den vier Species mit unbenannten ganzen Zahlen.
 4. Von einem nach Septima aufzunehmenden Knaben werden gefordert: wenigstens mechanisch-richtiges Lesen in beiden Landessprachen, besonders in der polnischen; Befähigung kurze Sätze in beiden Sprachen in leserlicher Handchrift niederzuschreiben; Bekanntschaft mit der Addition und Subtraction in unbenannten ganzen Zahlen und mit dem Einmaleins.

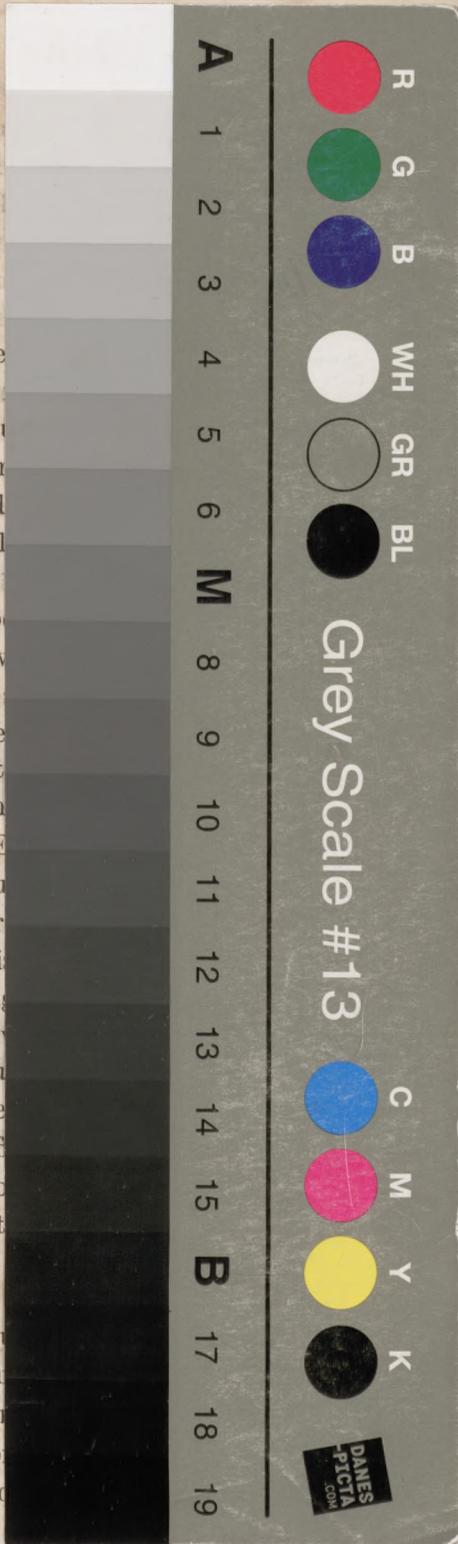
Dr. Brettner,
Director.

którzy przy rozpoczęciu nowego roku szkolnego, to jest 21. Września z rana do klasy swych nie powrócą, ani też o powodach opóźnienia swego uzasadnionego poprzednio Dyrektora nie zawiadomią, przyjmie się, że instytut opuścili. Później przyjęci być by mogli w takim tylko razie, gdyby liczba uczniów dla klasy każdej przeznaczona (dla kl. VI. i V. 70, IV. 60, w innych 50) nie była jeszcze dopełniona przez nowo przyjętych.

2. Chłopcy, mający lat 12 skończonych, do klasy VI. wtenczas tylko będą przyjęci, jeżeli ilość uczniów młodszych nie dosiegnie liczby dla tej klasy przeznaczonej. Tudzież do kl. V. i VI. pod tym samym warunkiem przyjmie się chłopców, którzy skończyli 13. resp. 14. rok życia.
3. Od chłopca, który chce być przyjęty do kl. VI., żąda się koniecznie, aby dokładnie był obeznaný z naukami elementarnego katechizmu; biegły i locznie-dobrze czytał po polsku, jako też biegły i mechanicznie-dobrze po niemiecku, aby pisał bez błędów ortograficznych po niemiecku, a mianowicie po polsku i dokładnie umiał cztery działania z ilościami nieoznaczonymi.
4. Od chłopca, który chce być przyjęty do kl. VII. żąda się, aby przynajmniej czytał mechanicznie-dobrze w obu językach krajowych, mianowicie w polskim; aby umiał krótkie zdania w obu językach czytelnie napisać i znał dodawanie i odciąganie liczb nieoznaczonych i tablicę mnożenia.

Dr. Brettner,
Dyrektor.

Poznani. — Given i Mon May 1859/60

103660

II 1859/60

PROGRAMM

DES

KÖNIGL. MARIEN-GYMNASIUMS ZU POSEN
für das Schuljahr 1859/60.

INHALT: 1. Metonymiae ratio e scriptoribus Latinis explicata, vom Prof. *Wannowski*.
2. Schulnachrichten, vom *Direktor*.

PROGRAM KRÓLEWSKIEGO

GIMNAZJUM Ś. MARYI MAGDAL. W POZNANIU

na rok szkolny 1859/60.

Zawiera: 1. Rozprawę Prof. *Wannowskiego*: Metonymiae ratio e scriptoribus Latinis explicata.
2. Wiadomości szkolne, przez Dyrektora.

POSEN,

Buchdruckerei von M. Zoern.
1860.

POZNAŃ,

czcionkami drukarni M. Zoerna.
1860.

Pedag pol. 1069

778154

103660

1853/60

PROGRAMMA

290

KÖNIGL. MARIEN-GYMNASIUMS IN POSSEN

103660

CHURCH HISTORY 1853/1860

PROGRAMMA

PROLAMATIONE

GEMÜTHLICHES MARYANUM W. POZNANI

IN TERRA POLONIA 1860/60

Nachdem der Hochwürdige Herr der Erzbischof von Magdeburg den Vorstand des Bibliothekarischen Vereins aufgefordert hat,

So wird demselben beschieden, dass er

POZNANI

POZNANI

Gelesen am 10.8.1860

1
eo dilete deo eisque deo locum, deo in eo inerit; non quippe hoc est secundum certe est
ut deo illi pergitur, deo illi debilitas est deo in eo; sed illi debilitas deo in eo
est ut deo illi debilitas deo in eo; sed illi debilitas deo in eo; sed illi debilitas deo in eo;
deo in eo; sed illi debilitas deo in eo; sed illi debilitas deo in eo; sed illi debilitas deo in eo;
deo in eo; sed illi debilitas deo in eo; sed illi debilitas deo in eo; sed illi debilitas deo in eo;
deo in eo; sed illi debilitas deo in eo; sed illi debilitas deo in eo; sed illi debilitas deo in eo;

Cum ante duos annos solemnia dedicationis novi gymnasii celebraremus, programmatis loco
paucis scripsi, non ut metonymiae rationem explicarem; nam ejus modi quaestio paucis paginis vix
attingi, nedum explicari potest — sed ut exempla minus nota figurae huius proferrem, ex quibus
quanta esset hoc in genere scriptorum, maxime poetarum latinorum licentia patesceret. Rem hanc
paulo accuratius tractare iam antea percupii, sed occasio opportuna deerat, quam nunc oblatam libens
arripui, non quod putarem, scriptum hoc magnam quandam lucem litteris hic porrecturum esse da-
mnoque iis fore, si diutius silentio premeretur, sed quia laceram istam particulam quam primum
explere officii mei duxi. Sane, quum quae in schedis meis notata habeo, percensere et ordinare coepi,
mox intellexi, difficile esse singula ad certas classes revocare, diversa et audacissime colorata ita
digerere et enarrare, ut non solum nubes exemplorum excitaretur, sed res tota ratione disposita et
subtilius perpolita uno in conspectu videretur. Multum quidem operae consumsi in ordinanda mole
diversorum exemplorum, sed confiteor ingenue, vereri me, ut lectoribus satisficerim; plura enim,
maxime apud poetas posterioris aetatis, ita praeter rationem, vel inepte etiam dicta inveniuntur, ut
omnem conatum ea ad certa capita redigendi eludere videantur. Egregiam hoc in genere operam
navavit Hertzbergius, vir doctissimus, in Quaestion. Propertianarum libro secundo p. 149. seqq.,
cuius vertigiis equidem insistere poteram; sed Hertzbergius Propertii solius elocutionem explicavit,
equidem, cum omnium fere poetarum usum explanandum mihi summissem, plura inveni diversi gene-
ris, quae eadem ut certo quodam loco collocarentur, coactus fui ab ingeniosa eius partitione discedere,
et minus quidem subtilem, universo tamen argumento non plane inconvenientem rationem inire. Totam
igitur disputationem in duas, quod ratio ipsa suadet, partes divisimus; in altera agitur de abstracto,
quod vulgo dicunt, pro concreto posito, in altera contra de concreto, quod locum abstracti tenet.
Prior dispergitur in sex capita; i. e. de figura orationis, ex qua affectus et animi habitus, affectu
hoc excitatus, ponitur pro *homine*; tum percensui locos, quibus actio hominis, virtus vel vitium, quo
erat insignis, id quod perpessus erat et conditio omnino, in qua aetatem degebat, pro homine ipso
dicuntur, aut tantummodo periphrasi inserviunt, ut *nomen*, *indoles*, alia; tertium caput complectitur
recensum eorum, quibus non *homo*, sed *res* significatur vocabulo abstracti, ubi pro instrumento
ponitur id, quod instrumento efficitur, effectus pro causa; contra, id quod efficit pro eo, quod efficitur;
tum paucis explicavi illam immutationem, ex qua *mentis actio* confunditur cum eo, quod haec actio
spectat; tandem illam, ex qua, quod proditur re, pro re ipsa ponitur vel pro signo. Sequitur altera
pars continens contrariam inflexae significationis rationem, *concreti* pro abstracto usum. Hic primum
disputavimus de locis, quibus nomen viri (etiam dei) ponitur pro re, quam quodammodo repraesentat,

pro opere, quod conficit, pro potentia, quae in eo inest; tum quibus res sub sensum cadens est pro ea re, quae illa peragitur, quae illi adhaeret; deinde ubi materia est pro re inde fabricata; tum ubi pars vel insigne pro toto exhibetur; ubi res ponitur pro eo, quod in ea invenitur; locus, pro eo, quod in hoc loco accidit. His addidimus unum caput, quod sane cum argumento proposito minus cohaeret, tamen non plane ab eo est alienum, id est de neutris adjectivorum loco substantivorum positis, ita ut alterum adjectivum iis adjungatur. Ipsi sentimus, partitionem hanc minus esse exactam nec usquequaque subtiliore ratione determinatam; fortasse qui haec nostra legent, non unum exemplum minus apposito loco prolatum atque ad aliud caput pertinere dicent; at, ut ut est, hac sententia certe me consolor, copiam exemplorum ipsam hoc in genere non plane esse supervacaneam, cum inde optime perspici possit, quantum veteres in figuranda oratione sibi indulserint, quantopere a nostro sensu et iudicio elegantiae discesserint. Exempla in lexicis nostris commemorata aut plane omisi, aut breviter tantum indicavi; maior pars eorum, quae protuli, quod sciam, in lexicis desideratur. Explicationes sententiarum omnibus fere locis addidi, quas fortasse lectores supervacaneas esse iudicabunt; loci tamen e medio sententiarum tenore avulsi, nisi adiungatur explanatio, fiunt obscuriores atque metonymias eiusmodi interpretari et veteres editores, et nostrae aetatis doctissimi non sunt dignitati.

§. I. Prima, late patens denominationis ratio haec est, ex qua affectus et animorum habitus, affectu excitatus, pro homine ponitur. Sunt hoc in genere plura omnibus linguis communia, alia per jocum a comicis facta, quorum in programmata nostro mentionem fecimus nec h. l. repetere volumus. Hoc tantum dicamus, omnia haec dupli sensu accipi posse, activo et passivo, ita ut v. c. *amores* et *amatam* significet et *amantem*. Pauca exempla proferre operae pretium videtur. Apud Plaut. Pers. 2. 2. 11.

Scio *fidei* hercle *herili* ut soleat impudicitia obprobriari — servus ipse hero fidelis designatur. *Cura*, quod plerumque pro *amica ipsa* legitur, alteram recipit significationem apud Ovid. Heroid. 1. 103. (edt. Jahn.)

Huc faciunt custosque boum longaevaque nutrix,

Tertius immundae *cura fidelis* harae — i. e. is qui curam habet harae, eam administrat, ut A. A. 1. 155.

Cui deus: En adsum tibi *cura fidelior*, inquit. — et Sil. Italie. 5. 45.

At *cura umbroso* servabat vertice montis

Hostilem ingressum —

ubi Hannibal dicitur *cura*, od omnia intentus, vel speculatorum et excubitorum custodia et statio. Similiter *spes* vulgo dicitur, qui spem de se facit, ut filii sunt *spes* parentum, quemadmodum posteriores scriptores absolute *affectum* usurpant, ut Claudian Epigr. 69.

Sanguinis affectum mater amare timet —

i. e. *filium*; at apud Sil. Ital. 16. 505.

..... sed *prima corona*

Spes trepidat tantis venientibus Eurytus alis —

spes prima coronae dicitur, qui primum victoriae praemium consecuturum se esse sperat, plane ut Stat. Theb. 6. 325.

Oebalios sublimis agit *spes proxima* palmae
Amphiaraus equos.

Sic etiam *luctus* dicitur homo, qui moerorem affert, non modo apud Ovid. Metam. 1. 654, sed etiam apud Auson. Parent. 11. 1.

Tu quoque maturos, puer immature, dolores
Irrumpis, moesti *luctus* acerbis avi.

Pudor non modo eum significat, qui pudorem incutit efficitque, ut alterum pudere debeat, ut apud Lucan. Phars. 5. 59. Pompejus dicitur *Fortunae pudor* crimenque deorum, ubi cf. Cortium, sed etiam ipsum pudibundum. Seneca Troad. 89.

.... Cui conjugio
Pectora velas, *captive pudor* —

i. e. tu pudica, nunc autem captiva, cur habitu es decenti, cum nunquam fruitura sis legitimis nuptiis. Ibid. Herc. Oct. 1792.

.... Forsitan poenas petet

Irata Juno; *totus uretur dolor* —

dolor totus significat Herculem et universum eius genus, in primis Alcmenen, quam excruciat dea irata. Valer. Flacc. Argon. 2. 143.

.... aut nostros, inquit, prius unda *dolores*

Obruat —

i. e. Thressas mulieres, quae nobis dolori erunt. Ovid. Met. 10. 198. Apollo Hyacinthum a se interfecit, *dolorem facinusque suum* appellat, quod neminem offendet.*)

Odium pro eo, qui alterum odit, non solum apud Plautum est, sed satis insolenter apud Valer. Maxim. 3. 7. 5. „fiducia, quae duobus *acerrimis odiis* latera sua cingere ausa est“ i. e. vir, qui salutem suam duobus acerrimis inimicis suis commisit. Mittimus notissima illa Catulli 2. 5.

Cum desiderio meo nitenti

Carum nescio quid libet iocari —

et ibd. 17. 21., ubi *meus stupor* dicitur *senex stupidus*, vel ibd. 42. 3. *jocum me esse putat* moecha turpis — i. e. dignum, quem ludat, atque ad Tibullum transimus, cuius orationem troporum ornamenti parce variatam esse interpres iam docuerunt. Huc pertinet 1. 2. 11.

*¹) Insolentissime dixit Prudent. Peristeph. 5. 261.

Totum cubile spiculis

Armant dolores anxi —

quod profecto aliter explicari non potest, quam ex sententia Mignii, *dolores anxios* esse fragmenta ipsa testularum, quibus dolores efficiuntur. cf. §. 3. At inepta plane ibd. 6. 66.

Percussus cadit (gladiator) et fremit *voluptas* —

i. q. spectatores exsultant gaudio; contra simplicia nec digna, quae commemorentur Mamertini Grat. actio Juliano c. 29. „Nimiae laetiae decoris sunt immensores.“

et mala si qua tibi dixit *dementia nostra* — (quo loco cf. Dissenium) et multo insolentius colorata 4. 1. 141.

*omn. rapidus, Cyri dementia, Gyndes O
aret Arecteis haud una per ostia campis —*

ubi fluvius dicitur dementia Cyri, aut quia cum Cyrus impie in alveos derivavit et imminuit, aut quia Cyrus, equite amico demerso, in aegritudinem et furorem impulit. Propertianum 1. 2. 16.

*Non Idae et cupido quondam discordia Phoebo
Eueni . . . filia —*

explicavit Hertzbergius Quaest. p. 151. cuius disquisitionem acutissimam et copiosam cum repetere nolle, factum est, ut omnino, quae ad Propertii elocutionem pertinent, in transcurso tantum indicarem. Sic *fiducia* dicitur Titus ipse Tacit. hist. 2. 4. „Titus . . . suspensis provinciarum . . . mentibus ingens rerum *fiducia* accessit“, ubi cf. Waltherum; at multo insolentius Ovid. Halieut. 58.

Foedus . . . pervolvitur ursus

Quid nisi pondus iners stolidaeque ferocia mentis —

*ubi ursus dicitur ipse mera ferocia, ut apud Plaut. Pers. 3. 3. 20. servus audit solida servitus, apud Petron Satir. 43. discordia, non homo; Senec. consolat. ad Martiam c. 17. „tantae futuros turpidinis, ut ipsi maledicta sint.“ — Alio sensu Lucan. 7. 557. Caesar dicitur rabies populis stimulusque furorum, i. e. qui populos in rabiem agit, et *ira* dicuntur, qui ab irato missi sunt apud Valerium Flacc. 4. 427.*

Insuper Harpyiae Typhonides, ira Tonantis.)*

Locos, quibus affectus ponitur pro re, affectum excitante, infra §. 3. explicabimus.

§. 2. Accedamus ad alterum caput, quod continet id metonymiae genus, ex quo vocabula significantia actionem, perpessionem, eventum, fortunam, cui quis succubuit, conditionem vitae, pro

*) Apud recentiores virtutes et affectuum nomina in allocutione et titulis ponit pro homine hac virtute insigni, in vulgus notum. Jam apud Valerium Maximum plura id genus inveniuntur; *mea parvitas, mea mediocritas*: de cursu temporis perversae huius elegantiae usus mirum quantum percerebruit; nos h. l. ex solo Symmacho exempla proferamus, ut haec affectatio quam late patuerit cognoscatur. Epist. 4. 45. „misi ad eruditonem tuam duas oratiunculas.“ 5. 9. „Vero eloquentia etuae scripta mea committere“ i. e. tibi tanto oratori. 5. 38. „Eos, qui ad praestantiam tuam relicta urbe contendunt“, quae lectio non est sollicitanda. Sic pro *amicis* saepe dicit *unanimitas*. cf. Epist. 6. 7. „credo enim sanctae unanimitiati vestrae (i. e. vobis, Nicomachi filiis) incompta non esse“; et vel ad *unum* scribens 6. 61. „Sed longum est opperiri unanimitatis tuae litteras.“ ut 6. 25. „Sapricius . . . diligentiam sanctae unanimitatis tuae sine stipulatore meruisse“. Simili modo pro *amico* usurpat saepe vocabulum *amabilitas*. cf. 7. 3. „Secundas ad amabilitatem tuam litteras mitto“; — 7. 4. „Haec eo scribo, ut laetitia amabilitatis tuae spe meliore pascatur“, qua in re hoc mirandum, quod prioribus sex Epistolarum libris ne semel quidem vocabulum hoc sic usurpatum invenimus. Alia honoris causa dicta sunt: *eximietas*. cf. Epist. 8. 63. „Spem visendae eximietatis tuae“; *laudabilitas*, 9. 25. „Quantum laudabilitas tua . . . contraxit invidiae“, *religio*, 6. 24. „qui de nobis apud religionem vestram plura narrabit“; — *sanctitas*; cf. 6. 20. „sanctitatis vestrae reddit spes vicina promittit“; in titulis autem principum erat *aeternitas*; *perennitas*; ut 10. 19. „Et tamen amor perennitatis vestrae acuit desideria plebis“; *serenitas*. 10. 21. „Ea quae serenitas vestra Patribus liberanda legavit“; *tranquillitas*; cf. 10. 46. „Quamvis mihi tranquillitatis vestrae delegatione mandatum“; *clementia*; 10. 30. „Quos clementiae vestrae multiplex occupatio probare non potuit.“ Nonnunquam verbum additum dictionem magis etiam affectatam reddit, ut 7. 114. „spes visendae praesentiae tuae.“ 10. 54. „parens culminis vestri“ et quae sunt id genus alia.

homine ipso posita sunt; ut mea poena pro ego punitus. cf. Hertzberg. l. l. p. 149. *Fortuna mea* dicitur is, cui omnem meam felicitatem debeo Lucan. 7. 250.

O domitor mundi, *rerum fortuna mearum,*

Miles, adest toties optatae copia pugnae:

Huc referenda *crimen, nefas, poena*, quae varia significatione usurpantur. Ovid. Amor. 2. 18. 37.

Et Paris est illuc et adultera, *nobile crimen* — ubi Sen. exhibit *carmen*, quod etiam defendi potest, ut infra demonstrabimus, sensu activo dicitur; aliter apud Sil. Ital. 6. 84.

Ductorum *crimen culpamque Tonantis,*

Occidere —

i. e. qui invidiam Jovi fecisti, cum te occidere passus sit; aliter Senec. Medea v. 245.

. . . . Si placet, damna ream;

Sed redde *crimen* —

i. e. Jasonem, ob quem crimen commisi. Apud Lucan. 8. 550. Magnus (Pompejus) dicitur *Caesaris nefas*, cum a Caesare esset occisus; Stat. Theb. 5. 592.

. . . . *huc magno cursum rapit effera luctu*

Agnoscitque *nefas* —

i. e. puerum ab angue intererunt; ut Lucan. 2. 265.

. . . quis nolit . . . *scelus esse tuum* —

i. e. a te occidi. Lucan 9. 1087.

Poena fugae Ptolemaeus erat —

i. q. fugam meam Ptolemaeus punisset; at Claudian. in Rufin. 2. 405.

Felix illa manus, talem quae prima cruorem

Hauserit et fessi *poenam libaverit orbis* —

Rufinus ipse dicitur *poena orbis*, ut Eutropius *eoum crimen* i. q. pernicies, pestis generis humani delenda. Similis generis sunt Stat. Theb. 7. 607.

. . . . moerenti iuvenis iacet *ultio Baccho* —

i. e. iuvenis, cuius morte Bacchus vindicatur, et Claudian. in Eutrop. 2. 20.

At vos egregie purgatam creditis aulam,

Eutropium si Cypros habet *vindictaque mundi*

Semirir exsul erit —

i. e. si exsillum eunuchi toti orbi in vindictam sufficiat. Mittimus Senec. Oedip. 874., ubi vir dicitur *exitium juris*, at insolentius dictum ibd. Herc. fur. 770.

Stygiae paludis ultimos quaerens sinus

Foecunda mergit capita *Lernaeus labor* —

i. e. hydra cum magno labore ab Hercule devicta, plane ut ibd. Herc. Oct. 1931.

Teque *labores*, o gnatæ, timent —

hi omnes, quos tu vicisti laborando. Valerius Maximus, qui inter prosae orationis scriptores fortasse maxime hac figura abutitur, 6. 9. 14. C. Marium maximam fortunae *luctationem* dicit i. e. qui maxime cum adversa fortuna luctatus est, ut 8. 1. 4. P. Claudium maritimorum virium praecipuum *iacturam*, qui vires Romanorum maritimas imminuit, vel perdidit. Qua de re ibd. 9. 1. 3. „Xerxes quanta, dum deliciis nimis capit, amplissimi imperii *ruina* evasit!“ ita explicandum, ut rex ipse *ruina*, auctor interitus imperii dicatur.*). Jam *accessio* de hominibus dici, scimus omnes ex Livio, audacius tamen deflexit orationem Valerius 9. 1. 5.: „Iam Ptolemaeus rex *accessio* vitiorum suorum vixit“ quod recte explicant: — praecipuum fuit in Ptolemaeo non ipse, sed vitia, quorum quasi additamentum vel pars erat. Conferri potest *incrementum*, quod de homine dicitur non modo locis a lexicographis allatis, sed etiam apud Nazarium Panegyr. Constant. Aug. c. 27., ubi Constantinus Caesar *incrementum boni publici* praedicatur. — Sic *mors* et *fames* miram recipiunt significationem. *Mortem* idem esse atque corpus mortui vel umbras Plinii exemplis iam olim comprobavimus, additis etiam locis ex Sil. Ital. 6. 32.

. . . atque *iniecta morte* tegebat (aquilam) —

i. e. corpore suo cadens; et ibd. 13. 544.

. . . *mortem* exercet inanem (Rhadamanthus) —

umbras mortuorum vexat poenis. Sic iam apud Propert. 3. 13. 22.

Nec sit in Attalico *mors* mea nixa toro —

ne plura repetam iam ab aliis notata. Sed etiam *fatum* sic pro umbra vel manibus ponitur Propert. 3. (4.) 13. 63.

Sola Parim Phrygiae *fatum componere*, sola

Fallacem patriae serpere dixit equum —

quae verba Hertzbergius non ita explicat, ut *componere* idem sit ac *machinari*, sed accipit pro se peliendo atque *fatum* Trojae dicit esse idem ac *Trojam mortuam*. Apud Lucan 6. 632.

Fata peremtorum pendent iam multa virorum —

i. e. mortui ipsi, animae eorum dubiae pendent. Huc etiam rettulerim *umbrae* pro homine coeco Stat. Theb. 11. 752.

Atque haec ecce *tuis* tellus habitabilis *umbris*.

Fames quomodo usurpatum sit dixi in programm. p. 6. prolato loco ex Stat. Theb. 12. 172.

. . . timor omnibus ingens

Quae (iuvanca) placeat, quos illa *fames* descendat in armos —

i. e. in quamnam juvencam famelica illa bestia impetum factura sit. At multo insolentius et diverso sensu Valer. Flacc. 5. 614.

*) Obscuriora sunt illa Senecae Epist. 5. 11. (51.) „Linterni Scipio honestius, quam Baïs exsulabat; *ruina* ejus non est tam molliter collocanda.“ Estne *ruina* ejus ipse calamitate oppressus? Sed offendimus in praesenti tempore est collocanda, pro quo exspectaveris erat collocanda. At apud Sil. Ital. 3. 565.

Quo Trojae extremos cineres sacramque *ruinam*

. . . feramus —

ruina est, quod iam interpres viderunt, *Palladium* οὐπετές.

Luxurians *spargitque famem* mutatque cruoress; ubi nihil mutandum; est enim spargit: in diversas partes facit impetus, fame excitatos. Martial. autem Epigr. 3. 7.

Quid cogitatis, o *fames* amicorum —
famem dicit patronos, qui nihil dando clientes suos perire cogunt. Multo simplicius est illud Propertii 3. 5. 4.
 . . . bibat nostra *sitis* —
 cf. Hertzberg. l. l. p. 149. 150.

Sic etiam virtutes et facultates ingenii pro homine dicuntur. *Facundia linguae* bis apud Ovidium pro oratore legitur. Epist. ex Ponto 1. 2. 69.

Suscipe Romanae *facundia*, Maxime, linguae —
 et ibd. 2. 3. 75.

Me tuus ille pater, Latiae *facundia* linguae —
 quemadmodum apud Valer. Maxim. 8. 9. 2. „Sic quidem *maxima* tunc *eloquentia* questa est.“ Caesar ipse dicitur eloquentia; et apud Lucan. 1. 270. de Curione:

Vox quondam populi libertatemque tueri

Ausus —

ubi v. Cortium.*)

Et quae ad *bellum* et casus bellorum referuntur sic usurpata invenimus. Lucan. 2. 490.

. . . *victoria* nobis

Hic primum stans Caesar erit —
 ut ibd. v. 708.

Exigua est fugiens *victoria* Magnus —
 quae aliter dicuntur atque ibd. 4. 660.

Romana hos tenuit primum *victoria* campos —
 Roma victrix, victrices Romanorum copiae. Sic *clades* dicitur is, qui cladem accepit, aut intulit, non modo apud Virgil. Aen. 6. 844., sed etiam apud Valer. Maxim. 4. 4. 46. „Regulus primi punici belli *gloria* *cladesque* maxima“ — ut Tibull. 2. 1. 34. „Messala magna intonsis *gloria* avis.“ Audacissima sunt Lucan. 8. 860. . . nunc est pro numine summo

Hoc tumulo *Fortuna* iacens —
 ubi *Fortuna* ipse est Pompejus, qui post paeclarata facta tandem misere occubuit. Quae Cortius h. l.

*) Ad significandas hominis optimi laudes aliis etiam abstractis utuntur scriptores posterioris aetatis. Auson. Ep. 17. Symmachum dicit „ex omni bonarum artium ingenio collectam *perfectionem*“, quae eadem verba leguntur apud Symmach. Epist. 1. 26. — satis putide, ut Claudian. de Mallii Theod. cons. 135.

. . . Malli, sincera bonorum
Congeries —

in quo omnes virtutes conjunctae sunt. Aperta sunt Senec. de benef. 6. 30. „monstrabo tibi, cuius rei inopia laborent *magna fastigia*“ i. e. cives primi fastigii, vel apud Valer. Maxim. 5. 10. 2. (extern.) „Xenophon, *proximus* a Platone felicis ac beatae facundiae *gradus*“ — sed plane obscura apud Macrob. Comment. in Somn. 1. 6. 23. „Idem scimus secundum Platonem, id est secundum ipsius veritatis *archanum*.“ Jahnus silentio haec transmisit; nobis non satis liquet, qui Plato veritatis *archanum* dici potuerit, qui archana et penetralia veritatis reclusit.

concessit, plane diversi sunt generis. Nam *fortuna* inservit quidem circumlocutioni, sed tantummodo addito genitivo nominis, vel pronomine; h. l. autem absolute positum magnopere offendit. In Paulo insolentius etiam Sil. Ital. 5. 269.

.... atque ubi plurima virtus

Nullique adspirare vigor —

i. e. ubi maximus fortissimorum virorum numerus erat nec cuiquam animus propius accedendi; et Lucan. 7. 72.

Humani generis tam longo tempore *bellum*

Caesar erit —

belli causa et auctor; aliter atque apud Valer. Flacc. 6. 617.

.... infesta rarescunt cuspide *pugnae* —

i. e. numerus hostium pugnantium imminuitur, dum cuspide caeduntur. Sil. Ital. 17. 425. *periuria Graja* resignat — est Macedonas periuros frangit. — Quamquam in vulgus notum, nomina *aetatem* significantia nonnunquam poni pro hominibus (cf. Hertzberg. p. 149.), inveniuntur tamen hoc etiam in genere multa audacius novata. Sic Stat. Theb. 10. 565.

Una omnes eadem subit formido per annos —

i. e. homines omnium aetatum et generis, et Valer. Flace. 8. 409.

.... fallique sinit nec *virginis annos* —

i. e. aetatem virgineam vel virgines. Incerti auctoris Octavia v. 72. nutrix ipsa ita se alloquitur:

Cessas thalamis

Inferre gradus, tarda *senectus* —

tu senio confecta; quicum conferenda Sil. Ital. 2. 641.

.... inter miserae lamenta *senectae* (matris) et ibd. 7. 306. Fabius dicitur ab Hannibale *illa senectus*. In antiqua formula devotionis apud Macrob. Saturn. 3. 10. 10. „uti vos eas urbes agrosque capita *aetatesque eorum* devotas consecratasque habeatis“ omnino periphrasi inservit, quamquam quod h. l. L. Jahn e Tacit. hist. 3. 68. profert „Innoxiam liberorum aetatem miserarentur“ paulo aliter dictum esse videtur. Mitto *vita* pro hominibus vel saeculo praesenti dictum, ut apud Lucan. 6. 311. quem locum iam in lexicis notatum invenimus, at insolentius de *uno* homine Valer. Maxim. 3. 4. 5. „Cum interim *cuius vita* triumphavit, *mors* Papia lege damnata est.“ — i. e. qui vivus triumphavit, mortuus damnatus est. *Saeculum* cum genitivo nominis Lucretii proprium nec exemplis opus est; at insolentius nullo genitivo addito apud Claudian. de raptu Proserp. 2. 311.

Cuncta praecipi stipantur *saecula cursu* —

i. e. umbrae, animae defunctorum, et Stat. Theb. 11. 592.

.... totisque exspectant *saecula ripis*.

Ex hoc absoluto usu hujus vocabuli pro hominibus cadens latinitas *saeculum omnino pro mundo usurpare* coepit, ut Prudent. Peristeph. 10. 167.

Roma, *saeculi* summum caput.*)
Jam *origo* et *ortus* sic dici vix necessarium videtur exemplis adstruere, cum in lexicis inveniantur,
ut Sil. Ital. 14. 93.

... tam praecipi materna furor
Pyrrhus *origo* dabat stimulus —
et Stat. Theb. 1. 680. ... Cadmus *origo* patrum (mihi est) — vel Seneca Troad. 540.

Generosa in *ortus* semina exsurgunt *suos* —
i. e. nascuntur filii similes patris. Minus notum *virginitatem* apud poetas fatiscentis latinitatis dici
pro *virgine*; cf. Claudian. in Eutrop. 1. 18. et Prudent. Peristeph. 6. 127.

Haec tum *virginitas* palam videre
Per sudum meruit. —
Indoles omnino idem est atque *filius*. Senec. Thyest. 492.

Et ipsum et una invisi generis *indolem*
Junctam parenti cerno —
ut Hercul. Oet. 905.

Hic ipse Megaren nempe confixam suis
Stravit sagittis atque *natorum indolem*. —

Macrobi. Saturn. 5. 6. 1. „Cotidie enim *Romanae indoli* enarrando“ — ubi Jahnus: „mire modo
dicitur pro *adolescentibus*, ut nos dicimus: der Nachwuchs“ — atque citat locum ex Non. p. 456. 30.
ex quo docemur, *indolem* idem esse atque *subolem*. Nos addimus locum Eumenii pro Restit. Schol.
c. 5. „nobilissimam istam *indolem Galliarum* respicere conati.“

Sequitur alterum sic in circumloquendo usurpatum *nomen*. Exempla nemo desiderabit, id
tantum dicamus, omnium poetarum figura hac creberrime abusum fuisse Ausonium. cf. Wernsdorf.
Mosell. 440.

Ausonius, *nomen Latium* —
at miramur, quae legimus apud Valer. Flacc. 5. 484.

Sceptrum tui toto Pelias sub *nomine Phoebi*
Maxima sorte tenens —

ubi Vossius: „*Nomen Phoebi* pro Phoebo ipso posuit Valerius. Sic alibi *nomen Otrei* pro *Otreo* et
defleta nomina pro viris ipsis.“ Verum vix cuiquam persuadebit, haec huic loco convenire et recte
haud dubie alii legunt *numine* vel *lumine*. At non praetereundum, *nomen* significare nonnunquam
filium vel *filiam*, progeniem; Virg. Aen. 12. 515. Onytes dicitur *nomen Echionium* i. q. Echionis
filius, et Sil. Ital. 13. 44.

Non unquam adfirmat Therapnaeis Ilion armis
Cessum, aut *Ledae* redditum *nomen Amyclas* —

i. e. Helenam, Ledae filiam. Sic etiam accipienda apud Mamertin. Grat. actio Juliano Aug. c. 19.
„Ita praeclara illa veterum nomina sordidissimum quemque adulabant.“ i. e. posteri clarorum virorum.

*) Sic *natura* apud patres ecclesiae pro *creatura* usurpatur cf. intrpts. Prudentii Peristeph. 10. 941.

Iam illud genus latissime patet, ex quo conditio vel vitae status pro homine dicuntur in hac conditione versante.* Notissima sunt illa *matrimonium* i. q. *uxor; officium*, hi, qui ad officium obeundum properant; cf. Burmann. Claudio. de VI. consul. Honorii 523.; *servitia* i. q. servi (apud Petron. Satir. 107. „*servitia cernitis*“ idem est atque *stigmata*); *hospitium* pro *hospite* Propert. 1. 15. 20.

Ut semel *Haemonio* tabuit *hospitio* —

i. e. Achille; *custodia* et hi, qui custodiam agunt et rei, qui vinculis detinentur, ut apud Apulei. deo Socrat. 691. „daemona raptare illico et trahere veluti *custodiam suam* ad judicium“; *certamina*, qui digni sunt, quos aemulemur, Tacit. Annal. 3. c. 55. „Verum haec nobis majores *certamina* ex honesto maneant“, ubi v. Waltherum**); — *imperia* pro *magistratibus* Valer. Maxim. 1. 1. 9. „Qua propter non dubitaverant sacris *imperia* servire, ita se rerum humanarum regimen existimantia“ ubi duo conjuncta sunt abstracta: *magistratus* publici existimabant, se tunc fore rerum hum. rectores. Obscurior locus tamen Virgil. Aen. 4. 229.

Sed fore, qui *gravidam imperiis* belloque frementem

Italiam regeret —

quae eadem verba leguntur apud Auson. Epigr. 4.

Imperio gravidas qua seco Pannoniae —

et vario modo explicari possunt, aut ita ut dicamus: quae terrae multos imperatores sint pariturae, aut: quarum imperium multas gentes sit complexurum. Nec placet illud Eumenii Paneg. Maximiano et Constant. c. l. „Tibi Caesari additum *nomen imperii*“ i. e. nomen Augusti. — Valer. Maximus, quem abstractis mirum quantum abusum esse iam supra diximus, non dubitavit *copulatam societatem generis et imaginum*, et *communionem nominis* dicere Fulvium, *fratrem Q. Fulvii Flacci censoris*. Multa ille ad analogiam innovavit; sic quia *advocatio* usurpatur pro ipsis *advocatis*, *apparitio* pro

*) Ipsum vocabulum *conditio* apud posteriores scriptores designat omnem creaturam, mundum, Deum, qui mundo a se creato preeest. cf. Obbarium ad Prudent. Hamartig. 199., ut *factura* idem est ac *creatura* ibd. Apotheos. 304. et interpt. h. l. (quae *creatura* Tertuliano de Anima c. 18 *factitamentum* dicitur). *Factura* autem dicitur *pro re facta*, ut apud Lucan. 9. 809.

Utque solet pariter totis se effundere signis

Corycii *pressura* croci —

pressura pro eo, quod exprimitur.

**) Apud Tibull. 4. 10. 5.

solliciti sunt pro nobis, quibus illa doloris,
ne cedam ignoto, *maxima causa*, toro,

ubi Disseniens: „Quod multi probarunt *maxima cura* manifesto tenuius et debilius hoc fortiore et ponderosiore verbo, quod bene Lachmannus revocavit. Est vero *maxima causa* nunc ipsa praestantissima puella, maximo certamine digna, a forensibus rebus ducta locutione.“ Inde explicandus locus obscurior Stat. Theb. 5. 457., ubi Hypsipyle a Jasone reicta conqueritur:

. . . *sua jura cruentum*

Phasin habent; alios, Colchi, generatis amores —
sic quidem nunc legunt, per metaptonin quandam verba explicantes, ut sit: Phasis cruentus sua jura habet. Verum antiqua lectio est: *mea jura* Phasis habet — i. e. Jasonem, legitimis taedis mecum conjunctum, maritum, Phasis habet vel tenet. Sic *ius* dicitur qui jure *meus* est, ut apud Macrob. Saturn. 1. 11. 7. „Vis tu cogitare eos (servos), quos *ius tuum* vocas, isdem seminibus ortos eodem frui coelo,“

apparitoribus; conditio i. q. puella in matrimonium collocanda, cf. Bremi ad Sueton. Jul. Caes. c. 27; *impressio* pro turba hominum se prementium, alia — audacius innovavit orationem 8. 1. 3. „quoniam et *accusatio* partes suas plane exhibebat“ et ibd. 8. 1. 3. (damnat.) „Tamen quia Saturnini imaginem domi habebat, suffragiis eum tota *cognitio* oppressit“ i. e. collegium judicum, nec probanda altera lectio *concio*. Apud eum etiam verbum saepe abstracto accommodatur, quod hominem spectat; cf. 1. 6. 11. „sic *deorum spretri monitus excandescunt*“ quae lectio non est sollicitanda, ut 1. 7. 8. „Proprioribus tamen, ut ita dicam, lineis Aterii Rifi . . . *somnium certo eventu admonitum est*“ i. e. Aterius somniens per quietem citius de nece sua admonitus est. Sed haec adtigisse satis sit, cum exempla apud Valerium passim prostent. Huius generis est etiam Macrob. Somn. Scip. 1. 8. 13. „Simul omnia, quae vel *contentio sibi* fingit detractans fidem, vel quae ipsa veritas suggerit, in divisionis membra mittamus —“ quo loco Janus optimo jure Zeunii conjecturam *tibi* reiicit, et *contentionem* pro contendente ipso positum esse statuit, quod prorsum convenire cum more Macrobi exemplis h. l. prolati comprobat. — Neminem offendet *volatus pro volante*; cf. Sil. Ital. 17. 55.

Tantum progressos liquida sub nube *volatus* (secuti) i. e. aquilas, — et adjectivo addito 1. 421.

 . . . *Spartanis latratibus* actus —

i. e. canibus Spartanis latrantibus. Verum quamquam *fuga* pro fugiente legitur, ut apud Graecos αἱ φυγαὶ pro ὁι φυγάδες, insolentius tamen Martial. Epigr. 4. 4. 11.

 . . . Quod *vulpis fuga* . . . olet —

pro lotio, quod effundit vulpis fugiens. — *Mora*, de cuius vocabuli metaphorica significatione infra dicemus, i. q. morans etiam apud Propert. 4. (5.) 8. 78.

 Aut lectica *tuae sidat aperta mōrae* —

i. e. tibi commoranti. Mira autem dictio apud Senec. Thyest. 282. . . . Tota iam ante oculos meos

 Imago caedis errat, ingesta *orbitas*

 In ora patris —

quae verba significare videntur filios ab Atreo interfectos et patri morte eorum orbato appositos. Sic *solarium* apud posteriores idem est atque *socius*. cf. Symmach. Ep. 5. 91. „Ipse memento promissi, quo te ob causas publicas peregrinationis meae fore *solarium* spopondisti.“

Tandem addendum, rumorem et famam, quam quis de se spargit vel alii de eo divulgant, pro homine ponit. Notissima sunt *fabula*, *historia*, *sermo* usurpata pro homine, qui historiae argumentum et materiam praebet, perinde atque apud Juven. 10. 167.

 Ut pueris placeas et *declamatio* fias —
et insolentius etiam apud Persium 1. 29.

 Ten' *cirratorum centum dictata fuisse*

 Pro nihilo pendas?

i. e. in tantam te venisse opinionem eloquentiae, ut dicta tua soleant puerorum dictata esse; ubi v. Jahnum. Mira sunt, quae apud Plinium leguntur Epistol. 8. 1. „Encolpius quidem lector, ille *seria nostra*, illae deliciae . . . sanguinem reiecit“ ubi homo ipse dicitur *seria* (res), quicum seria tractamus,

quem in rebus seriis magni facimus, ut *res* simpliciter pro homine Auson. Profess. Burdig. 6. 1.
O flos juvenum, Spes laeta patris
Nec certa tuae
Date res patriae —
qui praematura morte periturus eras. *Acroama* novum in modum usurpatum Prudent. Peristeph. 2. 322.

Egon' cachinnis venditus
Acroma festivum fui.
Acro(a)ma active usurpatur pro festivo vel ioco recitatore, at hoc loco Praefectus dicit indignabundus, se praebuisse materiam jocorum et dictiorum.

§. 3. Iam accedamus ad explicationem locorum, quibus non *homo* designatur, sed *res* vocabulo abstracti. Atque primum disputatur sumus de locis, ubi pro instrumento ponitur id, quod eo efficitur, vel effectus est pro causa efficiente. Sic *semita*, *iter* pro *scalas* ponitur, quae transitum parant. cf. Pomponius Secund. (Armorum judicium) apud Ribbeck, p. 197.

Tum prae se portant ascendibilem sémitam —
et Stat. Theb. 8. 842. . . Aerum sibi portat iter.

Metus pro imagine terrorem incutiente pluribus locis, ut Valer. Flacc. 1. 402.

Tum caelata metus alios gerit arma Eribotes —
i. e. arma, in quibus caelatae erant res terribiles; ut 4. 181.

Et varii pro rupe metus —
i. q. voces et stridores; et apud Stat. Theb. 9. 107. de galea, excelso terrore comante, i. e. equinis cristis terrorem afferentibus. — Mora pro κνώδων — προβολή legi, scimus omnes et lexicographi multis exemplis docent; cf. Valer. Flacc. 6. 97.

Quos duce Teutagono crudi mora corticis armat —
i. e. scutum ex cortice arboris, quod moratur tela; quam vocabuli significationem uberrime explicavit Cortius Lucan. 6. 217. Illa apud Stat. Theb. 4. 220.

Hinc atque inde morae jaculis et ferrea curru
Silva tremit —
duplici modo explicari possunt. Si virgula ponitur post morae, sensus erit: Amphiarai manus impeditas, occupatas fuisse, undique cincti agminibus, quorum milites jacula ferebant; sin post jaculis, ut Barthius fecit, morae jaculis erit graecum ιοδόκη — locis ad id factis jacula circum ipsum morrantur. Mors pro telo, quo infertur, saepe legitur usurpatum. Lucan 7. 517.

. . . musquam rexere sagittas;
Sed petitur solus, qui campus imminet aer.

Inde cadunt mortes. —
ut Sil. Ital. 6. 793.

Mille cavet lapsos circum cava tempora mortes —

et ibd. 9. 368.

... per pectora saevas

Exceptat mortes.

Paulo aliter dixit Senec. Herc. Oet. 520 de Nesso:

... Cum longum ferens Arundo vulnus tenuit haerentem fugam

Mortemque fixit, ille iam quaerens diem

Tabum fluentem vulneris dextra excipit —

ubi mortem fixit non est mortem figendo intulit, nam Nessus etiam tum vivebat, sed *vulnus mortiferum* intulit, quod mors demum insecura est; ut apud Valer. Flacc. 7. 608.

... plena sic semina dextra

Spargere gaudet agris oneratque novalia bello —

i. e. semine, ex quo nascituri erant bellatores. — Huius porro generis sunt illa apud Lucan. 3. 590.

Donec utrasque simul largus crux expulit hastas

Divisitque animam sparsitque in vulnera letum —

quod Cortius recte explicat: „*Letum* spargit in vulnera, quia id, per quod moriebatur, i. e. proluviem sanguinis, in utraque vulnera spargebat.“ Nam *mors* idem est atque *sanguis* Virgil. Aen. 9. 345.

... cui comminus ensem

Condidit assurgentι et multa morte recepit

Purpureum —

et Prudent. contra Symmach. 2. 676.

Undantesque meum in gremium diffundere mortes

Et sub jure fori non noxia colla secare —

et ibd. v. 1125.

Tu *mortes* miserorum hominum prohibeto litari —

i. e. sanguinem innocentium immolari. Qua de re apud Sil. Ital. 1. 388.

... Oraque dum calcat iam singultantia letō —

sic accipienda, ut *letum* pro sanguine erumpente positum esse dicamus, ut apud Virgil. Aen. 9. 333.

truncum *sanguine singultantem* — nec est necessaria correctio *caede*. Nam *singultus* pro sanguine emicante, qui singultum efficit, est apud Valer. Flacc. 3. 218.

... vaticique patescat

Armorum fragor et *tepidi singultibus agri*

Labentum —

Qui *trepidī* legunt, inducunt ridendam hyperbolēn; recte sine dubio Burmann: „*tepidi* recenti sanguine, quem moribundi singultantes eiecerant.“ — Huc pertinent *caedes*, *vulnus* pro *telo*. cf. Auson. Epitaph. her. 19. 3. de Polydoro:

Confixus iaculis et ab ipsa *caede* sepultus

Condor in hoc tumulo bis Polydorus ego —

i. e. telis et terra obrutus. *Vulnus* autem ponitur sic non modo locis a lexicographis enotatis, sed etiam apud Valer. Flacc. 3. 196.

.... cessere jubaē raptumque per auras

Vulnus —

quae audacissime dicta sunt hoc sensu: iubae (crista) retro cesserunt percussae a telo et sic, cum nihil solidi esset post eas, irritum telum per aures ferebatur. Lucan. 8. 384.

.... sed longe tendere nervos,

Et, quo ferre velint, permettere *vulnera* ventis*)

i. e. sagittas; incerta magis ibd. 3. 315.

.... tractentur *vulnera* nulla

Sacra manu —

ubi *tractare vulnera* dixit ut *arma* tractare, *gladium* tractare, ita ut sit: *arma* impia manus nostra ne tractet. At possunt etiam haec ita accipi: nemo veretur neve occupatus sit in vulneribus inferendis. Ambigua etiam Sil. Ital. 9. 520.

.... dextramque ipso de *vulnera* vellit —

ubi *vulnus* esse potest ferrum vel telum, quo *vulnus* infligere conabatur, vel locus, qui ad *vulnus* infligendum petebatur. *Fraus* apud Sil. Ital. 1. 219. idem est atque *venenum*:

Altrix bellorum bellatorumque virorum

Tellus, nec fidens nudo *sine fraudibus* ensi —

veneno, quo barbari tela et gladios inficere solebant. — ut ibd. 1. 323.

Aut hydro imbutas bis noxia tela sagittas

Contendit nervo atque insultat *fraude* pharetræ —

i. e. iactat se emittens sagittas venenatas.

Iam *frigus* vocabulum ita nonnunquam praepostere ponitur, ut omnem explicationem eludere videatur. Stat. Silv. 1. 2. 155.

Excludunt radios silvis *decussa* vetustis

Frigora; perspicui vivunt in marmore fontes —

ubi Calderinus: „*frigora* i. q. *umbra* vetustate ramorum implicatorum in se mutuo prognata et *incussa*“ quae nihil illustrant, nec quidquam faciunt ad expediendam loci difficultatem Virgilii verba Georg. 2. 404.

Frigidus et silvis Aquilo *decussit* honorem —

cum folia et fructus recte dicantur vento *decuti*, *frigora* durissime. Recte haud dubie mutavit le-

*) Omnino audacissima, quamquam ab interpretibus silentio transmissa dictio Lucani 3. 707.

.... multus *sua vulnera* pupi

Adfixit moriens et rostris abstulit ictus —

i. e. carnis laceratae vel abscisae frusta; vel ibd. 8. 352.

.... quid *vulnera* nostra

In Scythios spargis populos —

i. e. eur Scythis etiam facis copiam sanguinis Romanorum effundendi? —

ctionem Handius et edidit *demissa*. Alius generis, at eadem audacissime sunt dicta Martial. Epigr. 2. 46.

.... Tu spectas hiemem succinctilentus amici

Pro scelus! et *lateris frigora trita tui* —

i. e. tritam obsoletamque tunicam amici tui; ubi non solum *frigora*, sed etiam *latus* miram significationem recepit. Cum enim *a latere cuius esse* significet idem ac familiarem alicuius esse et amicum, Martialis ultra progressus *latus* simpliciter usurpavit pro amico, ut 6. 68.

Ille tuum, Castrice, *dulce latus*.

Tertius locus, quamquam huc minus pertinet, est ibd. 1. 55.

Quisquam picta colit Spartani *frigora* saxi —

i. e. frequentat atria divitum marmore strata, quod natura sua gelidum est.

Nefas significare rem perniciosa, improbe peractam, docuit Barthius ad Stat. Theb. 2. 295.

Teque etiam, infelix, perhibent, Jocasta, decorum

Possedisse nefas; vultus *hac laude* colebas,

Heu quibus, heu placitura toris —

ubi non tam haeremus in usu vocabuli *nefas* pro monili positi, quamquam hoc etiam satis novum, cum *nefas* metaphorice de homine tantum nefario dicatur, pro prodigo vel re insolita, monile autem ex se nihil sit portentosi, quam in vocabulo *laude*, quod h. l. idem est atque *ornatu*, ab omnibus laudato.

Locis, ubi *umbra* ponitur pro eo, quod umbram facit, addimus locum ex Statii Achill. 1. 421.

Phocis et Aoniae iaculis rarescitis *umbrae* —

i. e. caeduntur silvae umbriferae, caesis ad jacula facienda arbusculis. *Umbram* pro ramis et frondibus usurpari docuit copiose Hertzberg. Propert. 1. 18. 21. et cum idem etiam sit, atque locus opacus et umbrosus, conjungitur etiam cum adjективis, quae ad locum referuntur, ut apud Propert. 3. 3. 1. *mollis umbra*.

Huic classi porro adnumerandum *fama* usu satis tritum, ut apud Sil. Ital. 6. 629.

Et triplicis monstri *famam* et spectacula captas

Mira boves . . . Egit ovans —

quae vix operae pretium protulisse; jam audacius Valer. Flacc. 7. 605.

Non aliter medio quam si telluris hiatu

Terga recentis equi primumque invasit habenis

Murmur et in summa Lapithes apparuit Ossa —

ubi *murmur* significat *dentes* primum frendentes et recusantes frenitu frenum domitoris accipere; — perinde atque in adpositione *tumultus* legimus Tibull. 2. 3. 43.

. . . . urbiske *tumultus*

portatur validis mille *columna* iugis —

ubi Dissenius: portatur marmor per vicos terrorem iniiciens civibus, ne intrementibus vicis aedes ruant.“

Litura, quod significat apud Propert. 4. 3. 4.

Haec erit e lacrimis facta *litura* meis —
maculam, audacius usurpatum Stat. Silv. 2. 1. 18.

... Lacrimis en et mea carmina in ipso

Ore natant tristesque cadunt in verba *lituræ* —
i. e. lacrimæ, quæ lituram faciunt.

Tumor, *fragor* pro fluctibus posita, verba etiam notioni huic accommodata adjuncta habent,
ut Senec. Herc. Oet. 733.

... Et lassus *tumor*

In litore ipso *spumat* —

et Stat. Theb. 5. 337. . . . geminus *fragor* ardua *canet*

Per latera —

i. e. undæ canentibus spuminis fragorem efficientes ab utroque navis latere albescunt.

Quam varia sit significatio vocabulorum *lux*, *lumen*, notum omnibus. *Lux* non modo *diem* designat, qui lucem fert, et *stellas* lucentes, ut apud Cicer Arat. 96.

Illae quæ fulgeunt *luces* ex ore corusco —
quem locum lexicographi non omiserunt, sed etiam *facem*, lampadem, unde etiam adjectiva recipit illi notioni convenientia; cf. Stat. Theb. 1. 435.

Isque ubi progrediens *numerosa luce* per alta

Atria —

quaemadmodum apud Claudian. Idyll. 5. 28.

... dicit *flamma* choros —

i. e. δῆδες δὲ ἔχαίνοντο. Quaeri potest, quidnam apud Senec. Oedip. 324.

Ambitque densus regium fumus caput

Iposque circa spissior vultus sedet

Et nube densa *sordidam lucem* abdidit —

lucem significet. Fortasse tristes regis *oculos*.

De translata notione vocabuli *luminis*, quod spiramentum, foramen, rimam significat, per quam lumen immittitur, nihil habeo, quod dicam, cum haec iam a lexicographis sint praeoccupata; unum tantum quod proferam dignum videtur Sil. Ital. 2. 211.

Ac simul *aerati* radiavit *luminis* umbo —

i. e. clipei bractea aerea inducti et fulgurantis, quod audacissime dictum nec comparandum, id quod Ruperti fecit, cum ejusmodi phrasibus, ut ibd. 167.

Poscebat votis gemmataque *lumina* peltae,

quod omnino aliter coloratum.

Huc spectant, quæ legimus apud Sil. Ital. 6. 162. de ingenti serpente:

Isque ubi ferventi *concepta incendia* pastu

Gurgite mulcebat rapido et spumantibus undis —

i. e. *situm* stomachum urentem et conceptam ferventi pastu, i. e. cibo et carne vivorum animalium;

quod hanc ob causam dicimus mire dictum, quia *incendia* h. l. plane absolute positum est, sine ullo vocabulo definiente, aliter quam apud Lucret. 4. 869.

Corpora, quae stomacho praebent incendia nostro.

Pulsus dicitur pro *remis* et quae ad remos pertinent epitheta, pulsui accommodantur; exempla ex Sil. Ital. 14. 487. *senis pulsibus* — ut ex Lucan. 3. 536. *senis verberibus* — pro sex remigum ordinibus — nota in vulgus, nec proferenda, quae iam a Siebelisio in edit. Ovidii Metamorph. explicata inveniuntur, *periculum*, 8. 196.

. . . ignarus sua se tractare *pericla* —

i. e. pennas et ceras, ex quibus pater alas faciebat mox filio perniciem allaturas. Nec quemquam morabuntur apud Stat. Theb. 8. 51.

. . . Cur autem *avidis* Ixiona frango

Verticibus —

i. e. celeribus rotae recursibus; — quod autem apud Prudent. Peristeph. 1. 71. prostat:

Nexibus manus utrasque flexus involvit rigor —

differt a Virgiliano *rigor ferri*, a Lucretiano *rigor auri*, cum genitivus nominis non sit additus. —

Nox pro fumo, quo tenebrae efficiuntur, est apud Valer. Flacc. 7. 597.

§. 4. Nonnunquam contra id, quod efficit, ponitur pro eo, quod efficitur. *Annus* vel tempus procreat fruges; inde idem significat atque proventum annum; *magnus annus* i. q. frugum ubertas; cf. Lucan. 3. 70.

Effusis magnum Libye tulit imbris annum —

vel ibd. 451.

. . . curvoque soli cessantis aratro

Agricolae raptis annum flevere juvencis —

i. q. agricolae curvo aratro insidentes flevere, agrum cessantem nullas fruges edere. Sic *auctumnus* idem ac vinea vel vindemia, ut apud Martial. Epigr. 12. 57. 22.

Nec in Falerno colle *major auctumnus*.

Mira hoc in genere apud Sil. Ital. 5. 671.

. . . Premit omnis dextera ferrum

Armatusque jacet servans certamina miles —

i. e. vultum trucem, oris ferociam, quae certamine oritur; et ibd. 8. 663.

Turbinibus furit insanis et proelia ventus

Inque oculos inque ora rotat —

i. e. nubem pulveris, proelio excitatam, vel etiam tela a proeliantibus emissam. Quae notiones quo modo misceantur nisi ex sententiarum contextu, cognosci nonnunquam non potest. Apud Stat. Theb. 1. 52.

Servantem tamen assiduis circumvolat alis

Saeva dies animi scelerumque in pectore Dirae —

i. e. inquietudo, vigiliae; nam quemadmodum *nox* designat quietem, sic *dies* motum et perturbationem. Absqua etiam videntur apud Senec. Herc. Oct. 1834.

Non est gemendus nec gravurgendus nece
Virtute quisquis abstulit fatis iter

ubi Bothius nihil adnotavit, quem solum inspicere potui; nece pro fletu dictum esse putamus, qui mortem vel mortuum prosequi solet. Sic apud Prudent. Peristeph. 11. 7. 4.

Dissociata putrem laxent tabulata carinam Conceptumque bibant undique naufragium undam ex naufragio irrumptem et Valer. Maxim. 8. 239.

Sic ubi Mygdonios planctus sacer abluit Almo —

i. e. vulnera, quae sacerdotes Cybeles sibi infligebant, vel sanguinem. Pertinent huc quodammodo aditus, redditus dicta pro gradu vel pede, quo aditus efficitur, apud Catull. 41. 26.
quare huc aditum ferens —

et ibd. 63. 47. redditum tetulit i. q. pedem rettulit.

Simplicissima sunt apud Tibull. 1. 8. 32.

Carior est auro juvenis, cui levia fulgent

Ora nec amplexus aspera barba terit —

i. e. puellam amplectentem; at magis offendunt apud Propert. 3. (4.) 14. 3.

Quod non infames exercet corpore laudes

Inter luctantes nuda puella viros —

ubi laudes dicitur certamen ludicum, quod plausum excitare solet. cf. Hertzberg. h. l. — altera lectio ludos haud dubie simplicior. Affectata etiam et incerta Lucan. 2. 404.

Fontibus hic vastis immensos concipit amnes

Fluminaque in gemini spargit divortia ponti —

ubi Cortius divortia ponti dicit esse ipsam Italiam, quae geminum mare separat, quamquam verba haec simplicius accipi possunt, ut divortia ponti dicamus esse ipsum hoc loco divisum mare. — Minus apposita h. l. quae legimus apud Propert. 4. 3. 15.

Omnibus heu portis pendent mea noxia vota —

i. e., ut Hertzbergius docet, tabellae, quibus ream votorum publice se confitebatur, quae effecerunt, ut tabellas suspenderet. Mira significatione secta ponitur pro libris, quos secta scripsit, apud Prud. Peristeph. 5. 182.

Librosque opertos detege,

Quo secta pravum semiuans

Justis cremetur ignibus.

§. 5. Quae animi vel mentis actionem significant pro re ponuntur, quam haec actio spectat. Unum modo proferam vocabulum votum, in cuius significatione varianda multum sibi indulserunt scriptores. Ovid. Metam. 1. 273.

— et deplorata coloni

Vota jacent —

vota est *sata*, ut omnino quae promittitur res aut voto petitur *votum* dicitur. Apud Virgil. Aen. 3. 279.
votis non est votorum persolvendorum causa, sed i. q. tū atque victimae, ut apud Lucan. 9. 989.
Erexit subitas congestu cespitis aras
Votaque turicremos non irrita fudit in ignes.
Vota absolute dici pro nuptiis docuerunt interpres Eumenii Panegyr. Maximian. et Constant. c. 1.

§. 6. Id quod significatur vel proditur re, usurpatur pro re ipsa vel signo. Nota illa apud Virgil. Aen. 8. 731.

Miratur rerumque ignarus imagine gaudet —
Ad tollens humero famamque et fata nepotum
de scuto dictum, in quo fata nepotum insculpta erant — plane ut apud Senec. Phoen. 363.

Felix Agae; facinus horrendum manu,
Qua fecerat, gestavit et spolium tulit
Cruenta nati Maenas in partes dati.
Fecit scelus, sed misera non ultra suum
Scelus hoc cucurrit —
ubi Bothius: „Sed facinus quo modo manu gestetur, scio cum ignarissimis neque gestavit et tulit
similis inferri recte arbitror. — Locus tamen sanus esse videtur; facinus tulit i. e. caput abscisum
filii, quod facinoris erat signum; plane ut ibd. Thyest. 663.

Adfixa inhaerent dona, vocales tubae,
Fractique currus, spolia Myrtoi maris
Victaeque falsis axibus pendent rotae
Et omne gentis facinus.
Asyndeton, quod fit omissio *quidem* (Fecit quidem scelus), neminem apud Senecam offendet. cf. Bothium ipsum Troad. v. 619. Comparari possunt illa apud Stat. Theb. 9. 333.

clypeusque insignis et auro
Lucidus Aoniae caelatur origine gentis —
insculpta in eo erant primordia populi Trojani — ut Sil. Ital. 2. 405.
per singula laetis

Lustrat ovans oculis et gaudet origine regni —
gaudet aspectu caelaturaे armorum, clypei imprimis, originem Carthaginis adumbrantis. Sic *descriptio* est Macrobius *figura, γραφή, tabula* cf. interprts. Macrobius Comment. iu Somnium Scip. 2. 5. 13., ut *argumentum* id quod *imago*, non solum locis a lexicographis prolatis, sed etiam apud Eumenium pro restaur. schol. c. 21. „res gestae per diversa regionum *argumenta* recoluntur.“ Inde etiam significat, quod vulgo dicimus Attribut — cf. L. Janus Macrobius. Saturn. 1. 19. 17. — Sic etiam *triumphus* vario modo usurpatur; apud Valer. Maxim. 2. 10. 3. „Quod aliquanto maius videbitur, si quis cognoscat, lecti illius frontem *Macedonicis triumphis* fuisse adornatam“ — i. e. imaginibus triumphi — at apud Claudian. de IV. consul. Honorii 227.

Omnis ~~Scena~~ digna buca ruris. Omnes thalamo conferte *triumphos* — i. e. praedam ex triumphis partam. Aliis locis *triumphi* i. q. gentes, de quibus triumphatum est. — Sic *solemnia* pro his quae in celebrandis solemnibus offeruntur, apud Tacit. Annal. 3. 2. „odores aliaque funerum solemnia *cremabant*“, graecum *κτερίσματα*; ut *lectio* pro *libro*. cf. Macrobius. Saturn. 7. 13. 16. „haec sunt quae lectio pontificalis habet“ — *scriptio* pro *scripto*. — Nec plane reiicienda, quamquam nunc oblivioni data, explicatio obscuri loci Stat. Silvar. 4. 6. 58.

Sustinet occultum Nemeaeo tegmine *sexum* — ubi Barthius: „*sexum* i. q. *ἀδόξια*, quae sedens in aspero saxo pelle leonina texerat Hercules, ne perderetur castitas mensae.“ Nam *sexum* dici pro membro, quo sexus distinguitur, probat Plinius h. n. 52. 8. 9.* Simili modo Stat. Achill. 1. 355.

Haec calathos et sacra ferat; tu frange regendo

Indocilem sexumque tene, dum nubilis aetas

Solvendusque *pudor* —

ubi, ni fallimur, *pudor* id esse videtur, quod ζώνη, cingulum, virginitatis signum, hoc sensu: vince, doma sexum muliebrem, donec aetas nubilis et cingulum adhuc solvendum, i. e. donec nondum in mariti erit potestate. — Sic *sacra* non ipsam sacrificandi actionem significare, sed res sacrificio obllatas, victimas, latices, herbas magicas, docuit Hertzbergius Propert. 1. 1. 20.

At vos, deductae quibus est fallacia lunae
et labor in magicis *sacra piare* foci.

Aura est *sanguis*, qui erumpens auram quasi emittit, apud Valer. Flacc. 3. 107.

... compressaque mandens

Aequora *purpuream* singultibus exspuit *auram* —

ubi fortasse imitatus est Virgil. Aen. 9. 349.

Purpuream vomit ille *animam* —

quamquam h. l. nunc altera lectio, ut praestantior, ex Servio recepta; et Lucan. 5. 279.

... non *anima* galeam fugiente ferire —

i. e. sanguine erumpente galeam ferire. Ambigua sane apud Valer. Flacc. 7. 525. de serpente:

... et *trepidantia* torsit

Sibila —

quae ita explicanda videntur, ut *sibila* accipiamus pro ore et hiatu sibila emittente, quem circumagit et torquet; quamquam possunt etiam intelligi: teli instar sibila emittit. Ut *vulnera* dicuntur

*) Nota est vocabuli huius significatio pro imbecillitate feminae, ut apud Sil. Ital. 3. 114.
Si solo adspicimus *sexu* firmumque relinquimus,
Cedo equidem —
nec proferenda, ubi *sexus* marem vel feminam significat. cf. Auson. Epitaph. 34. 1.
Viginti atque novem genertrici Callistrateae
Nullius *sexus* mors mihi visa fuit —
undetriginta liberos peperi; nec filii tamen, nec filiae mortem vidi.

stridere. Virg. Aen. 4. 689., quamquam non ea stridunt, sed sanguis ex iis emissus. *Inde aer arundinis* Lucan. 9. 827.

Quam segnis Scythiae strideret arundinis aer —
sibilus, quem arundo volans facit, et Sil. Ital. 8. 128.

Oscula, qua steteras, bis terque infixit arenae;
Deinde amplexa sinu late vestigia fovit,

Ceu cinerem orbatae pressant ad pectora matres —
i. e. arenam, in qua vestigia erant; et apud Rutil. Itiner. 1. 247.

... in Euboicis natatibus —
i. e. in aquis Euboicis, ubi crebri natatus fiunt. Huc etiam referenda videntur Prud. Peristeph. 6. 88.

Nec calcare sacram cremationem
Aut adstare Deo prius licebat —

i. e. *rubum* flagrantem; — et *procinctus* apud posteriores scriptores pro *exercitu* dictum. cf. Barth. Adversar. lib. 41. 12. Inflectitur etiam sic significatio vocabuli *haustus* Prudent. Peristeph. 10. 984.

... *haustus* vel patentes inspice,

Lateatne quidquid —
i. e. os, quod haurit, vel oris hiatus; — ut Valer. Flacc. 3. 442.

... ter tristia tangens

Arma simul vestesque virum, *lustramina* ponto

Pone jacit —

i. q. sordes, purgamenta.

§. 7. Sed iam accedamus ad alteram disputationis partem, in qua explicanda est contraria ratio mutatae significationis, cum concretum, quod dicimus, pro abstracto positum invenimus. Atque primum disputaturi sumus de nominibus virorum usurpati pro re, quam quodammodo repreäsentabant, pro virtute, qua insignes erant, pro opere et arte, quam colebant. Sic, ut exordiamur a summo consulis nomine, *consul* apud poetas posteriores idem est atque *annus*. Martial. Epigr. 3. 93. 1.

Cum tibi trecenti consules, Vetustilla,

Et tres capilli quattuorque sint dentes —

quae dictio insolentissima esse videtur, ut ibd. 8. 45. 4.

Amphora centeno consule facta minor —

i. q. amphora, cui propter temporis vetustatem aliquid deperit, et Claudian. de IV. consul. Honor. 390.

Spectandosque iterum nulli celebrantia ludos

Circumflexa rapit *contentus* saecula *consul* —

i. q. annus centesimus ad finem adducit saeculum. Apud Auson. Parent. 29. 4.

Uno quamvis tu *consule* major eras —

appime huc faciunt; minus affectata ibd. Epitaph. 33. 1.

Laeta bis octono tibi iam sub *consule* pubes

Cingebat genas —

cum *sub consule* aliter dicatur, atque simpliciter sine praepositione. Quaesita etiam apud Prudent. Peristeph. 10. 406.

Nunc dogma nobis Christianum nascitur

Post *evolutos* mille demum *consules*

Ab urbe Roma —

ubi *evoluti consules* i. q. anni, qui praeterierunt a condita urbe. — *Nestor* dicitur pro *senectute* loco notissimo Juvenal. 12. 128.

Vivat Pacavius, quaeso, vel *Nestora totum* —

ubi *vivere Nestora*, dictum est, ut apud Propert. 2. (3). 22. 25.

Jupiter Alcmenae *geminas* requieverat *arctos* —

et Tibull. 3. 6. 52. longas *requiescere noctes* — est accusativus temporis. cf. Hertzberg. l. l. — Apud Martialem sic hoc nomen saepius usurpatur; cf. Epigr. 10. 24. 11.

Post *hunc Nestora* non diem rogabo —

i. q. post hoc aevi Nestorei spatium. Similia sunt Stat. Theb. 11. 237.

. . . mox grande coactus

Ingemuit victorque fuit per viscera *Nessus* —

pro veneno ab eo oriundo; — et Stat. Silv. 3. 40.

Pacatus mitisque veni . . .

. . . quem te Maenalis Auge

Confectum thiasis et *multo fratre* madentem

Detinuit —

fratre i. q. Baccho vel *vino*. Sic *mater* diversa significazione positum invenimus apud Senecam. Herc. Oet. 390., ubi Deianira conquerens de marcescente corporis flore dicit:

. . . Quidquid in nobis fuit

Olim petitum, cecidit et partu labat

Materque multum rapuit ex illo mihi —

mater est puerperium; at ibd. Troad. 964. dividere *matrem* idem est, atque affectum matris. Verum haec iam in lexicis inveniuntur nec omissum est *vir* positum pro virilibus. cf. Lucan. 10. 133.

Dux ponitur pro *arte ducis*, *miles* pro militari audacia, *pater* pro paterno affectu. cf. Cortius ad Lucan. l. l.; — sic eleganter Sil. Ital. 4. 403.

Quis *vos* heu! vobis pavor abstulit!

i. e. animum et virtutem vestram vobis abstulit. cf. Gronov. ad Senecae Thyest. 242. Sic *Hannibal* est id, quod animo concepta virtus et audacia Hannibalis Sil. Ital. 1. 345.

Accensae exsultant mentes *haustusque medullis*

Hannibal exagitat —

ut aliis locis *homo* vel *res* ponitur pro memoria ejus, imagine vel desiderio; cf. Virgil. Aen. 1. 720.

. . . At memor ille

Matris Acidaliae paulatim *abolere Sychaeum*

Incipit —

ut apud Sil. Ital. 1. 61. *abolere Aegates*; cf. Dissen. ad Tibul. 4. 9. 1. Etiam pro *metu*, cf. Sil. Ital. 8. 33. *excutere* sollicito *Fabium* i. q. eripere metum Fabii. Ceterum quaenam notionis intercedat significatio, id nonnunquam tantummodo ex totius sententiae contextu elucet. Lucan. 10. 103.

Sat fuit indignum, Caesar, mundoque tibique,

Pompeium facinus meritumque fuisse Pothini —
est *Pompeius* i. q. caedes Pompei, plane ut ibd. 432.

... *vixitque* Pothini

Munere Phoebeos *Caesar dilatus* in ortus —
i. e. caede ejus in posterum diem dilata. — Sic nomen viri est pro cineribus ejus, reliquiis feralibus Lucan. 8. 770.

... sed te Cornelia, *Magne*,

Accipiet nostraque manu transfundet in urnam —
et quod multo insolentius est, Claudian de rapt. Proserp. 2. Praef. 43. „*rubuit Busiride Nilus*“ —
i. e. sanguine Busiridis; et Stat. Theb. 3. 363.

... *ipse ego fessus*

Quinquaginta illis heroum ingentibus *umbbris* —
i. e. ingentium heroum caedibus.

Atque hic adjungere liceat, quamquam res ipsa in vulgus nota, *post* et *ante* cum nomine jungi, ita ut ex sensu aliquid sit supplendum, plerumque *mors* — *ortus*, cf. L. Jahni Proleg. ad Macrob. c. III. p. 42. Comment. in Somn. Scipion. 1. 1. 7. „*animam post animal* non perire“ — ut ibd. 2. 17. 14. „*post corpus animae* velut ad patriam revertuntur“ — quam dictionem Anonymus laud. Hercul. v. 11. in ineptum convertit, dicens, *post viscera* et v. 88. *post membra*. Similia ut „*post Phaeacas Ulixis navigationem describit*“ vel „*Post Africam Italiam conscripsit*“ explicavit Jahnus I. l. At durior dictio Valer. Flacc. 7. 10. . . . non haec mihi certe

Nox erat *ante tuos*, juvenis fortissime, *vultus* —

i. e. antequam te videram, noctem non ita insomnem agebam. Apud Lucan. 6. 145. „*ante feras Rhodani gentes*“ i. e. devictas; 2. 498. „*post aquas*“ i. e. superatas; 5. 474. „*post pignora*“ i. e. sublata — Cortius notare non omisit. Paulo aliter dicta Sil. Ital. 7. 596.

Qualis *post juvenem* — Rector erat Pylius —

i. e. post juventutem. Rarissime etiam *intra* sic usurpatum; cf. Sil. Ital. 14. 466.

At princeps generis quanto majora paravit

Intra pastorem sibi nomina —

i. e. pastoricia sua vita et fortuna contentus. — Sed haec iam mittamus. — Etiam opus hominis significatur nomine ejus. Duo sunt insignia hujus usus exempla. Quod Propert. 1. 14. 12. simpliciter dixit: *Lesbia Mentoreo vina bibas opere* — insolentius Martial. Epigr. 11. 12. *erris andungi supmen*

Te potare decet gemma, qui *Mentora* frangis —
et Juven. 8. 104.

Martial. Epigr. 10. 48. rarae sine *Mentore* mensae.
immodice sexta *Nerone* calet +
i. e. thermis Neronianis; — de spectac. libell. Ep. 12.

Inter *Caesareae* discrimina saeva *Diana* —
i. e. venationis a Domitiano Caesare in amphitheatro exhibitae, ubi adjectivum nomini *Diana* ad-
ditum dictionem plane abnormem reddit. Huc trahimus illa Persii 5. 92.

Dum veteres *avias* tibi de pulmone revello —

ubi Jahnus: „*avias* vocabulo satis insolenter significavit errorēs aniles, quibus ab aviis et nutriculis teneri puerorum animi imbui solent.“ Apud Stat. Silv. 3. 3. 76. interpres verba nimis premere vi-
dentur; dicit poeta Hetruscum a Claudio summis honoribus ornatum, qui eum
... longo transmisit habere *nepoti* —

i. e. posteritati, successoribus etiamtū remotis, post longum demum temporis spatium eum secuturis.
Nepos sic quasi repraesentat omnino posteritatem, ut *gens*, *nēvōs* est progenies, soboles apud Sil.
Ital. 2. 185.

Gens extrema viri campis deletur Iberis —

ultimus ex posteris Eurydamantis.

Sic etiam *deus* multifariam impropria invenitur significatione. Nonnumquam idem est atque
metus deorum; inde dictio *inutere deos*, ut apud Persium. 5. 187. *incutere deos* inflantes corpora (morbis) —
ubi v. Jahnus; — vel apud Lucan. 5. 124.

... jussus sedes laxare verendas
Antistes pavidamque deis immittere vatem —
pavidam deis est metu deorum incusso, quamquam haec ita etiam explicari possunt, ut jungamus
vatem deis immittere i. e. in templum deorum. Nam *deus templum* dei significare (inde dictio *dicare deum*), nemini ignotum; Propert 4. (5.) 9. 74.

Sic *Sanctum Tatiae composuere Cures* —
i. e. templum Sancti compōsuere vel aedificāre. At est etiam *deus* i. q. auxilium dei; inde
dictio *praebere deos* apud Lucan. 6. 607.

Pronum erat, o juvenis, quos velles, inquit, in actus

Invitos praebere deos —

i. e. deos cogere, ut tibi inservirent. — Apud Sil. Ital. 12. 339.

... vulgique *deus* pervenit ad aures

deus est *oraculum*, at apud Valer. Flacc. 2. 167. — tum voce *deos*, tum questibus implent
deos est i. q. *coelum*, ut ibd. 6. 726. ... his *coelum* questibus implet. Insolentior dictio Lucan. 3. 100.

... namque ignibus atris

Creditur, ut captae, rapturus moenia Romae

Sparsurusque deos —

i. e. tempa deorum eversurus, eos sede moturus.

Etiam *Manes* vocabulum diversas recipit significationes. *Manes*, *ossa*, *cineres*, *sepulcrum* promiscue apud poetas usurpari docuit Hertzberg. ad extreum versum Propertii. Jam in lexicis inventur, *Manes* metonymice accipi pro Inferis, pro cadavere hominis et pro poenis. Exempla desiderata proferre non piget. Stat. Theb. 8. 73.

... qui que igne supremo

Arceat exanimis et *manibus* aethera nudis

Commaculet —

i. e. corporibus mortuorum, quae tabo solvuntur. Ut ibd. 11. 738. *mānes ponere* i. q. corpus separare et Claudian. in Prob. et Olybrii cons. 112.

... turbantur permisto funere *manes*.

Furias, *poenam*, *supplicia* significat Lucan. 10. 336.

... habitant sub pectore *manes*

Ultricesque deae dant in nova monstra furorem —

plane ut apud Auson. Ephemer. (Oratio) 57.

... patitur *suos* mens

conscia (saucia) *manes*.

Verum haec satis plana, sed insolentissima Stat. Theb. 11. 562.

... nondum ille *peractis*

Manibus, ultrices animam servabat in iras —

quod idem esse videtur ac *peracta vita*, *defunctus*, cuius simile exemplum legere me non memini.

De significatione *numinis* nihil habeo, quod addam, nisi id, locum apud Valer. Flacc. 7. 390.

Et iam iam magico per opaca silentia Colchis

Cooperat ire sono monstrataque condere vultus

Numina —

omnino suspectum videri nec probandum Burmanni sententiam, *stellas* dici posse *numina*. Nam quod profert ex Manilio 5. 38. ... *stellarum numina* quinque — aliter se habet, cum genitivus nominis additus sit; *numina* absolute pro *stellis* positum displicet legendumque *lumina*. — Nemini ignotum, apud posterioris aetatis scriptores *numen* esse appellationem Imperatorum, ut apud Eumen. Panegyr. Maximiano et Constant. c. g. „*in ortu numinis sui* Gallias ad obsequium reddidit“ — i. e. simulac Caesar factus est.

Huc tandem pertinet metonymiae genus, ex quo nomen dei ponitur pro re, cui praest. Quod h. l. tantum in transcurso commemoramus, missis quae tironibus etiam nota sunt, *Ceres*, *Bacchus*, *Mars*, aliis. Pauca tandem addere non pigebit. *Janum* idem esse atque *annum* iam Forcellini in lexico comprobavit loco ex Ausonio petitio Epist. 20. 13.

... totidem venturos consere Janos,

quot tuus aut noster conseruere patres —

Sic enim legendum; non *congere*; nam *consere Janos* legitur etiam Epigr. IV. 7. p. 91. edit. Tollii; at insolentissime dixit Tibull. 3. 6. 8.

Ite procul durum curae genus, ite labores: fulserit *hic* niveis *Delius* alibus —

ubi Dissenius: „*hic Delius* i. q. *hic dies* nove dictum.“ *Jacchus* pro vino dicitur non modo apud Virgilium et Columellam, sed etiam apud Propert. 2. 3. 17.

quantum quod *posito* formose saltat *Jacchus* —

atque sic ibd. 2. 9. 5. de Penelope:

conjugium falsa potuit differre *Minerva* —
i. q. opere textorio. — Sed haec, ut dixi, nota omnibus, quemadmodum iam notatum ex Sil. Ital. 5. 404.

Ille sibi *longam Clotho* turbamque nepotum

Crediderat —

i. q. longam vitam; et loco non allato in lexicis apud Persium 1. 94.

... qui *caeruleum* dirimebat *Nerea delphin* —

i. e. mare. Nonnunquam tamen adjективum nomini additum difficultatem quandam movere videtur.
Sil. Ital. 5. 555.

Quem postquam Libyae ductor virtute feroci

Exsultare videt . . .

Acrius hoc *pulchro Mavorte* accensus in iram

Comminus ire viro —

certamen significatur, quod Hannibal sibi gloriosum putabat, sed poterat etiam Viridasio, hosti, decorum significari; et quod implicatius est, ibd. 16. 54.

. . . seu laeva acies in bella vocaret,

Obliquo telum reflexum *Marte* rotabat —

i. e. si a latere et oblique pugnandum erat, tum *obliquo Marte* i. e. obliquo ictu telum una cum corpore conversum rotabat. Sed singulos locos nunc percensere non vacat.

§. 8. Jam sic absoluta quodammodo quaestione de metonymico usu *personarum*, accedamus ad explicationem nominum *res*, quae sub sensum cadunt, significantium. Atque hic primum notandum, signa externa rei poni nonnunquam pro re ipsa. Sic *taedae*, *thalamus* dici pro nuptiis scimus omnes, mira tamen dictio apud Claudian. Praefat. Epithalam. Pallad et Celerinae 1.

Carmina *per thalamum* quamvis festina negare
Nec volui genero, nec potui socero —

ubi *per thalamum* tempus significat „dum nuptiae celebrantur.“*) Sic nomen *currus* significat iter curru factum. Martial. Ep. 10. 104. 7.

* Alia significazione Valer. Flacc. 7. 180.
sacras solita est ubi *fundere taedas*
Colchis —

Altam Bilbilim et tuum Salonem
Quinto forsitan *essedo* videbis —

i. e. quinto itineris die *essedo* facti; etiam i. q. *equos*, ut Claudian. Epigr. 87. 2.

Surgit in aurigam currus —
i. e. equi, qui sublatis pedibus anterioribus reclinant se aurigam versus, rotis insistentem. Quemadmodum *juga* i. q. equi jugales, non modo apud Virgilium, sed etiam apud Valer. Flacc. 3. 400.

quo flammea nunquam —
Sol juga sidereos nec mittit Jupiter annos —

et *funis* videtur idem esse, atque *equus finalis* Auson. Epitaph. 35. 9.

Pegasus hinc dexter currat tibi; laevis Arion
Funis eat.

Sic *herbam* veteres dixisse pro palma vel victoria dicit Nonius 317. 15. cf. Ribbeck fragm. tragicor. p. 164. et *palmam* non modo victoriā, sed etiam victorem ipsum significare scimus ex lexicis. Exempla proferre supersedeo. At insolentissime dixit Sil. Ital. 6. 545.

Absiste, o juvenis, lacrimis. Patientia cunctos
Haec superat currus —

i. e. *omnes triumphos*, cui dictioni quae ut apposita contulerunt interprétes; plane diversi sunt generis. *Currum enim agere* (pro triumphando) et similia differunt a dictione *superare omnes currus*. *Pulverem* significare campum, in quo concurritur, aciem, arenam, nemo ignorat, at insolentior dictio Stat. Theb. 6. 469.

Vixdum coepitus equis labor et iam pulvere quarto
Campum ineunt —

i. e. vix senserunt ullum laborem equi et iam quartum curriculum inchoant. Alia est metonymia apud Propert. 4. 2. 40., ubi *medio pulvere* est i. q. aestate pulverulanta; at plane novum et obscurum Stat. Silv. 1. 4. 125.

Tu Troica dignus
Saecula et Euboici transcendere pulveris annos
Nestoreosque situs —

i. e. dignus, qui longius vivas Tithono et sibylla Euboica, quae erat tot annorum, quot pulveris aut arenae micas manu tenere poterat. Sic *brachia* significat *planctum* Stat. Silv. 2. 1. 23.

Teque patrum gemitus superantem et brachia matrum
Complexumque rogos . . . offendit —

qui magis ingemuisti, quam patres solent et magis brachia et pectus lacerasti, quam matres in obitu filiorum, ut *pectus* pro amplexu; inde *pectore ambire* pro amplectendo Lucan. 8. 66.*

*) Diverso sensu Senec. Oct. 1669.

Mater in luctum furens
Diduxit avidum pectus atque utero tenuis
Exserta vastos ubera in planctus ferit —
i. e. vestes in pectore discidit.

eunda *cassis*, *galea*, *apex bellorum*, quae apud posteriores poetas significant virum fortem, strenuum bellatorem. Stat. Silv. 5. 2. 47.

Ille secundus *apex bellorum* et *proxima cassis* — sib. attoniti omnes i. e. Bolanus, fortissimus post Corbulonem miles. Culter i. q. sanguis Stat. Theb. 10. 174.

Pavet omnis ager respersaque *culturis* Arbor et attoniti currum erexere leones. Hasta quidnam significet, nonnunquam in ambiguo est; ut apud Claudian. in Rufin. 2. 162.

fraternas ex aequo dividat hastas — quod potest esse vel *exercitus*, vel *sceptrum regnumque*. Idem Claudianus *jugulum* duobus locis nova plane posuit significatione de IV. consul. Honor. 75. *domini respersus uterque*

Insonitis *jugulo* — et de nuptiis Honor. et Mar. 327. *infecti jugulis civilibus enes* i. e. sanguine civium. — *Cinis exitii signum*, i. q. exitium apud Catull. 68. 90.

Troia virum et virtutum omnium *acerba cinis* — ut *funus* i. q. interitus; inde poetarum *pudoris funera* pro pudore extincto. cf. Cortium. Lucan. 4. 231.; *cinis, conscientia terra* passim de hominibus sepultis vel mortuis. — Explicationem locorum, ubi pars corporis humani dicitur pro virtute vel virtute, quod hac parte quodammodo significatur vel ea exercetur, ut *lingua, gula, venter, buccae* dedit Hertzberg. Propert. 3. 11. 55. 56. Sic *manus* non modo significat artem, sed etiam ipsum *opus artis*; inde *manus ebore exactae* Propert. 3. 21. 30.* Sic *cervix* significat vires corporis, et *recipere cervicem* i. q. *vires recipere*. cf. Cortium Lucan. 2. 604. qui apposite comparat *corpus pro viribus corporis, toris*, loco sane insolentius expresso Luc. 4. 632. Herculeosque novo laxavit *corpo nodos*.**

Sanguis dupli modo metonymice dicitur, aut pro *caede*; inde *parvus sanguis* i. q. caedes exilis et ignobilis hominis, *magnus sanguis* caedes magni hominis; cf. Hertzberg. Propert. 3. 16. 9.; aut pro *cognatis*; mira tamen oratio Lucan. 7. 179.

Defunctos patres et cunctas *sanguinis umbras*

Ante oculos voluntare suos —

*) Alia est significatio Stat. Theb. 1. 439.

... neque enim meus audeat *istas*

Civis inusque manus —

i. e. eo violentiae non processerit. *Audere in manus* ex analogia similium dictionum, ut ibd. 2. 129. de tigride: *horruit in maculas* i. e. ita, ut maculosum crinem surrigeret. Sic enim haec explicare malum, quam recentiorum interpretum sententiam sequi, qui haec interpretantur: *horruit in retia*. In enim praepositio eleganter effectum significat; cf. Lucan. 2. 17.

i. e. ita aperiuntur, ut multos et sceleratos puniendo excipere possint.

**) Notum est, *frontem* indicem esse pudoris et impudentiae; absona tamen Symmachi dictio Epist. 1. 37., oratorem cum detimento *frontis* affluere — pro: impudenter et petulanter loqui.

et recte observavit Barthius Stat. Theb. 5. 656.

... cui parva *cruoris*

Laetave damna mei —

i. e. qui filium meum sibi traditum aut minus curabat, aut etiam interitu eius laetatur, — *cruorem pro filio* esse plane inauditum. Nonnunquam sensus incertus. Valer. Flacc. 1. 681.

... oritur clamor *dextraeque* sequentum

Verba ducis —

i. e. oritur *plausus* manibus datus; sed potest etiam esse: manus in coelum sublatae supplicantium et grates agentium. Dura haec, sed duriora etiam ibd. 2. 243.

Sed tibi nunc quae *digna* tuis ingentibus ausis

Ora feram —

quod Pius explicat: quas dignas tuis ausis *laudes* feram; sed praestat haud dubie legere praeunte Burmanno: ... *quo . . . ore* feram. Scimus quidem *cornua* significare audaciam, quod Horatii et Ovidii loci comprobant. Hi tamen aliter expressi, quam ille apud Sil. Ital. 15. 761.

Femineis laesum *vana inter cornua* corpus

Unguibus aut palmis credas puerilibus ictum —

ubi *vana inter cornua* explicit per *iram muliebrem cassam*, audaciam inanem. Sed sic absolute *cornua vana* positum non ferendum atque veterum interpretum Barthii et Gronovii explicatio accipienda. — *Dens* idem est atque *ictus dentis*; Sil. Ital. 1. 425. *geminare dentem contra venabula* dicit, imitatus Horatianum: *geminant Corybantes aera*. — Huc etiam referimus *hiatus* pro *rictu* positum et conjunctum cum adjektivo Valer. Flacc. 1. 34.

... *Cleonaeo* iam tempora clusus *hiatu*

Alcides —

i. e. rictu leonis Nemeaei, qui erat Herculi pro *galea*; — cf. Sil. Ital. 10. 161.

Sed Stygius *primos* implevit fervor *hiatus*

Et pulmone tenuis demisit anhelitus ignem —

i. e. sudes adusta *os apertum*, *quo preces modo fundere tentabat*, percussit vel penetravit. — Sic *color* pro *flore*, *odor* pro *unguento*, *ignis* vel *fulmen* pro *re fulmine tacta*; inde *colligere ignes* cf. Cortium ad Lucan. 1. 606. Improprie etiam dicta Valer. Flacc. 6. 526.

Barbarica chlamys ardet *acu* tremefactaque vento

Implet equum —

i. q. ardet auro neto depicta, ut Sil. Ital. 14. 658.

Quae radio caelat Babylon vel *murice picto*

Laeta Tyros —

Nemini ignotum, ut *arma*, sit etiam *castra* dici pro militia, tamen quae lexicographi huius significacionis proferunt exempla differunt ab exquisitiore Lucani dictione 1. 374.

... per signa *decem felicia castris*

Perque tuos juro quounque ex hoste triumphos —

quemadmodum notam illam metonymiam *avis* pro augurio positae inflexit insolentius Lucan. 6. 428.
 . . . quis *prodat aves*, quis *fulgura coeli*

Servet —

t. e. quis istas avium significationes intelligat et enuntiet. Alio sensu *volucres* ibd. 6. 129.
 Tot simul e campis *Latiae* pulsere *volucres*. —
 i. q. aquilae, signa militaria, qui usus vocabuli plane novus. Sic *signum* dicitur homo ipse, qui aut aliquid testatur, aut signum praefert. Tibullus, quem in usu huius figurae parcissimum fuisse iam supra diximus, satis audacter 2. 1. 23.

Turbaque vernarum, saturi *bona signa* coloni,

Ludet —

quod Dissenius explicat: „qui hilaritate sua arguunt saturum herum, largas epulas heri;“ — quae sententia paulo implicior, cum vermae illi laetitia sua non arguant herum saturum esse, sed *se* saturos esse. — Apud Lucan. 2. 115.

Mille licet gladii *moris nova signa* sequantur —

ubi Marius intelligitur, caedis signifer, ut apud Senecam Benef. 5. 16., quem locum Cortius citavit, de eodem Mario: „nisi civilis exitii et trucidationis non tantum dederit signum, sed *ipse signum* fuerit.“ — Sic *titulus militiae ultricis* est apud Christianos scriptores *crux*; cf. Prud. contra Symmach. 1. 494., qui idem Peristeph. 12. 45.

Parte alia *titulum Pauli* via servat Ostiensis —
 mira notionum confusione *titulum Pauli* dicit pro sepulcro, in quo ossa eius condita erant. Perinde affectata Hamartig. 258.

Dum scatebras fluviorum omnes et operta metalla

Eliquat *ornatus*, solvendi leno pudoris —

ubi *ornatus* signum positum pro eo, quod significat i. e. animi vanitatem et fastum, qui efficit, ut pudor vilipendatur.

§. 9. *Materiam pro re inde fabricata*, nomen animalis pro re, ex parte aliqua corporis facta usurpari docuerunt passim interpretes. cf. Hertzberg. l. l. Minus nota nec notata proferre operae pretium videtur. Martial. Epigr. 14. 52. de gutto corneo:

Gestavit modo fronte me iuvencus.

Verum rhinocerota me putabas —

i. e. tantus eram, ut ex rhinocerotis cornu factus esse viderer, et apud Juvenal. 7. 130. „magno cum rhinocerote lavari“ i. q. ingenti gutto ex cornu rhinocerotis. Sic licet satis usitatum poetis *animalis nomen* usurpare pro *pelle* — *clypeus vestitur iuvenco* — audacissime tamen Stat. Achill. 1. 470.

. . . *septemque Ajax umbone coruscat*

Armenti *reges* —

i. e. coruscare faciat pelles taurorum maximorum, praecipuorum; i. e. *clypeum septemplicem*. — Simpliciora sunt Stat. Theb. 4. 272.

Velatum geminae deiectu lyncis —

i. e. strato vel ephippiis hinc inde propendentibus — et Valer. Flacc. 4. 250.

Adspice et haec *crudis* durata volumina *tauris* —

ubi significantur lora facta ex cruda pelle taurina, *πόνοι βοῶν*. At inepta videntur ibd. 6. 705.

... subitos ex ore cruores

Saucia tigris hiat vitamque effundit herilem — quo loco *tigris* significat pellem, qua galea erat instructa, galeam ipsam, quae ictu hastae perforata sanguinem effundit, quo fit, ut heros moriatur; ubi quanta sit confusio metaphorarum appetet. Perinde insolentissima Martial. de Spectac. libell. Epigr. 3.

Venit et *epoto* Sarmata pastus *equo* —

i. e. sanguine equino.* — Quemadmodum *ovis* pro *lana* dicitur Tibull. 2. 4. 28. *tingit ovem murice*; sic, ut redeamus ad vocabula materiem significantia, apud Auson. Epist. 20. 4.

... tua Romae

Praecessit *nostrum* sella curulis *ebur* —

i. e. tu ante me consul fuisti; quod audacius dictum, quam apud Ovid. Fast. *ebur curule*, loco in lexicis iam allegato. *Aes pro scuto* dixit Ennius (apud Festum p. 242.)

prolato aere astitit —

plumam autem poni pro ipsis toris conchyliatis vel vestibus versicoloribus extrinsecus induitis docuit Hertzberg. Propert. 3. 7. 50. Sic *materies* significat *trabem* Vellej. Paterc. 2. 17.; — *robur arietem* loco satis affectato Lucan. 6. 137.

Roboris impacti crebros vomit agger ad ictus — ubi non tam offendit usus vocabuli *roboris*, quam *vomit* sic absolute positum; supplendum: virgulta, saxa, fragmina, quae ex aggere ariete concusso excidunt atque hic quasi vomere videntur. Omnino libro hoc sexto Lucani, quo caerimoniae et ritus magarum beneficarumque describuntur, tanta est hoc in genere licentia significationumque et notionum confusio, ut singula percensere h. l. non vacet. Sic v. 529.

Viventēs animas et adhuc sua membra regentes

Infudit humo —

i. e. corpora per speciem mortua — vel 538. *Ast ubi servantur saxis* i. e. arcis lapideis, vel 625.

Moestum tecta caput squalenti *nube* —

i. e. squalida *coma*, quo loco Cortii erudita est vocabuli huius explicatio; sic v. 672. „*durae nodus hyenae*“ est spina vertebrarum seu articulorum dorsi compages — quae omnia ita sunt immutata, ut quidnam significant nisi ex contextu sententiarum colligi non possit.

§. 10. Iam transeamus ad id genus, quod *partem* vel *insigne* pro *toto* usurpatum exhibit. Sic *nodus* pro *clava* Senec. Harc. Oet. 1662.

*) Sil. Ital. 15. 681.

Arcus erat pharetraque viro atque incocta *cerastis*

Spicula —

i. e. cocto cerastarum sanguine venenato imbuta.

Hic *nodus*, inquit, nulla quem capiet manus,
Mecum per ignes flagret —

cristae pro galeis Prudent. contra Symmach. 1. 488.
ardebat summis crux addita *cristis* —

pennae vel pinnae saepe pro *avibus* et ita pro augurio, ut apud Graecos ἄγραθαι πτέρυγες. cf. Propert. 3. (4.) 16. 11.

Tuque, o cara mihi, *felicibus* edita *pennis* —

et Lucan. 1. 588. „monitus errantis in aere *pinnae* — *); *rotae* pro *curru*“ Propert. 4. (5.) 10. 42.
... genus hic Rheno iactabat ab ipso,

nobilis erectis fundere gaesa rotis —

i. e. dum currus et equos fleetit.

Apud Sil. Italicum *dextra* saepe est i. q. miles, vir, et iungitur cum verbis his vocabulis accommodatis, ut 4. 406.

Adspicite! *has dextras* capti *genuere* parentes —

vel 14. 238.

Henna Deum lucis sacram *dedit* ardua *dextram* —

i. e. misit e sacris lucis milites suos, et 15. 385.

... sed *dextera nostrae*

Tam similis non obscuras *mittatur* ad umbras —

i. e. vir tantus, mei similis virtute; inde dictiones: *mercari dextras*, *emere*, *legere*. Perinde *arma* sunt pedites armati Valer. Flacc. 6. 582. — „quotque unus equos, quot funderet *arma*“ i. e. quot equites peditesque in fugam coniiceret. Atque quemadmodum *pampinus*, uvas vestiens, signum auctumni pro auctumno ponitur Catull. Priap. 20. 8., sic *sidera* recipit significationem *noctis*, Stat. Theb. 10. 299. (304.)

Traxerat insomnis cithara ludoque *suprema*

Sidera iam nullos visurus Alimenus ortus —

i. q. noctem sibi supremam cantando et ludendo transegerat, simili dictione, atque apud Valer. Flacc. 2. 371. *nimbos educere luxu* i. q. tempus nimbosum luxuriando traducere. Haec quodammodo explicari possunt, at quae leguntur Stat. Theb. 5. 459.

Jamque exuta gelu *tepuerunt sidera* longis

Solibus et velox in tergum revolvitur annus —

plane abnormia videntur; sensus est longis diebus *tepuit aer*. *Soles* sane metaphorice dicuntur *dies*, sed apud Claudian. de IV. cons. Honorii 215.

Sustinet accensos aestivo pulvere *soles* —

est i. q. *calores*, qui aestivo tempore pulvere etiam augmentur nec necessaria Heinsii emendatio: *aestivos* accenso pulvere *soles*. — Ut *sol*, sic etiam *orbis* miram recipit notionem; apud Tibull. 1. 2. 50. „*aestivo* convocat orbe nives“ est i. q. *coelum*, sed plane obscura apud Valer. Flacc. 7. 560.

*) *Pennam* pro *sagitta* dici omnibus notum, ut *ceram* pro *tabella*.

Stabat, ut *extremis* desertus ab *orbibus* axis —
 i. e. Septentrio, qui solus manet, dum aliae stellae merguntur; *orbes* igitur h. l. significat stellas;
axis septentrio, ut *medius axis* i. q. meridies. cf. Cortium Lucan. 2. 586. Sed haec quodammodo
 minus huc pertinent. At pars pro toto est insolentius posita Martial. Epigr. 3. 82. 18. *turba pedum*
 i. e. puerorum ad pedes stantium et Epigr. 14. 96.

Vilia sutoris calicem monumenta Vatini

Accipe; sed *nasus longior ille* fuit —

ubi Vatinus ipse dicitur *nasus*, i. e. homo derisor, criminator, et plane absona ibd. 2. 36.

Nec tibi *mitrarum*, nec sit tibi barba *reorum* —

i. e. mitras gestantium, i. e. molliorum et effeminatorum hominum barba, quae accurate depilata est.
 Ibid. 14. 27.

Captivis poteris cultior esse *comis* —

i. e. *pulchritudinem comae* Germanorum comae tuae elegantia superare potes. — Nec praeterunda
 illa apud Catull. 63. 64. —

Ego gymnasii fui flos, ego eram *decus olei* —

miro modo sane positum pro *palaestrae*, perinde atque 64. 16. — viderunt . . . corpore *nymphas*

nutricum tenuis extantes e gurgite cano —

ubi *nutrices* significat *mammæ*; et ibd. 63. 367. *vincula* i. q. *moenia*. Sic miscentur notiones *nubes*
 et *torvitas* insolenter apud Valer. Flacc. 2. 500. de portento maris; . . . cuius stellantia *glaucha*

Lumina *nube* tremunt —

quae quanto audacius dicta sint, quam illud Horatianum Epist. 1. 18. 94. *nubem supercilio demere*
vel nubes frontis appetet. Quicum cf. Argonautic. 6. 685.

At quotiens vis dira ducum densique repente

Aesoniden pressere viri cumque *omnis* in unum

Imber iit, totiens saxis pulsatur et hastis —

i. e. quotiens in unum Jasonem *omnium impetus* fiebat, omnes in eum ruebant, animus Medeae ad-
 spectu hoc quasi ictibus pulsabatur; — quae plane absurdæ videtur vocabuli positio. Nota sunt,
totum pro parte ponit; *silva* vel *nemus* pro *arbores*; ut apud Lucan. 1. 453.

nemora alta remotis

Incolitis lucis —

et *pratum* pro *herba*; at addito adjectivo *caerulea*, *Neptunia* est i. q. mare. v. Vahlen reliq. poes.
 Ennian. p. 24.*)

§. 11. Nonnunquam *res* ponitur pro eo, quod in ea invenitur, *locus* pro eo, quod in eo loco
 fit vel factum est, et contra. Etiam hoc in genere mirifica inveniuntur. — De locis Propertii, ubi

*) Absona illa apud Lucan. 10. 1. „Pompei colla secutus“ i. e. Pompeium securi occisum.

adtributum locorum nominibus additur, quod in homines, non in loca cadit, ut apud Propertium 4. (5.) 8. 1. *Disce, quid Esquillas* hac nocte *fugarit aquosas* — cf. Hertzberg. Quaest. p. 152., qui locos hoc facientes explicavit omnes praeter unum 3. (4.) 17. 15.

Ipse seram vites *pangamque ex ordine colles* — quamquam non *colles* panguntur, sed vites in collibus.

Sic *montibus* additur epitheton, quod refertur ad sylvas, quibus mons consitus est, ut Valer. Flacc. 4. 321. *Eryx* dicitur *annosus* et ibd. 7. 55.

Ante meus caesa descendet Caucasus umbra

Ac prior Haemonias rapiet super aequora praedas — i. e., ut Burmannus explicat: „potius quam Pelias potietur vellere, ex Caucasi arboribus naves fabricabor et prior ex Thessalia praedas rapiam.“ *Mons descendere* dicitur, cuius arbores caeduntur. Eadem notionum confusio Stat. Silv. 4. 4. 14.

Ardua iam densae *rarescunt moenia Romae* — i. e. numerus incolarum urbis imminuitur, proceribus media aestate hinc inde aestivatum proficiscen-
tibus. — Notum est, *mensam* esse i. q. accubantes non modo illo a lexicographis prolato versu Suetonii Octav. 70., quem Bremius recte explanavit, sed etiam Petrou. Sat. 43. et Valer. Flacc. 1. 45.

hospita vina — Inter et *attonitae* mactat solemnia *mensae* — *) quemadmodum *exitia* — *easilia* locum significant, ubi miseri sunt. Senec. Thyest. 1020.

Phlegethon arenas igneus totas agens

Exitia super nostra violentus fluat; —

stabula pro equis stabulantibus Sil. Ital. 3. 383.

Septimaque *his stabulis* longissima dicitur aestas — i. q. equi illi non vivunt ultra septem annos; — et *terrae* pro hominibus in terra viventibus. cf. interps. Sil. Ital. 3. 75., qui idem 8. 564. *urbem metere* dixit „Qui *Batum Nucrasque metunt*“, quod utut audacius dictum, tamen minus offendit quam illud apud Persium 4. 16. „*Anticyras melior sorbere meracas*“ i. e. helleborum, — vel Martial. Epigr. 12. 57. 9. Illinc *paludis malleator Hispanae*

Tritum nitenti fuste verberat saxum —

i. e. *linum* vel saetaba, quae in paludosis locis Hispaniae seruntur, in saxo fuste tundit. Scimus, h. l. praferri alteram lectionem *ballucis*, cum vocabulum *malleator* magis ad metalla et monetam accommodatum sit, at duo sunt loci apud Martiale, ubi *palus* similiter usurpatum est. Epigr. 14. 38.

Dat chartis habiles calamos Memphitica tellus.

Texantur *reliqua tecta palude* tibi — *calamis*, qui in aliis paludibus nascuntur, utere ad munienda tecta; et ibd. 14. 160.

*) Martial. Epigr. 27. libell. de spect. „Sextiliane, bibis quantum *subsellia quinque Solus*“ ridenda videtur hyperbole — quantum equites in *quinque subselliis sedentes*.

Tomentum concisa palus Circense vocatur —
i. e. palea vel in paludibus crescens arundo concisa a pauperioribus tomentum vocatur. Huic appossum et perinde insolens ibd. 14. 118. *Massiliae fumos* miscere nivalibus undis —

Parce — i. e. *vina Massiliae*; in fumo inveterata. Aliter coloratus locus Claudian. in Rufin. 2. 244.

Si calcare Notum secretaque litora Nili
Nascentis jubeas —

ubi *Notus* significat regionem, in qua flat; inde *calcare*. At plane abnormis dictio de raptu Proserp. 3. 316. ubi Ceres dicit: *Accingor lustrare diem*. *Dies* est h. l. *sol* atque hic ponitur pro loco, quo lucet, hoc sensu: quemcunque locum sol videt et ubicunque diem facit. *Dies* enim est etiam *par* vel *plaga* mundi. cf. Lucan. 7. 189.

Sub quocunque die, quocunque est sidere mundi —
Inde *mutare diem* i. q. migrare, solum mutare. v. Cortium ad Lucan. 8. 217.

Pharsalia pro *clade Pharsalia* pluribus locis apud Lucanum legitur; cf. 1. 38.

... diro *Pharsalia* campos

Impleat et Poeni saturenter sanguine manes —
ut 6. 313. ubi v. Cortium; perinde ac 7. 800. ... non illum Poenus humator
Consulis et Libya succensae lampade Cannae
Compellunt —

i. e. consul sive ceteri Romani ad Cannas occisi, ut ibd. „coeloque nocenti Ingerit Emathiam — i. e. aerem infectum cadaveribus illic iacentibus. Nota sunt illa Ovidii Metam. 14. 472. „cumulumque Ca- pharea cladis“ — et quod iam supra commemoravi, Sil. Ital. 1. 61. *avet Aegates abolere* i. q. me- moriam cladis ibi acceptae.

Ara et altare non modo deum significat, cui ara est sacrata, ut Ovid. Metam. 15. 574. „Placat odoratis herbosas ignibus aras“ sed etiam ipsa sacrificia, quae altaribus imponuntur, libamina, ut *pateris altaria libant*. cf. Servium ad Eclog. Virg. 5. 66.* — Inde figura, ex qua locus aliquid fa- cere dicitur, quod hi faciunt, qui locum tenent; ut Ovid. Metam. 15. 635.: „Cortinaque reddidit imo hanc adyto vocem“ et multo insolentius Lucan. 5. 392.

... *fingit* solempnia *campus*

Et non admissae dirimit suffragia plebis,
Decantatque tribus et vana versat in urna —
quae omnia *Caesar* facit in campo regnans; — et Valer. Flacc. 1. 544. „meae quercus tripodesque
... hanc pelago misere manum.“ — Huc tandem pertinet illa nominum classis, si *locus* ponitur pro

*) Audax dictio Pers. 6. 47. *ingentes locat Caesonia Rhenos* i. e. simulacra Rheni redemtori minimum poscenti fa- cienda tradit.

homine, maxime in conviciis. Casaubon. ad Persium 2. 26. „Ut Lucilius *carcerem* appellavit hominem dignum carcere vel qui *carcerem* saepe inhabitavit, sic Persius h. l. dixit *bidental*, cui *bidental* est factum.“ Huic apposita *lupanar* Catull. 42. 13. i. q. mulier prostituti pudoris; *ergastula* pro servis; — *columbar* i. q. homo columbari dignus; — quae lexicographi habent; ut *pileus* i. q. homo amicus, nos nostraque tuens; contra *vomica* i. q. hostis. cf. Jahn. ad Macrob. Saturn. 1. 17. 25.

§. 12. Duo restant metonymiae genera, quae Hertzbergius ita copiose explicavit, ut nihil, quod sit addendum, habeamus. Alterum, cum *argumenta carminum* pro ipsis carminibus ponuntur. Unum tantum locum adiungimus Martial. Epigr. 11. 52. 17.

Ipse tuos nobis relegas licet usque *Gigantas* — *Rura* vel aeterno *proxima Virgilio* — i. e. poema de Gigantibus et opus de agricultura, simile Georgicis Virgilii. Alterum exposuit ad Propert. 3. (2.) 16. 37. cui illustrando proferimus ex Sil. Ital. 5. 536. „*surgit sublatis campus arenis*“ et Lucan. 4. 117. „*vastos obliquent flumina fontes*“, ubi pleonasmus similis eius, quem vir doctus explicavit; *fontes* enim apud Lucanum sunt ipsae aquae, cursus earum.

Adiungamus tandem scriptiori huic caput de *neutrīs adiectivorum* loco *substantivorum* positis, quod sane cum argumento proposito minus cohaeret, tamen hoc habet cum eo commune, quod haec neutra abstracta proprius accedunt ad concretorum notionem.*). Nullum magis abstractum, quam *nulla res*, ponitur in casibus, qui vulgo dicuntur obliqui, apud posteriores loco substantivi, quod sciunt qui Tacitum legerunt; — *omnia* iam apud Tibull. 2. 1. 9. „*omnia sint operata deo*“ idem est, atque *omnes* —, ut apud posteriores *totum*; *totum* *vicisti* i. q. omnes. cf. Spartiani Didius Julianus c. 22; — *humana* i. q. homines Lucret. de n. r. 3. 837. „*utrorum ad regna cadendum Omnibus humanis esset;*“ *divina* i. q. θεοί apud Macrobius pluribus locis. Saturn. 1. 11. 1. „*quasi vero curent divina de servis*“ ibd. 1. 17. 1. „*sacrorum praesulem te esse . . . divina voluerunt.*“ *Datum est donum,* qua de re apud Ovid. Metam. 6. 463. *ingentibus datis* — et Senec. de benef. 4. c. 20. „*Ingratus est, qui in referenda gratia secundum datum videt.*“ Huc referenda Virg. Aen. 5. 290. *exstructum absolute positum pro suggestu;* *editum* i. q. altitudo Mamertin. Gratiar. actio Juliano Aug. c. 10; — *interfluum* i. q. *mare* Avien. Ora marit. 311; — et ibd. v. 262. *prominens* i. q. promontorium. Sed haec in praesens mittamus nec explicabimus ea, quae cum genitivo substantivi iunguntur, ut apud Senec. Epist. 17. (2.) 102. „*Cum venerit dies, qui mixtum hoc divini humanique secernat;*“ — Gellius 17. 9. *opertum literarum* i. q. arcanum; — Tacit. Hist. 4. 50. „*obscuro adhuc coeptae lucis dominum proconsulis irrumpunt;*“ — Annal. 6. 24. „*factorum dictorumque eius descripta recitari iussit*“ i. q. ἀπόγραφα; — ibd. 11. 4. *de admissis Poppeae* i. e. sceleribus; — Sil. Ital. 6. 455. *Consultata Senatus* et ibd. 8. 217. *ex inconsulto Senatus* i. e. ex temerario consulto Senatus; — et vel in su-

*) O. Jahn. in commentario Persii 2. 78. dicit Obbarium ad Horac. ep. 1. 2. p. 39. de constructione hac disputasse; equidem locum hunc non potui invenire.

perlativo Plaut. Asin. 3. 3. 147. „*Meritissimo eius* quae volet faciemus;“ — Prudent. Peristeph. 13. 20. *profunda Christi* i. q. mysteria — et quae sunt id genus alia, nondum, quod sciam, ratione certa digesta atque explanabimus h. l. hanc constructionis rationem, ex qua neutra haec non genitivum nominis, sed alterum adiectivum adjunctum habent. Primam efficiunt classem, quae sunt epitheta maris eademque pro mari ponuntur. Auctor Halieut. 6. apud Wernsdorf. T. I.

Spumea purpureis dum sanguinat unda profundis — *Icerti vot. ad Ocean.* 10. (Wernsdorf. IV. p. 316.) *glaucum profundum* et passim apud poetas nec singula exempla proferre opera; hoc tantum addam, etiam de inferis sic dici Senec. Oedip. 575.

sive tentari abditum — *Acheron profundum* mente non æqua tulit. *Caerula* ita usurpari, notum omnibus; cf. Sil. Ital. 14. 380. *Caerula* migranti findit *spumantia sulco* — et apud Rutil. Itinerar. 1. 316. „*Mons . . . caerula curva premit*“ i. e. mare, quod processu montis curvatur, quasi submovet; ut ibd. 2. 30. . . *caerula Etrusca*. Huc pertinent *altum*; ut apud Priscian. Perieg. *Aegaeum altum*;*) — et *humida*, ut apud Lucil. Aetna 336. — *nubes pigra humida circumstupere dicitur* i. q. *quieta et sopita maria*.

Altera classis est nominum, quae terrae qualitatem denotant. Saepe legitur *sic culta*. Virgil. Aen. 8. 63. 10. 141., ubi prostat *pinguis culta*, imitatus Claudianus dicit in Probini et Olybr. cons. 53. per *Lydia culta* despumat Pactolus arenas — et Mamertin. Panegyr. Geneth. Maxim. c. 4. *suorum cultorum vastator* — i. e. suae terrae. Plane *sic arata* ponitur Propert. 1. 6. 32. *Lydia arata* (tingit Pactolus). — Inde *devia, invia, avia* substantivi naturam induerunt. Claudian de IV. cons. Honor. 482.

Miranturque novas ignota per avia valles — et de raptu Proserp. 2. 167. *latebrosa rimatur devia* — quemadmodum Sil. Ital. 3. 632. *deveva per invia* et ibd. 12. 376. *nemorosa per invia*. Huc referenda *inhospita*; cf. Sil. Ital. 4. 751. *tanta inter inhospita* i. e. locis tam desertis; tum *praerupta, abrupta, declinia*; Sil. Ital. 3. 634.

... sed prona minaci

Praerupto turbant et cautibus obvia rupes — quae tautologiam exhibit languidam; — et Lucan. 2. 421. *Dexteriora petens montis declinia* — ut Virgil. Aen. 6. 788. *supera alta tenentes* i. q. ὅπέρτατα δώματ' ἔχοντες. Apud Stat. Theb. 10. 516. de equis: . . . *immane paventes abruptum* potest esse *ingentem voraginem*, sed *immane* etiam ad *paventes* trahi potest adverbii loco i. q. *valde*.

Sequantur quae ad *coelum* referuntur et *aerem*. Passim legitur *convexa*, quod vocabulum aut *ardua* epitheton adjunctum habet, aut *supera*. Halieut. alt. 86.

*) Affectata nimis illa apud Valer. Flacc. 3. 429.

... *ardenti nitidum iubar evocat alto* —

i. e. precibus ad Solem factis evocat eum ex alto, quod surgente sole ardescere videtur.

Ardua turbinibus mundi convexa sonoris — *Impelli* — *et Senec. Hippolyt. 220. convexa tetigit supera;* cf. Symmach. Epist. 1. 46. — Alterum est *serenum*, quod saepe pro substantivo ponitur et sensu translato etiam usurpatur. Jam apud Virgil. Georg. 1. 393. *serena aperta legimus;* Stat. Theb. 11. 135. *dulci terrae caruere sereno;* ibd. 5. 11. de gruibus: *Phariis defensa serenis;* Sil. Ital. 5. 58. *Caligo . . nitido resoluta sereno;* Mamartin. Gratiar. actio Juliano Aug. c. 28. *nitentia per orbem serena.* Ambigua sunt, quae apud Valer. Flacc. 1. 332. dicit Alcimede Jasonis discessu anxia:

Nec de te credam *nostris ingrata serenis* —

nam potest esse sensus: ingrata in deos non credam, etiamsi boni aliquid de te comperero; aut, ut Burmannus explicat, non credam diebus serenis in terra, putans te fortasse maxima pericula in mari subire. In metaphorico usu huius vocabuli poetae recentiores luxuriabantur; ut Claudian. de. IV. cons. Honor. 183. *Risitque tuo Natura sereno* — i. e. fulgore, claritate, quam tu effundebas; Incerti Epithal. Auspicii et Aell. 27.

Blandito dominam venerata sereno.

Tertium sic est usurpatum *nubilum* Senec. Oedip. 45.

Tristisque mundus *nubilo* pallet novo —

i. e. vapor terrae incubuit et lunam stellasque nubibus subito textit. Apud Virgil. Georg. 4. 196., ubi apes adverso vento volantes, lapillis veluti saburra oneratae, dicuntur se librare per *inania nubila*, incertum, utrum nomen sit substantivum; nam *inane* absolute usurpari pro loco inani et sic dici *immensum inane, vastum inane* — omnes sciunt.

Sunt etiam, quae *rem vel qualitatem*, quam vulgo dicunt, indicent. *Pingue* pro pinguedine est apud Lucret de n. r. 1. 257. . . . hinc *fessae pecudes pingui* (sic enim edidit Lachmannus); et addito adjektivo Virg. Georg. 3. 124. *denso distendere pingui*, vel Persius 3. 32. fibris increvit *opimum pingue.* *Color* sic significatur Ovid. A. A. 1. 291.

Signatus tenui media inter cornua nigro —

i. e. nigra macula; ut apud Sil. Ital. 16. 349. de equo:

. . . et *patrio* pes omnis concolor *albo* —

i. e. albedine quasi hereditate a patre accepta. Non pertinent hunc Lucretii 6. 92. *praescripta candida calcis.* — Res significatur satis insolenter hac figura; *acutum* est clavus; inde *acutum aeneum χαλκοῦς ἥλος;* *acutum cuprinum.* cf. interpts. Macrobius Saturn. 7. 16. 16.*); *opertum* i. q. fornax tecta, hypocaustum Auson. Mosell. 338. *ferventi* Mulciber haustus *operto.* — Jam recenseamus, quae ad animum magis et conditionem hominum referuntur. Quemadmodum *praeceptum, dictum, iussum* — alia substantivorum naturam induerunt, ita ad hanc analogiam dixit Lucret. de n. r. 1. 137. *Grajorum obscura reperta* et 1. 733. *praeclara reperta;* Virgil. Aen. 10. 111. *sua exorsa;* Sil. Ital. 5. 363. *Garamantica monstrata* i. g. Hammonis *praecepta;* — ut ibd. 13. 35. *memorata antiqua parentum.*

* Sic obscene dictum Catull. 80. 6. *grandia tenta.*

Est etiam apud Cicer. in Verrem 5. 53. locus, non immerito ab interpretibus impugnatus: *satis est factum promisso nostro ac recepto.* Zumptius ad defendendam lectionem profert ex Philipp. 2. 32. *promissum et receptum intervertit* — at haec differunt, nam nullum additum habent attributum. Quemadmodum *propositum* recte praecipiunt apud classicos scriptores non recipere pronomen possessivum vel adjективum, posteriore demum aetate *propositum* substantivi modo usurpari coeptum est; cf. Quintil. Instit. 9. 1. 7. „*ad praesens meum propositum* hoc non pertinet“ et sic apud Senec. de benef. 4. c. 21. Epist. 1. 5. et alibi. *Receptum* apud Ciceronem iure sic positum offendit. Apud Tacitum sane etiam hoc in genere nove dicta inveniuntur. Notum est illud Annal. 3. c. 70., ubi Capito dicitur *egregium publicum* et bonas domi artes dehonestavisse i. e. integritatem vitae suae publicae, laudem reipublicae bene gestae, quod alio sensu dicitur ac *pessimum publicum* apud Liv. 2. 1. „neque ambigitur, quin Brutus idem, qui tantum gloriae Superbo exacto rege meruit, *pessimo publico* id facturus fuerit“ i. e. summo reipublicae damno, ut apud Varron. R. R. 1. 13. f. „Cum Metelli ac Luculli villis *pessimo publico* aedificatis certant“ i. e. mala exempla imitantes. — Apud Sil. Ital. 12. 407. lectio incerta:

... *Nimium, juvenis, nimiumque superba*

Sperata hausisti — i. e. *spem* nimis superbam; nam nunc recepta est lectio *superbi*, i. e. *spem* superbi hominis. Verum *honestum* sic usurpari constat. Celebratissimus est versus Persii Sat. 2. 74.

... et incoctum *generoso pectus honesto* —

cui conferendum Lucan. 2. 389. *rigidi servator honesti*; at apud Claudian. in Rufin. 1. 200.

... *contentus honesto*

Fabrieius parvo —

parvum et *substantivum*, *honestum* adtributum. Similiter dicitur *justum, aequum*; cf. Valer. Flacc. 5. 499. *sanctique potentia justi* i. e. aequitatis lege sancitae et 3. 648.

... et *haud ullis unquam superabilis aequis*

Rectorumve memor —

i. e. nulli unquam aequitati cedens; — etiam *verum*; Macrob. Saturn. 1. 7. 18. „*ex meri veri fonte rationes*“ — ubi Meursius *meri* delendum esse putabat haud dubie ob constructionis insolentiam, non quod de significatione vocabuli dubitaret, quae Jani sententia esse videtur.*). Nec improbanda Bothii emendatio, qui in Incerti auct. Octavia 665.

*) Habet hoc sane Macrobius, quod neutris adjectorum plerumque cum genitivo nominis conjunctorum insolentius utitur. cf. Comment. in Somn. Scip. 1. 8. 4. „Atque ita fit, ut secundum *hoc tam rigidae definitionis abruptum* rerum publicarum rectores beati esse non possint.“ Quae Gronovius h. l. profert, plane non convenient. *Abruptum definitionis* est i. q. *praeiecta* et *abscissa* definitio — ut Saturn. 2. 1. 5. „ut puella *saltationis lubrico* exerceret . . . philosophantes“ quae aliter dicuntur, quam Comment. in Somn. 2. 12. 16. „secundum *verae rationis adserta*“ vel Saturn. 1. 7. 15. „ut non omnino *religionis suae observata* confunderent“ i. q. *praecepta*, *instituta*. Sed haec h. l. mittamus nec diligentius percensere possumus; quamquam accuratior eorum explicatio nonnunquam desideratur. Unum tantum exempli causa commemorabimus. Comment. in Somn. Scip. 2. 5. 12. legimus: „*spatium, quod et lato et ambitu prolixius occupavit*“, ad quae illustranda Jahnus profert ex Ovid. Metam. 1. 336. „*in latum* quae turbine crescit ab imo“ — quod omnino aliter se

Scelerum diri, miseranda, viri, — Potes haec, demens, sperare memor? — ut conjunctio trium epithetorum vitetur, *hoc clemens* i. q. *hanc clementiam* legendum censem. Sic quae fortunam prosperam aut adversam significant usurpantur. Sil. Ital. 5. 372. „meis medicamina nulla — *Adversis* maiora feres“ i. e. mihi infelici; ut Prudent. Psychom. 695. „prospera nostra vulnerat“ i. q. nostram felicitatem subvertit; — ut Peristeph. 14. 107. „triste longum, nunc breve gaudium.“ Atque ferenda fortasse antiqua lectio apud Symmach. Epist. 2. 7. „si periculosis desit suorum“, ubi nunc *periculis* substituunt. Nam similiter ibid. 7. 68. „Deos precor, ut tua secunda proficiant“ i. e. ut tua felicitas augeatur; — et 6. 67. „si validius *justa nostra* defenderit“ i. q. ius nostrum; — 9. 105. „publica falsa titulorum.“ Prudent. Cathemer. 2. 35. „inepta sua“ pro *ineptias*; Macrob. Comment. in Somn. Scip. 2. 4. 11. „tonorum et limmatum minuta *subtilia* i. q. minutae differentiae.“ Tandem Auson. Parent. 18. 5.

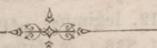
Tranquillos Manes *supremaque mitia* Sancti

Ore pio et verbis advenerare bonis —

i. q. mitem obitum.

Jam reliqua, quae de hac coniunctione duorum adjectivorum commemoranda erant, cum ab argomento proposito aliena sint, h. l. mittere cogimur. Dico illa adjectiva, quae omissa substantivo substantivi significationem accipiunt, ut *molaris* (lapis), *cani* (crines), *opima*, *genialis* (torus) — quibus omnibus alterum adjectivum additur. Apud Claudian. de raptu Proserp. 3. 350. *fumantia gestat opima*; — *cani honorati* non modo apud Ovid. Metam. 8. 9., sed multo audacius Prudent. contra Symmach. 2. 1077. „*decrepitis* obtendere flammea *canis*“; Sil. Ital. 1. 335. „effundit vastos ballista *molares*; Juven. 10. 334. *Tyrius genialis* i. e. lectus Tyrio stragulo ornatus; *ima vitalia* et quae sunt id genus alia. Nec explanatus, quod sciam, usus adjectivorum, quae *hominum* epitheta substantivorum loco posita, alterum adtributum adjunctum habent; cf. Ovid. A. A. 1. 355. *conscia fida*; Catull. 13. 6. *venuste noster*; — Carm. Priap. 50. *pares nostri* i. q. aequales; — *veteres nostri* i. q. majores; Ammian. Marcell. 27. 4. in ditionem *veterum nostrorum*; — Prudent. Peristeph. 10. 878. „Ne morte simpla *criminosus multiplex* Cadat“ qui tot tantaque commisit scelera. — Ad analogiam novata apud Tacit. Annal. 6. 26. *continuus principis* i. q. intimus principis, ubi quae Waltherus profert, minus apposita nec legitur apud Sueton. Tib. 61. simpliciter *Seiani notos*, sed *Sejani familiares atque etiam notos*, quo durities constructionis quodammodo lenitur. Cadentis sunt latinitatis *unanimus meus* Symmach. Epis. 7. 82.; — *susceptus meus* i. q. cliens Ammian. Marcell. 30. c. 4.; *genitus meus* i. q. filius Prudent. Cathemer. 5. 157. et quae sunt id genus alia.

habet; in *latum* crescit dictum ut in *immensum* (vel *immensum*) crescit et similia, unde colligi non potest, haec absolute substantiva esse. Fortasse magis appositum Tacit. Annal. 2. 23. „hostilibus circum litoribus, aut ita vasto et profundo, ut credatur novissimum ac sine terris mare“, ubi alii *mare* ex sequenti membro sententiae supplant, alii *vasto et profundo* absolute accipienda esse putant.

Schulnachrichten

I. Periodikauzeitung 1859. 60.

für

den Zeitraum vom 5. Oktober 1859 bis zum 14. August 1860.

Wiadomości szkółne

5. Października 1859 do 14. Sierpnia r. 1860.

I. Lehrverfassung 1859/60.

Die Lehrverfassung ist im verflossenen Schuljahre 1859/60 im Allgemeinen dieselbe gewesen, wie in dem vorangegangenen Schuljahre 1858/59, nur dass mehrere Male nicht unbedeutende Veränderungen in der Vertheilung der Lektionen unter die Lehrer in Folge von Krankheit, Beurlaubung, Abgang und Zugang (cf. Abschn. III.) haben stattfinden müssen. Die in diesen ersten Abschnitt der Schulknachrichten gehörenden Angaben sind in Folge dessen se umfangreich geworden, dass ihr Abdruck die durch die wissenschaftliche Abhandlung schon ohnehin grossen Kosten des Programms etatswidrig erhöhet haben würde, weshalb ich mich für dieses Jahr auf folgende Mittheilungen beschränke:

A. Die Anstalt hatte 12 getrennte Klassen, nämlich: Prima, Obersekunda, Untersekunda, Obertertia A., Obertertia B., Untertertia A., Untertertia B., Quarta A., Quarta B., Quinta, Sexta und Septima.

B. In den an der Anstalt mit Genehmigung der Behörde eingeführten Lehrbüchern ist keine Veränderung eingetreten.

C. Die Aufgaben zu den schriftlichen Ausarbeiten in den obersten Klassen waren folgende:

Prima.

A. Im Lateinischen (w języku łacińskim): Vita Lycurgi et eius in rempublicam Spartanorum merita. O.-Pr. — Quibusnam locis Alexander Magnus summa fortitudinis documenta dederit. U.-Pr. — Quibusnam exemplis vulgus probare soleat, honestatem cum utili pugnare. (Nach Cicero de offic. III.) O.-Pr. — Brevis enarratio belli primi et secundi Samnitici. U.-Pr. — Nihil perniciosius fuisse veteribus civitatibus, quam discordias civiles demonstretur. O.-Pr. — Marius et Cicero, duo viri Arpinates, rempublicam Romanam ex maximis periculis, alter bello, alter pace, liberaverunt. U.-Pr. — Varia de Augusto mortuo populi Romani iudicia. (Nach Tacit. Annal. 1.) O.-Pr. — Aemilii Pauli, Macedonum victoris, laudes. U.-P. — Enarrentur Tarquiniorum conatus regni recuperandi. Beide Pr. — Mithridates Ponticus Romanis fuit alter Hannibal. O.-Pr. — E bellis Messeniis res maxime memora-

I. Plan nauk 1859/60.

Plan nauk był w ubiegłym roku 1859/60 w ogółen sam, co w roku przeszły 1858/59, tylko, że po kilka razy trzeba było poczynieć bardzo znaczne zmiany w rozdzieleniu przedmiotów pomiędzy nauczycielami bądź to dla choroby, bądź dla urlopu, bądź też i dla tego, że nauczyciele częścią ubywali, częścią przybywali. (Patrz Roz. III.) Ponieważ więc przedmiot, do tego oddziału należący, takich przez to nabrął rozmiarów, iż koszta druku programu, już i tak znaczne przez rozprawę naukową, byłyby przeszły sumę etatem na to przeznaczoną, przeto ograniczam się w tym roku na podaniu dat następujących:

A. Szkoła nasza składała się 12 klass oddzielnych, t. j.: z klassy Pierwszej, z Drugiej wyż., z Drugiej niż., z Trzeciej wyż. A., z Trzeciej wyż. B., z Trzeciej niż. A., z Trzeciej niż. B., z Czwartej A., z Czwartej B., z Piątej, z Szóstej i z Siódmej.

B. W książkach, zaprowadzonych w szkole naszej za zewoleniem władz, żadna nie zaszła zmiana.

C. Zadania do piśmiennych wypracowań w wyższych klassach były następujące:

biles enarrentur. U.-Pr. — Maximos homines maxima urgeri invidia, exemplis demonstretur. O.-Pr. — De duabus expeditionibus in Siciliam susceptis, altera ab Atheniensibus, altera a Romanis. U.-Pr. — Extrema Germanici fata post redditum eius e Germania. (Nach Tacit. Annal. II.) Beide Pr. — Quinam factum sit, ut imperium Alexandri M. tam cito dilaberetur. U.-P.

B. Im Deutschen (w języku niemieckim): Auch die Natur ist ein Tempel Gottes. — Wodurch wurde Cicero veranlasst, mit solcher Heftigkeit gegen Antonius aufzutreten? — Die Zerstörung Troja's, nach Virgil geschildert. — Wodurch wurde der Ausbruch des Krieges zwischen Pompejus und Cäsar herbeigeführt? — Wodurch können wir uns im allgemeinen das Gelingen unserer Unternehmungen sichern? — Das Kościelisko-Thal, eine Uebersetzung aus dem Polnischen. (Wzory Prozy.) — Auch das Leben ist eine Schule. — Die Rückkehr der Herakliden und der Israeliten, eine Vergleichung. — Freundestreue, eine Erzählung nach Schiller's „Bürgschaft“. — Entwicklung des Grundgedankens in den Schiller'schen Gedichten: „das eleusische Fest“ und „der Spaziergang“. — Lessing's Leben mit Berücksichtigung einiger besonders wichtiger Abhandlungen von ihm. — Der Verfall des Ritterthums, nach Goethe's „Götz von Berlichingen“. — Die Macht des Gesanges, mit Berücksichtigung einiger hierauf bezüglicher Dichtungen von Schiller. — Das Kościelisko-Thal. (Fortsetzung.) — Worin zeigt sich hauptsächlich die Entartung des römischen Volkes in den letzten Zeiten der Republik? — Wodurch motivirt Schiller das Auftreten und den Fall der Jungfrau von Orleans? — Der Tod der Jungfrau von Orleans, nach Schiller's gleichnamigem Trauerspiel geschildert. — Die sogenannte Sturm- und Drang-Periode in der deutschen Literatur. — Versuch einer Charakteristik des Agamemnon und des Achilles. — Das Königthum bei Homer mit Belegstellen aus der Ilias und der Odyssee. — Charakteristik des Antonius in Shakespeare's „Julius Caesar“. — Ueber den Einfluss der Lectüre, mit Beziehung auf Goethe's erste „Epistel“. — Das Kościelsko-Thal (Fortsetzung). — Die Bestrebungen und Verdienste der sogenannten Romantiker in der deutschen Literatur. — Versuch einer Charakteristik Egmonts in Goethe's gleichnamigem Trauerspiel.

C. Im Polnischen (w języku polskim): Czasy Mieczysława I. w historyi polskię. — Jak cię widzą, tak cię piszą (Extemp.). — Sztuka drukarska jakim sposobem wpłynęła na zmianę stósunków średniowiecznych w ogóle, a mianowicie w Polsce? — Sąd Libuszy. — Porównanie poezji dramatycznej z Prozą oratorską. Polska za panowania Zygmunta I. — Jakie pobudki zniewalają człowieka do postępu (Extemp.). — O stosunku języka łacińskiego do literatury polskię. — Niebezpieczna jest zbyteczna siebie pewność. (Extemp.) — Przez co Grecy zapewnili sobie znaczenie swoje w dziejach ludzkości. — „Raz tylko żyjemy na świecie“ — do czego nas ta myśl powinna pobudzać? (Extemp.)

Ober-Secunda.

A. Im Deutschen (w języku niemieckim): Thue recht und scheue Niemand. — Ueber die Sitte der Aegypter, Gericht über ihre Todten zu halten. — Rede Alexanders des Grossen an seine Krieger vor der Schlacht am Granikus. — Auf welche Weise ehrt man das Andenken der Männer, welche sich um die Menschheit verdient gemacht haben, am passendsten. — Imieniny Niemcewicza, eine Uebersetzung aus dem Polnischen (Wzory Prozy). — Charakteristik des Alcibiades. — Imieniny Niemcewicza, Fortsetzung. — Der Mensch denkt, Gott lenkt. — Auf welche Weise bemüht sich Isabella, die Fürstin von Messina, ihre Söhne Don Manuel und Don Cesar, zu versöhnen? — Imieniny Niemcewicza, Fortsetzung. — Beschuldigt man den Hannibal mit Recht, dass er wohl verstanden habe zu siegen, nicht aber, den Sieg zu benutzen? — Die Entstehung des Standes der Optimaten in Rom. — Welchen Einfluss hatten die punischen Kriege auf den Zustand der Römer? — Das Mickiewicz-Thal, eine Uebersetzung aus dem Polnischen. (Wzory Prozy). — Schilderung der inneren Zustände Rom's zur Zeit der Partekämpfe zwischen Clodius und Milo. — Die Ermordung des Clodius, nach Cicero's Rede für den Milo wiedererzählt. — Wodurch

wird die Verwickelung der Handlung in Schiller's „Braut von Messina“ herbeigeführt. — Aemilius Paulus, ein Bild altrömischer Tüchtigkeit, nach Plutarch. — Das Mickiewicz-Thal. (Fortsetzung.)

B. Im Polnischen (w języku polskim): Skutki podziału kraju po śmierci Bolesława Krzywoustego. — Treść listu Krasickiego do Naruszewicza o pisaniu historyi. — Siebie zwyciężyć, największe zwycięstwo. — Cudze wiedzieć rzeczy ciekawa jest, a swoje potrzeba (Fredro I., 31.). — Niebo nie umysł tacy odmieniają, którzy po rozum za morze biegają. — Krótki opis pierwszej wojny messenskiej. — Porównanie Fenicyj z Anglią. — Czy można mówić poprawnie ojczystym językiem nie poznawszy jego grammatyki? — Podział pracy w piśmiennictwie jest warunkiem jej dokładności. — Kilka uwag nad początkiem pierwszej pieśni olimpijskiej Pindara: *Αριστον μὲν θύωρο*. — Jak należy podróżować, aby poznać kraj własny? — Najmymowniejszy zazwyczaj ten, kto mówi z przekonania.

Unter-Secunda.

A. Im Deutschen (w języku niemieckim): Wie handelt ein wahrer Freund? (Klassenarbeit.) — Pasterstwo w Tatrach, eine Uebersetzung aus dem Polnischen. (Wzory Prozy.) — Welche Vortheile gewähren die Eisenbahnen? — Das Weihnachtsfest. — Pasterstwo w Tatrach, eine Uebersetzung aus dem Polnischen. (Fortsetzung.) — Ein Sommernorgen auf dem Lande. (Klasse.) — Der Fleiss der Jugend begründet das Glück des Alters. — Pasterstwo w Tatrach, eine Uebersetzung aus dem Polnischen. (Fortsetzung.) — Gedanken auf einem Kirchhofe. (Klasse.) — Welche Eigenschaften entwickelt der Apotheker in den drei ersten Gesängen des Epos „Herrmann und Dorothea“ — Uebersetzung aus Wzory Prozy. — Odysseus kehrt in seine Heimath zurück und tödtet die Freier seiner Frau (Klasse.) — Worin bestehen die Hauptmängel der Verfassung des Lycurgus und einzelner seiner Einrichtungen. — Der Strebsame und der Nachlässige. — Vortheile des Friedens. (Klasse.) — Perikles Verdienste um den athenischen Staat.

B. Im Polnischen (w języku polskim): Potęga przykładu (Klassenarb.) — O niebezpieczeństwie zbytucznych wygód dla młodzieży. — Obraz samoluba. — Geniusz a talent. — Jaki wpływ wywierają stosunki jeograficzne na usposobienia i charakter narodu. — Czy prawdę zawierają słowa Pliniusza: „homini ex homine maxima mala“. — Porównanie powrotu Heraklidów do Peloponezu z powrotem Żydów do Palestyny. — Takim się okazuj, jakim jesteś w istocie. (Klassenarb.) — Przeciwności życia umysł nie pogłębiać, ale hartować powinny. — Tylko wierny dopomoże, tylko czysty obmyć może. — Obraz wychowania u Spartan. — O sztuce dramatycznej. — Długo myśl, przedko działaj. (Klassenarb.) — Dla czego nazываемy wiek Zygmunrowski „wiekiem złotym“. — Czy w dostatkach, czy w ubóstwie bezpieczniejszą jest cnota? — O wdzięczności (w formie listu).

Die Thematika zu den Abiturientenarbeiten waren:

Zadania do robót pismiennych przy examinach abiturienckich były następujące:

<i>Im Lateinischen:</i>	{ Fatalis erat Romanis dies Alliensis, multo fatalior Graecis dies Chaeroneensis.
<i>W języku łacińskim:</i>	{ Hannibal laudatus et contra obtrectatores defensus.
<i>Im Deutschen:</i>	{ Die Partiekämpfe zwischen den Patriciern und Plebejern mit besonderer Hinweisung auf die licinischen Gesetze.
<i>W języku niemieckim:</i>	{ Was bezweckte Perikles mit seinen Einrichtungen und was hat er durch sie erreicht?
<i>Im Polnischen:</i>	{ O Karolu XIItym.
<i>W języku polskim:</i>	{ Charakterystyka trzeciego okresu w literaturze polskiej, akademicknym czyli scho lastycznym zwanego.
<i>Griechisches Extemp.: {</i>	Nach Herodot I. II. c. 52., 53.
<i>Greckie Extemporal.: {</i>	Herodot I. I. cap. 29., 30.

- Polnische:* { Welter's Weltgeschichte III. Th. S. 131. Wallensteins Ermordung.
Polskie:
- Lateinische:* Cicero. Quaest. Tusc. V. c. 20.
Zacińskie: Muret. Var. lection. lib. 18. c. 15.
- Französische:* nach Sarrasin: Conjuration de Walstein p. 218.
Francuzkie: nach Voltaire: Histoire de Pierre le Grand p. 227.
- Hebräische:* I. Regum Cap. XVII. 2—9 incl.
Hebrajskie: Genesis Cap. XXIX. 1—5. incl.
- 1) Es soll der Unterschied zwischen dem Inhalte eines geraden Cylinders und dem eines regelmässigen in demselben gedachten gleich hohen 24seitigen Prismas bestimmt werden, wenn die gemeinschaftliche Axe dieser Körper 15mal grösser ist, als der $6,822\frac{1}{2}$ " betragende Halbmesser des Grundkreises des Cylinders.
 2) Wenn der Flächeninhalt eines Kreisausschnittes, dessen Bogen $42^{\circ} 30'$ beträgt, gleich dem eines Dreiecks ist, in welchem zwei Seiten $37,935'$ und $52'$ und der von ihnen eingeschlossene Winkel $54^{\circ} 10' 25''$ betragen, wie gross ist der Halbmesser des Kreises?

$$3) \frac{15}{x} = \frac{36 - 3x - x^5}{x^2} = 6(x^2 - 2x) - 10 = (x - 2)^3.$$

 4) Wenn man von der Gesammtzahl der Kugeln in einem Kugelhaufen von quadratischer Grundfläche den dritten Theil derjenigen Zahl abzieht, welche man erhält, wenn man die Zahl der Kugeln in der untersten Schichte mit der Zahl der Kugelschichten multiplizirt, so erhält man $51\frac{1}{3}$. — Man will wissen, aus wie vielen Schichten der Kugelhaufen besteht.
- Mathematische:* 1) Der körperliche Inhalt eines Cylinderausschnittes soll aus folgenden Angaben berechnet werden: der Bogen der Grundfläche desselben enthält so viele Grade, als die Summe einer arithmetischen Progression von 7 Gliedern es anzeigt, in welcher das 2., 3. und 4. Glied zusammen $= 39$, das 5. aber $= 20$ ist; die dazu gehörige Sehne endlich so viele Fusse misst, als das Endglied dieser Progression es angibt, und die Höhe des Cylinderausschnittes dieser Sehne doppelt genommen gleich ist.
 2) Wenn der Flächeninhalt eines Kreises gleich dem eines Rechteckes ist, in welchem die $8,47256$ " lange Diagonale mit der kürzeren Seite desselben einen Winkel von $58^{\circ} 45' 40''$ bildet, wie gross ist der Halbmesser dieses Kreises?
 3) Eine Kugelsehne S verhält sich zu ihrer Entfernung e vom Mittelpunkte der Kugel, wie der Werth der unbekannten Grösse in der Gleichung $\frac{3x}{4} + \frac{2x}{3} + \frac{r}{3} = \frac{75}{4}$ zu dem positiven Werthe der unbekannten Grösse in der Gleichung $x^2 - 2p^2 + px = 0$; welches ist die Formel für die Berechnung des kubischen Inhalts der Kugel: 1) wenn dieselbe die Entfernung der Sehne vom Mittelpunkte und die Verhältnisszahlen der Entfernung und der Sehne; 2) die Sehne und diese Verhältnisszahlen enthält? —
 4) $(x + 1)^6 - 6(x + 1)^5 + 3x(5x^3 + 15x + 8) + 261 = 0$.

II. Verordnungen der Behörden.

Vom 28. Oktober 1859. Mittheilung der neuen Unterrichts- und Prüfungs-Ordnung für die Realschulen und die höheren Bürgerschulen vom 6. Oktober 1859.

Vom 15. November 1859. Mittheilung der Instruktion für den geschichtlichen und geographischen Unterricht an den Gymnasien und Realschulen der Provinz Westfalen.

Vom 15. November 1859. Mittheilung der Bestimmungen über die Organisation der Kriegsschulen.

Vom 19. Januar 1860. Mittheilung des Ministerial-Rescripts vom 14. Januar 1860, welches bestimmt, dass sofern ein geprüfter Abiturient oder dessen Angehörige im Falle der nicht bestandenen Abiturientenprüfung es vorziehen, statt eines Zeugnisses der Nichtreife ein gewöhnliches Abgangszeugniss zu verlangen, ihnen ein solches nicht vorenthalten werde, in dasselbe jedoch am Schlusse die Bemerkung aufgenommen werden sollte, dass der betreffende Schüler an der Abiturientenprüfung theilgenommen, dieselbe aber nicht bestanden habe.

II. Rozporządzenia władz wyższych.

Z dnia 28. Października 1859 r. Udzielono nowe rozporządzenie z dnia 6. Października 1859 dotyczące nauki i examinów po szkołach realnych i wyższych szkołach miejskich.

Z dnia 15. Listopada 1859. Udzielono instrukcję, dotyczącą nauki historyi i geografii po gimnazjach i szkołach realnych prowincji Westfalskiej.

Z dnia 15. Listopada 1859. Udzielono przepisy dotyczące organizacji szkół wojskowych.

Z dnia 19. Stycznia 1860. Udzielono reskrypt ministerialny z dnia 14. Stycznia 1860, który stanowi, że abiturient, który w examinie dojrzałości przepadł, albo też krewni jego, mogą żądać w miejsce świadectwa niedojrzałości, zwykłego świadectwa odejścia, w którym jednakże na końcu uwaga umieszczoną być ma, że uczeń ten examen dojrzałości wprawdzie odbywał, ale go niezłożył.

III. Chronik des Gymnasiums.

Den 3. Oktober 1859 fand die Anmeldung und Prüfung der neuen Schüler aus der Stadt Posen, den 4. Oktober die der auswärtigen statt, worauf den 5. Oktober nach Eröffnung des neuen Schuljahres mit feierlichem Gottesdienste in der Gymnasialkirche die Einführung sowohl der versetzten als auch der neu aufgenommenen Schüler in die betreffenden Klassen des Gymnasiums und in die zwei Abtheilungen der Vorbereitungsklasse oder Septima erfolgte.

Den 15. Oktober 1859 feierte das Gymnasium den Geburtstag Sr. Majestät des Königs durch besonderen Gottesdienst in der Gymnasialkirche und durch einen feierlichen Aktus im grossen

III. Kronika gimnazyum.

Dnia 3. Października 1859 r. zgłaszały się i składali examen nowi uczniowie z miasta Poznania, a dnia 4. Października zamiejscowi; poczem dnia 5. Października rozpoczęto rok szkolny uroczystym nabożeństwem, odprawionem w kościele gimnazaalnym i rozprowadzono tak uczniów posuniętych do klass wyższych, jako i nowych do właściwych klass gimnazaalnych oraz do dwóch oddziałów klasy przygotowawczyej, czyli siódmej.

Dnia 15. Października 1859 r. obchodziło gimnazjum uroczystie dzień urodzin J. K. Mości osobnem nabożeństwem w kościele gimnazaalnym i uroczystością szkolną w wielkiej sali zakładu naszego.

Saale der Anstalt. Der Gymnasiallehrer Dr. Casimir Szulc hielt die Festrede, vor welcher die Schüler einen Chor von Rungenhagen und nach derselben den 24. Psalm von Neithardt sangen.

Den 2. November 1859 wurde um 8 Uhr ein Trauergottesdienst zum Allerseelenfeste in der Gymnasialkirche abgehalten und der Unterricht begann daher erst um 9 Uhr.

Den 4. Januar 1860 schied mit dem Wiederbeginn des Unterrichts nach den Weihnachtsferien der Kandidat des höheren Schulamts Sempinski, nachdem er das vorschriftsmässige Probejahr abgeleistet hatte, aus dem Lehrerkollegium und folgte später einem Rufe als Lehrer an die höhere Unterrichtsanstalt in Schrimm.

Den 11. Januar 1860 erfolgte die amtliche Mittheilung von der Ernennung des ordentlichen Gymnasiallehrers Dr. Steiner zum Gymnasial-Oberlehrer.

Den 30. Januar 1860 wurde der Kandidat des höheren Schulamts Paten der Anstalt zur Ableistung des Probejahres zugewiesen.

Den 22. Februar 1860 fand um 9 Uhr Vormittags der an der Aschermittwoch gewöhnliche Gottesdienst statt.

Den 15. März 1860 wurde die Abiturienten-Prüfung zum Ostertermin abgehalten, wobei der Unterricht ausfiel.

Den 19. März 1860 erfolgte das Ableben des Unterprimaners Janke am Typhus im Stadtlazareth. Der Tod dieses in jeder Beziehung trefflichen Schülers evangelischer Konfession hatte grosse Theilnahme unter seinen Mitschülern erregt, so dass nicht nur die Prima, sondern auch andere Klassen, wo er weniger bekannt war, sofort eine Geldsammlung veranstalteten, um damit bei der Dekoration der Begräbniskosten behilflich zu sein; auch schlossen sich viele Schüler gern dem Trauerzuge der Prima und des Lehrerkollegiums an. Aus dem Ueberschusse der Geldsammlung wurde am Grabe des Dahingeschiedenen ein bescheidenes Denkmal gesetzt.

Den 28. März 1860 ward dem Kandidaten des höheren Schulamts, Dr. Brutkowski, gestattet,

Nauczyciel gimnazjalny Dr. Kazimierz Szulc miał mowę, przed którą odśpiewali uczniowie chór Rungenhagena, a później 24. psalm Neithardta.

Dnia 2. Listopada 1859, jako w dzień Zaduszny, odprawiono o godzinie 8. nabożeństwo żałobne w kościele gimnazjalnym; lekcje dla tego zaczęły się dopiero o godzinie 9.

Dnia 4. Stycznia 1860 opuścił grono nauczycielskie z rozpoczęciem się nauk po Bożem Narodzeniu kandydat wyższego stanu nauczycielskiego Sempinski, odbywszy prawem przepisany rok próby. Później został powołany na nauczyciela przy wyższej szkole w Śremie.

Dnia 11. Stycznia 1860 udzielono urzędownie wiadomość o tem, że zwyczajny nauczyciel gimnazjalny Dr. Steiner, mianowanym został wyższym nauczycielem gimnazjalnym.

Dnia 30. Stycznia 1860 przeznaczono kandydata wyższego stanu nauczycielskiego Patena na odbycie roku próby przy naszym instytucie.

Dnia 22. Stycznia 1860 odprawiono o godzinie 9. nabożeństwo w Popielec zwyczajne.

Dnia 15. Marca 1860 odbył się examen abiturientów, dla czego szkoły nie było.

Dnia 19. Marca 1860 zakończył życie uczeń klasy I. niższej Janke na tyfus, w lazarecie miejskim. Śmierć ucznia tego wyznania ewangelickiego, wzorowego pod każdym względem, tak wielkie obudziła w kolegach jego współczucie, iż uczniowie nietylko klasy I, ale i klasy innych, gdzie mniej był znanym, natychmiast zrobili między sobą składkę, celem pokrycia jakiejś części kosztów pogrzebowych. Również oddał mu wielu uczniów ostatnią przysługę, odprowadzając zwłoki jego do grobu wraz z uczniami jego klasy i z gronem nauczycieli. Za resztę składki postawiono zmarłemu skromny nagrobek.

Dnia 26. Marca 1860 dozwolono kandydatowi wyższego stanu nauczycielskiego, Dr. Brutko-

vom 1. April c. ab sein Probejahr am Marien-Gymnasium ableisten zu dürfen.

Den 1. April c. übernahm der Direktor nach Ablauf der ihm aus Rücksicht auf seine gestörte Gesundheit Allerhöchst bewilligten einjährigen Urlaubszeit wieder die Direktoratsgeschäfte aus den Händen seines Stellvertreters Inspektors Professors Dr. Rymarkiewicz. Aus Theilnahme für die Anstalt hatte er sich freiwillig während seiner Beurlaubung am Unterrichte betheiligt, dass er im 1. und 2. Quartal wöchentlich 2 Stunden, im 3. Quartal 4 Stunden und im 4. Quartal endlich 6 Stunden ertheilte.

Den 3. April c. schied aus dem Lehrerkollegium der interimistische Gymnasiallehrer Casimir Szulc, welcher bald darauf eine Lehrerstelle an der hiesigen Realschule erhielt. Er wird bei uns stets in freundlichem Andenken bleiben.

Zu derselben Zeit trat der Oberlehrer Spiller den ihm Allerhöchst unter Belassung seines Gehalts huldreichst gewährten sechsmonatlichen Urlaub an, Behufs einer in Familien-Angelegenheiten nothwendigen Reise nach New-York. Durch die der Anstalt zugewiesenen Kandidaten Paten und Dr. Brutkowski wurde beim wissenschaftlichen Unterricht seine Vertretung leicht, der Turnunterricht aber, welchen er in den oberen Klassen ertheilte, wurde vom Königlichen Provinzial-Schul-Kollegium dem Seminarlehrer Kiełczewski stellvertretend übertragen.

Den 24. Mai c. erhielt der evangelische Religionslehrer Pastor Schönborn einen sechswöchentlichen Urlaub Behufs einer Badereise.

Den 11. Juni c. betheiligten sich die Lehrer und die Schüler der Anstalt in üblicher Weise an der feierlichen Frohnleichnams-Prozession.

Den 12. Juni c. traf die Anstalt ein herber Verlust durch das an Luftröhren-Schwindsucht erfolgte Ableben des Oberlehrers Carl Czarnecki, welcher an unserer Anstalt seit 1845 erfolgreich gewirkt hatte. Das traurige Ereigniss rief eine grosse Theilnahme unter den Lehrern, Schülern sowie auch sonst im Stadtpublikum hervor, wie das der sehr zahlreiche Leichenzug am 14. Juni

wiskiemu z dniem 1. Kwietnia r. b. zacząć rok próby przy gimnazjum Śt. Maryi. W dniu 1. Kwietnia r. b. objął Dyrektor po uplywie roku urlopu, danego mu od najwyższej władzy z powodu nadwątlonego zdrowia, na nowo obowiązki Dyrektora z rąk zastępcy swego, Inspektora Prof. Dra Rymarkiewicza. Z interesu dla instytutu jednakże dawał lekceye mimo urlopu z własnej woli przez rok cały i to w 1. i 2. kwartale 2 godziny tygodniowo, w 3. kwartale 3, a w 4. nareszcie 6 godzin.

Dnia 3. Kwietnia r. b. wystąpił z grona nauczycieli tymczasowy nauczyciel gimnazjalny Kazimierz Szulc, który nie długo potem otrzymał posadę przy tutajszeszkole realnej. Miłe on na zawsze w pamięci naszej zostawił po sobie wspomnienie.

W tymże samym czasie puścił się wyższy nauczyciel Spiller w podróż do Nowego Jorku w ważnych interesach familialnych, korzystając z urlopu danego mu przez najwyższą władzę na pół roku, przy pensji jaką pobierał. Ponieważ równocześnie kandydaci Paten i Dr. Brutkowski w urzędowanie swoje wstąpili, nie trudną przeto było rzeczą zastąpić go w naukach gimnazjalnych; naukę zaś turniejów, których uczył w klasach wyższych, powierzyła król prowincyjna rada szkólna w zastępstwie nauczycielowi seminarium Kiełczewskiemu.

Dnia 24. Maja r. b. wyjechał nauczyciel religii ewangelickiej, pastor Schoenborn, za urlopem do wód na sześć tygodni.

Dnia 11. Czerwca r. b. przyłączyli się nauczyciele i uczniowie wedle zwyczaju do processyi na Boże Ciało.

Na dniu 12. Czerwca r. b. poniosła szkoła ciężką stratę przez śmierć nauczyciela wyższego, Karola Czarneckiego, który umarł na suchoty gardlowe po kilkätigodniowej chorobie. Pracował on przy gimnazjum naszym z korzyścią dla uczniów od r. 1845. Wypadek ten smutny wielki obudził współludział niemniej pośród nauczycieli i uczniów, jak pomiędzy publicznością; czego dowodem li-

bewies. Der erste Religionslehrer des Gymnasiums Kantorski hielt am Grabe eine ergreifende Rede und die Schüler sangen ein angemessenes Lied. Den 20. Juni aber wurde in der Gymnasialkirche ein Trauergottesdienst, an dem ausser den Lehrern und Schülern auch die eingeladene Familie des Dahingeschiedenen Theil nahm, abgehalten.

Vom 16. bis zum 21. Juli c. waren die Abiturienten mit der Anfertigung der schriftlichen Arbeiten beschäftigt; die mündliche Prüfung fand den 27. Juli statt.

Vor den jedesmaligen Ferien empfingen die Schüler der Anstalt in üblicher Weise die heiligen Sacramente der Busse und des Altars.

Der Gesundheitszustand der Schüler war im Laufe des Schuljahres im Ganzen zufriedenstellend; bei den Lehrern dagegen kamen, neben häufigen kürzeren Unpässlichkeiten, auch längere Krankheitsfälle vor. Da nun ausserdem im Lehrerkollegium ein Todesfall, längere Beurlaubungen zweier Mitglieder, das Ausscheiden zweier anderen und endlich auch das Eintreten zweier Kandidaten vorkamen, so musste der Lektionsplan oft mehr oder weniger geändert werden, was nicht ohne Nachtheile für den Unterricht bleiben konnte.

ZUSAMMENSTELLUNG

aller im Jahre 1859/60 freigegebenen Tage u. Ferien.

15. Oktob.: Geburtstag Sr. Maj. des Königs	1 Tag.
1. November: Allerheiligenfest	1 .
8. Dezember: Maria Empfängniss	1 .
22. Dez. bis 3. Jan. incl.: Weihnachtsferien	13 Tage.
6. Januar: Fest der heiligen drei Könige	1 Tag.
2. Februar: Maria Reinigung	1 .
15. März: Abiturientenprüfung	1 .
25. März: Maria Verkündigung	1 .
4. April bis 18. April incl.: Osternferien	14 Tage.
2. Mai: Buss- und Bettag	1 Tag.
8. Mai: Stanislausfest	1 .
17. Mai: Himmelfahrt Christi	1 .
26. Mai bis 30. Mai incl. Pfingstferien . . .	5 .
7. Juni: Frohnleichnamsfest	1 .
29. Juni: Petrus und Paulus	1 .
15. August bis 19. Sept.: Herbstferien . . .	35 Tage.
79 Tage.	

czy bardzo orszak pogrzebowy, odprowadzający zwłoki jego na cmentarz w dniu 14. Czerwca. Pierwszy nauczyciel religii Kantorski miał nad grobem mowę rozczulającą, a uczniowie odśpiewali pieśń odpowiednią. Na dniu 24. Czerwca odprawiono nabożeństwo żałobne za duszę jego w kościele gimnazjalnym, w którym mieli udział nietylko nauczyciele i uczniowie, ale i zaproszona rodzina zmarłego.

Od 16.—21. Lipca r. b. robili abiturienti prace piśmienne; ustny zaś ich examen odbył się d. 27. Lipca.

Przed każdorazowymi wakacjami chodzili podług zwyczaju wszyscy uczniowie do spowiedzi i komunii św.

Stan zdrowia między uczniami zadowalniał w ogóle w ciągu roku szkolnego; przeciwnie nauczyciele zapadali często na zdrowiu nietylko na czas krótki, ale niektórzy i dłuższą złożeni byli choroba. Ponieważ oprócz tego w ciągu roku jeden z grona nauczycielskiego umarł, dwóch urlop miało na czas dłuższy, dwóch innych od instytutu naszego zupełnie odeszło i nareszcie dwóch kandydatów przybyło, przeto plan nauk musiał większych lub mniejszych doznawać odmian, a dla nauki samej nie mogło to być bez uszczerbku.

ZESTAWIENIE

wszystkich wolnych dni i wakacyi w roku 1859/60.

15. Października: dzień urodzin J. K. Mości	1 dzień.
1. Listopada: uroczystości Wszystkich Św.	1 .
8. Grudnia: Niepokalanego poczęcia N. P. M.	1 .
22. Grud. do 3. Stycz. włączn. fer. na B. Nar.	13 dni.
6. Stycznia: uroczystość Trzech Króli . . .	1 dzień.
2. Lut: N. P. M. Gromnicznej	1 .
15. Marca: examen abiturientów.	1 .
25. Marca: Zwiastowanie N. P. M.	1 .
4. Kwiet. do 18. Kwiet. włącz. fer. wielkan.	14 dni.
2. Maja: dzień pokuty i modlitwy	1 dzień.
8. Maja: uroczystość św. Stanisława . . .	1 .
17. Maja: Wniebowstąpienie Pańskie . . .	1 .
26. Maja do 30. Maja włącz. fer. na Ziel. Św.	5 dni.
7. Czerwca: uroczystość Bożego Ciała . .	1 dzień.
29. Czerwca: dzień św. Piotra i Pawła . .	1 .
15. Sierpnia do 19. Września wielkie ferie	35 dni.
79 dni.	

IV. Statistik des Gymnasiums. — Statystyka gimnazyum.

A. Verzeichniss der Lehrer und Vertheilung der Stunden am Schlusse des Schuljahres.
Spis nauczycieli i podział lekcji na koncu roku szkolnego.

No.	N a m e n :	Ordin.	O.-I.	U.-I.	O.-II.	U.-II.	O.-III. a.	O.-III. b.	U.-III. a.	U.-III. b.	IV. a.	IV. b.	V.	VI.	Sa.
1	Dir., Reg.- u. Schuler. Prof. Dr. Brettner	—	3 Math. 2 Physik.	1 Math. 2 Physik.	—	2 Physik	—	—	—	—	—	—	—	—	8*
2	Oberlehrer Professor Wannowski	I.	7 Latein. 2 Griechisch	—	6 Greh.	2 Greh.	—	—	—	—	—	—	—	—	17
3	Oberlehrer Spiller	beurlaubt auf sechs Monate. **)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Oberlehrer Professor Schweminski	O.-II.	2 Latein. 3 Deutsch.	11 Lat. 2 Dtsch.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
5	Oberl. Prof. Dr. Ry- markiewicz, Insp.	—	2 Geschichte. 2 Französisch. 2 Polnisch.	2 Gesch.	—	2 Gesch.	—	—	—	—	1 Franz.	1 Franz.	—	2 Geogr.	14
6	I. Rel.- Lehr. Regens Kantorski	—	2 Religion.	2 Rel.	2 Rel.	2 Rel.	2 Rel.	2 Rel.	2 Rel.	2 Rel.	—	—	—	—	14
7	II. Rel.- Lehr. u. Sub- regens Bilewicz	—	2 Hebräisch.	2 Hebräisch.	—	—	—	—	—	—	2 Relig.	2 Relig.	3 Relig.	3 Relig.	14
8	Oberl. Figurski	U.-III. a.	—	—	—	—	4 Greh.	—	10 Lat. 3 Dtsch. 3 Gesch.	—	—	—	—	—	20
9	Oberl. Dr. Steiner	U.-II.	4 Griechisch.	—	11 Lat. 4 Greh.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19
10	Ord. Gymn. - Lehrer Szule	O.-III. b.	—	—	—	—	—	11 Lat. 2 Greh. 3 Dtsch.	2 Frnz.	2 Franz.	—	—	—	—	20
11	Ord. Gymn. - Lehrer Dr. Ustymowicz	—	1 Math.	3 Math.	4 Math.	4 Math.	1 Natg.	1 Natg.	1 Natg.	1 Natg.	—	—	—	2 Naturg.	2 Naturg.
12	Ord. Gymn. - Lehrer Węcławski	O.-III. a.	—	—	2 Franz.	2 Franz.	11 Lat. 2 Frnz.	2 Frnz.	—	—	—	—	—	—	19
13	Ord. Gymn. - Lehrer Laszkowski	V.	—	—	—	—	—	—	—	—	4 Deutsch.	4 Deutsch.	10 Latein.	—	18
14	Techn. Lehr. Schön	—	—	—	—	2 Zeichnen. 2 Gesang.	—	—	—	—	2 Zeichn.	2 Zeichn.	2 Gesang.	2 Gesang.	20
15	Gymn.-Lehr. v. Przy- borowski	U.-III. b.	—	—	2 Poln.	—	—	—	7 Lat. 6 Greh. 2 Poln. 3 Dtsch.	—	—	—	—	—	20
16	G.-L. Dr. Wituski	—	—	—	—	—	3 Math.	3 Math.	3 Math.	3 Math.	3 Mathem.	3 Mathem.	—	—	20
17	G.-L. Dr. Wolfram	V. a.	—	—	—	—	2 Greh. 2 Poln.	4 Greh.	—	10 Latein. 2 Poln.	—	—	—	—	20
18	Gymn.-Lehrer Dr. Nehring	—	—	—	—	2 Gesch. 2 Poln. 2 Dtsch.	3 Dtsch.	2 Poln. 2 Gesch.	—	3 Gesch.	4 (Gesch. Geogr.)	—	—	—	20
19	Gymn. - Lehrer Dr. Lazarewicz	IV. b.	—	—	—	—	—	—	—	—	3 Franz.	10 Latein. 4 Gesch. 3 Franz.	—	—	20
20	G.-L. Dr. Mierzyński	VI.	—	—	—	—	—	6 Greh.	3 Lat.	—	—	—	—	10 Latein. 2 Poln.	21
21	Ev. Rel.-Lehr. Pastor Schönborn	—	—	2 Religion.	—	—	—	—	—	—	2 Religion.	—	—	—	4
22	Cand. Paten	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 Poln.	2 Poln.	—	10
23	Cand. Dr. Brutkowski	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3 Rechn.	3 Rechn. 4 Deutsch.	10
24	Rector Zientkiewicz	VII.	6 Poln., 6 Deutsch, 4 Latein, 4 Rechn., 2 Schreiben, 2 Geograph. u. Naturg.	—	—	—	—	—	—	—	X. Bilewicz: 2 Relig.	—	—	—	—

*) Ausserdem hiebt er Sonntags nach dem Gottesdienste für freiwillige Theilnehmer aus der Prima Vorträge, im Winter: über sphärische Trigonometrie, im Sommer: über Kegelschnitte; jene wurden von 8, diese von 13 Primanern besucht.

**) Seine Stunden sind theils zu je 1 Stunde für das Latein den Ordinarien beigegeben, theils anderweitig vertheilt worden.

B. Frequenz der Klassen. — Liczba uczniów.**a. Im ersten Quartal des Schuljahres.**

W pierwszym kwartale roku szk.

Klasse. Klasse.	Ge- sammt- zahl. Ogółem.	n. d. Konfession. p. wyznania		n. d. Nationalität. p. narodowości.		Wohnort d. Elt. Zamieszkanie.	
		kath.	evgl.	jüd.	poln.	deutsch.	Einheim Miejsc.
I.	29	26	3	—	23	6	11
O.-II. . .	28	27	1	—	24	4	6
U.-II. . .	50	44	5	1	40	10	10
O.-III. A. .	45	42	3	—	41	4	14
O.-III. B. .	44	43	1	—	42	2	9
U.-III. A. .	50	48	2	—	48	2	17
U.-III. B. .	50	50	—	—	46	4	14
IV. A. . .	42	41	1	—	37	5	16
IV. B. . .	40	40	—	—	40	—	9
V.	64	63	1	—	61	3	29
VI.	70	69	—	1	64	6	26
in all. Klass. d. Gymnas.	512	493	17	2	466	46	161
VII. . . .	22	22	—	—	19	3	16
	534	515	17	2	485	49	177
							357

Am Schlusse des vorigen Schuljahres zählte die Anstalt (ohne Prima, aber mit der Septima) zusammen 467 Schüler, von welchen 298 versetzt, 169 zurückgeblieben sind.

C. Abiturienten: Zu Ostern d. J. machten folgende Ober-Primaner ihre Abiturienten-Prüfung: Czarnecki Emil, Laskowski Leo, Przyjemski Wladislaus, Szenic Anton; sie erhielten sämmtlich das Zeugniß der Reife und studiren (mit Ausnahme des Czarnecki, der Philologie in Breslau studirt) Theologie im hiesigen Klerikalseminar.

Zum Schlusse des Schuljahres hatten sich 12 O.-Primaner zur Abiturientenprüfung gemeldet. Von diesen trat einer freiwillig zurück; einer wurde in Folge ungenügender schriftlicher Arbeiten von der mündlichen Prüfung ausgeschlossen; zwei dagegen wurden wegen Betrug von derselben entfernt. Die übrigen acht Ober-Primaner wurden in der unter dem Vorsitze des Königl. Prüfungs-Kommissarius am 27. Juli abgehaltenen mündlichen Prüfung geprüft und erhielten in Folge ihrer genügenden schriftlichen Arbeiten, wie auch unter Berücksichtigung ihrer Führung und befriedigender Klassenleistungen, sämmtlich das Zeugniß der Reife. Es sind die folgenden:

- Stanislaus Januszewski, geboren zu Sroczyn bei Gnesen, $20\frac{1}{2}$ Jahr alt, 10 Jahre auf dem Gymnasium, 2 Jahre in Prima.
- Boleslaus Jerzykiewicz, geb. zu Samter, $20\frac{1}{2}$ J. alt, 8 J. auf dem Gymnasium, 2 J. in Prima.

b. Im letzten Quartal des Schuljahres.

W ostatnim kwartale roku szk.

Gesammt- zahl. Ogółem.	nach der Konfession, podług wyznania.			n. d. Nationalität. p. narodowości.		Wohnort d. Eltern. Zamieszkał.	
	kath.	evang.	jüd.	poln.	deutsch.	Einheim Miejsc.	Auswär. Zam.
24	22	2	—	20	4	10	14
27	23	2	2	20	7	8	19
49	43	5	1	39	10	10	39
41	38	3	—	36	5	12	29
40	39	1	—	38	2	9	31
49	46	3	—	46	3	19	30
48	48	—	—	44	4	13	35
37	36	1	—	32	5	14	23
30	30	—	—	30	—	7	23
62	61	1	—	59	3	32	30
66	65	—	1	60	6	24	42
473	451	18	4	424	49	158	315
28	28	—	—	23	5	18	10
501	479	18	4	447	18	176	325

Przy końcu przeszłego roku szkolnego liczył zakład (bez kl. I., lecz z kl. VII.) ogółem 467 uczniów, z których 298 uzyskało promocję, 169 pozostało w swych klassach.

C. Abiturienti. Na Wielkanoc r. b. odbyli popis dojrzałości następujący uczniowie klasy I. w.: Emil Czarnecki, Leon Laskowski, Władysław Przyjemski, Antoni Szenic. Wszyscy otrzymali zaświadczenie dojrzałości i (z wyjątkiem Czarneckiego, który w Wrocławiu poświęca się filologii) wszyscy słuchają teologii w tutajszym seminaryum duchownem.

Przy końcu roku szkolnego zgłosiło się 12 uczniów z I. klasy do popisu dojrzałości. Z nich jeden dobrowolnie odstał od zamiaru; jeden wskutek niedostatecznych robót piśmiennych nie był przyuszczony do popisu ustnego; dwóch zaś dla oszuwaństwa, którego się dopuścili, było oddalonego od popisu. Pozostający 8. odbyli dnia 27. Lipca r. b. ustny popis pod przewodnictwem król. komisarza examinacyjnego i wszyscy ze względu na dostateczne roboty piśmienne, jako też z powodu dobrego zachowania się i dostatecznych postępów w klassie okazywanych, otrzymali świadectwo dojrzałości. Są to następujące:

- Stanisław Januszewski z Sroczyna p. Gnieznem ma lat $20\frac{1}{2}$ 10 l. w gimn. 2 l. w kl. I.
- Bolesław Jerzykiewicz z Szamotuł, ma lat $20\frac{1}{2}$, 8 l. w gimn., 2 l. w kl. I.

3. Heinrich Kahl, geb. zu Kórnik, 21 $\frac{1}{4}$ J. alt, 10 J. auf dem Gymnasium, 2 J. in Prima.
4. Maximilian Kamiński, geb. zu Posen, 20 $\frac{1}{2}$ J. a., 10 J. auf dem Gymnasium, 2 J. in Prima.
5. Alexander Ostrowicz, geb. zu Gostyń, 19 $\frac{1}{2}$ J. a., 2 $\frac{1}{2}$ J. auf dem Gymnasium, 2 J. in Prima.
6. Theodor Reszke, geb. zu Posen, 20 J. a., 9 J. auf dem Gymnasium, 2 J. in Prima.
7. Joseph Stefański, geb. zu Smolnydół b. Wronke, 20 $\frac{1}{4}$ J. a., 6 $\frac{1}{2}$ J. auf d. Gymnas., 2 J. in Prima.
8. Theodor v. Żółtowski, geb. zu Jarogniewice bei Czempin, 18 J. a., 7 J. a. d. G., 2 J. in Prima. Theologie wollen studiren: Januszewski, Jerzykiewicz, Kahl und Ostrowicz; Mathematik und Naturw.: Kamiński; Medicin: Reszke; Landwirtschaft: Stefański und Żółtowski.

D. Prämien. Die ausgezeichnetesten Schüler, der Regel nach 2—4 aus jeder Klasse erhalten Bücher, Bilder- oder Kartenwerke oder Globen zu Prämien, wozu die etatmässigen 40 thlr, und die Zinsen des Probst v. Kamiński'schen Prämienfonds von 200 Thlr. verwendet werden.

Im vorigen Jahre erhielten Prämien folgende Schüler:

aus O.-I.: Roman Czartoryski,
aus O.-II.: Ludwig Szartowicz,
aus U.-II.: Bronislaus Drwęski und Max Fehlberg,

aus O.-III.a.: Stanislaus Warnke und Adolph Czamański.

aus O.-III. b.: Adam Sierakowski, Bruno Mąke und Sigismund Celichowski.

aus U.-III.a.: Anton Wieczorek und Joseph Wilhelm.

aus U.-III.b.: Bronislaus Cybichowski, Joseph Wabiński.

aus IV.a.: Albin Sobeski.

aus IV.b.: Wladimir Siemiatkowski, Vincent Bogusławski.

aus V.: Carl Lindner, Wladislaus Głowiński.

aus VI.: Casimir Kliszewski, Ignatz Szeistecki, und

aus VII.: Wacław Nieszczotta, Albert Waligórski, und Roman Zajączek.

3. Henryk Kahl z Kórnika, ma lat 21 $\frac{1}{4}$, 10 l. w gimn., 2 l. w kl. I.
 4. Maxymilian Kamiński z Poznania, ma lat 20 $\frac{1}{2}$, 10 l. w gimn., 2 l. w kl. I.
 5. Alexander Ostrowicz z Gostynia, ma lat 19 $\frac{1}{2}$, 2 $\frac{1}{2}$ l. w gimn., 2 l. w kl. I.
 6. Teodor Reszke z Poznania, ma lat 20, 9 lat w gimn., 2 l. w kl. I.
 7. Józef Stefański z Smolnegodołu pod Wronkami, ma lat 20 $\frac{1}{4}$, 6 $\frac{1}{2}$ l. w gimn., 2 l. w kl. I.
 8. Teodor Żółtowski z Jarogniewic p. Czempinem, ma lat 18, 7 l. w gimn., 2 l. w kl. I.
- Teologii poświęcają się: Januszewski, Jerzykiewicz, Kahl i Ostrowicz; matematyczne i naukom przyr.: Kamiński; medycynie: Reszke; agronomii: Stefański i Żółtowski.

D. Nagrody. Uczniowie celujący pilnością i obyczajami, zwykle 2—4 z każdej klasy, otrzymują książki, obrazy, mapy lub globusy geograficzne jako nagrody, na których zakupienie obraca się stała kwota 40 tal. i procent z funduszu nagrodowego ks. proboszcza Kamińskiego, wynoszącego 200 tal.

W roku przeszłym dostali nagrody następujący uczniowie:

z kl. I. w.: Roman Czartoryski,
z kl. II. w.: Ludwik Szartowicz,
z kl. II. niż.: Bronisław Drwęski i Maxymilian Fehlberg,

z kl. III. w. a.: Stanisław Warnke i Adolf Czamański,

z kl. III. w. b.: Adam Sierakowski, Bruno Mąke i Zygmunt Celichowski,

z kl. III. n. a.: Antoni Wieczorek i Józef Wilhelm,

z kl. III. n. b.: Bronisław Cybichowski i Józef Wabiński,

z kl. IV. a.: Albin Sobeski,

z kl. IV. b.: Włodzimierz Siemiatkowski i Wincenty Bogusławski,

z kl. V.: Karol Lindner i Władysław Głowiński,

z kl. VI.: Kazimierz Kliszewski i Ignacy Szeistecki,

z kl. VII.: Wacław Nieszczotta, Wojciech Waligórski i Roman Zajączek.

E. Unterstützungen. Der fünfte Theil der Schüler war vom Schulgelde befreit. In dem mit dem Gymnasium verbundenen Alumnat fanden, wie gewöhnlich, 60 Schüler aus den oberen Klassen, welche Theologie zu studiren beabsichtigten, freien Unterhalt. Ferner erhielten in dem v. Szöldrski'schen Convicte 11 und in dem v. Lubrański'schen ebenfalls 11 Schüler der Anstalt freien Unterhalt. Die Gesellschaft zur Unterstützung der lernenden Jugend im Grossherzogthum Posen zahlte für 11 Schüler das Schulgeld und unterstützte überhaupt 24 Schüler theils durch Gewährung von Tischgeldern, theils mit Wohnung und Beköstigung in einem besonderen Alumnat, theils endlich mit Kleidern und Büchern. — Das Gräflich v. Mielżyński'sche Stipendium, im Betrage von 90 Thlr. jährlich, bezieht auf die Daner von 3 Jahren, der ehemalige Zögling der Anstalt, Emil Czarnecki, welcher gegenwärtig Philologie in Breslau studirt.

F. Sammlungen. 1) *Die Gymnasial-Bibliothek* wurde erweitert:

a) durch Geschenke, für die wir im Namen der Anstalt den ehrbietigsten Dank sagen: Bestimmungen über die Organisation der Kriegsschulen. — Huschke: Die Iguvischen Tafeln. — Tross: Levold's v. Northof. — Chronik d. Grafen v. d. Mark. — Schneider: Neue Beiträge zur alten Geographie und Geschichte des Rheins. Vom Königl. Provinzial-Schul-Kollegium. — Przegląd Poznański 1859. I. 2., bis 1860., I. 4. Von der Redaction des Przeglądu.

b) durch Kauf: Die Fortsetzungen von Ersch u. Gruber's Encyclopädie. — Poggendorf's Annalen, Grimm's d. Wörterbuch etc. — Ferner: Adelung: gramm. krit. Wörterbuch. — Zahn: Die schönsten Ornamente von Pompeji, II., 1—6. — Ritter: Geographie, Band 8. 9. — Smith: De locis quibusdam linguarum baltic. et slav. — Gruppe: Minos. — Grote: Geschichte Griechenlands. — Duncker: Geschichte des Alterthums. — Foissac (übersetzt von Emsmann.): Meteorologie. — Wittwer: (Girard) Briefe über Humboldt's Kosmos. — Berg haus: Deutschland vor hundert Jahren. — Lübsen: Einleitung in die Infinitesimal-Rechnung. — Lüb-

E. Wsparcia. Piąta część uczniów była uwolniona od opłaty szkolnej. W alumnacie połączonym z gimnazjum naszem miało bezpłatne pomieszczenie, jak zwykle 60 uczniów, którzy się teologii poświęcić zamierzają. Nadto utrzymywano bezpłatnie 11 uczniów w konwikcie Szołdrskich i 11 w konwikcie Lubrańskich. Towarzystwo pomocy naukowej dawało za 11 uczniów opłatę szkolną i wspierało w ogóle 24 uczniów, dając im albo pieniądze na życie, albo też płacąc za ich stół i mieszkanie w osobnym alumnacie, albo też zaoferując im odzież i książki. — Stypendium Mielżyńskiego w ilości 90 tal. uzyskał na lat 3 były uczeń instytutu Emil Czarnecki, który słucha filologii w Wrocławiu.

F. Zbiory. 1. *Biblioteka gimnazyjna* pomnożyła się o następujące dzieła:

a) W darze złożono, za co niniejszem winne składamy dzięki w imieniu instytutu: Bestimmungen über die Organisation der Kriegsschulen. — Huschkego: die Iguvischen Tafeln. — Trossa: Levold's v. Northof Chronik der Grafen v. d. Mark. — Schneidra: Neue Beiträge zur alten Gesch. und Geogr. des Rheins. Od król. prowinc. rady szkolnej. Przegląd poznański 1859. I. 2. do 1860. I. 4. Od redakcji Przeglądu.

b) Nabyto przez kupno: Ciąg dalszy Encyklop. Erscha i Grubera. — Poggend. Annalen. — Grimma: Wörterbuch etc. — Adelunga: Gramm. krit. Wörterbuch. — Zahna: Die schönsten Ornamente von Pompeji II. 1—6. — Rittera: Geographie Bd. 8. 9. — Smitha: De locis quibusdam linguarum baltic. et slav. — Gruppego: Minos. — Grotego: Geschichte Griechenland's. — Dunckera: Geschichte des Alterthums. — Foissac (tłum. p. Emsmanna): Meteorologie. — Wittwera (Girard): Briefe über Humboldt's Kosmos. — Berghausa: Deutschland vor hundert Jahren. — Lübsena: Einleitung in die Infinitesimal-Rechnung. — Lübsena: Ausführliches

sen: Ausführliches Lehrbuch der höheren Geometrie. — Beitzke: Geschichte der deutschen Freiheitskriege. — Zinckeisen: Geschichte des osmanischen Reiches, Bd. 6. — Kugler: Handlung der Kunstgeschichte. — Klemm: Allgemeine Kulturwissenschaft, Bd. 1. und 2. — Mecherzyński: Historya wymowy w Polsce. — Wiszniewski: Historya literatury polskiej, tom. IX. i X. — Iglewel: Polska wieków średnich, tom II., VI., VII. — Orzechowski: Mowy. — Fredro: Przysłowia mów potocznych. — Fredro: O porządku wojennym. — Paprocki: Hetman. — Bielski: Kronika. — Birkowski: Sześć kazań. — Zawicki: Jeftes. — Modrzewski: O poprawie rzeczypospolitej. — Józ. Bartł. i Szym. Zimorowicz: Sielanki u. s. w.

2. *Die Schüler-Lesebibliothek*, welche am Ende dieses Schuljahres 1480 Bände zählt, ist bedeutend vermehrt worden:

a) durch Geschenke, für die sich die Anstalt zu dem grössten Danke verpflichtet fühlt: Powieść z czasu mojego, von dem Gymnasiallehrer Szule; Estkowski, zbiorek rzeczy swojskich; Żywot Tyszkiewicza; Małecki, list żelazny; Pamiętniki o Samuelu Zborowskim nap. L. Siemieński; Wspomnienie o Kownie; Marya Malczewskiego u. mehrere andere von der Buchhandlung J. K. Żupański.

b) durch Kauf: die Fortsetzung von Goebels Bibliothek gediegener französischer Werke, u. a. Für die Schüler der mittleren Klassen, die bis jetzt am wenigsten bedacht waren, wurden angeschafft: Jugendalbum v. J. 1857, 1858, 1859. — Reisebeschreibung, Jagdabentheuer, Bilder und Skizzen, Erzählungen von Schmidt, Hoffmann, Nieritz, Hebel u. a. Ferner Müller's: die jungen Pelzjäger, die jungen Büffeljäger, die jungen Canaëros u. a. m. Deutsche Jugendzeitung, herausgegeb. v. Fabricius.

3. *Die Bibliothek von Werken ehemaliger Schüller* des Marien-Gymnasiums hat sich um folgende Werke vermehrt:

Nr. 51. und 52.: vom Oberlehrer Stanislaus Węclewski aus Culm,

Nr. 53.: vom Syndikus des erzbischöflichen Konistoriums Leo Wegner.

Nr. 54. und 55.: vom Gymnasiallehrer Dr. Wladislaus Nehring

Lehrbuch der höheren Geometrie. — Beitzke: Geschichte der deutschen Freiheitskriege. — Zinckeisen: Geschichte des osmanischen Reichs, tom VI. — Klemma: Allgemeine Kulturwissenschaft, tom I. i II. — Mecherzyńskiego: Historya wymowy w Polsce. — Wiszniewskiego: Historya literatury polskiej, tom IX. i X. — Lelewela: Polska wieków średnich, tom II., VI., VII. — Orzechowskiego: Mowy. — Fredry: przysłowia mów potocznych. — Fredry: O porządku wojennym. — Paprockiego; Hetman. — Bielskiego: Kronika. — Birkowskiego: Sześć kazań. — Zawickiego: Jeftes. — Modrzewskiego; O poprawie rzeczypospolitej. — Józ. Bartł. i Szym. Zimorowiczów: Sielanki i inne.

2. *Biblioteka uczniów* licząca w końcu tego roku szkolnego 1480 tomów, znacznie pomnożona została:

a) przez książki w darze złożone, za co instytut najczulsze składa dzięki: Powieść z czasu mojego, darował naucz. gimn. Szulc; Estkowskiego: Zbiorek rzeczy swojskich; Żywot Tyszkiewicza; Małeckiego: List żelazny; Pamiętniki o Samuelu Zborowskim nap. Luc. Siemieński; Wspomnienie o Kownie; Marya Malczewskiego i kilka innych darowały księgarnia J. K. Żupańskiego.

b) przez książki zakupione: Dalszy ciąg Goebela: Bibliothek gediegener französischer Werke i inne. Dla uczniów klass średnich, dla których najmniej dotąd biblioteka stósownych nabywała książek: Jugendalbum; Bilder u. Skizzen, Erzählungen von Schmidt, Hoffmann, Nieritz, Hebel i inne. Nadto Müllera: Die jungen Pelzjäger, die jungen Büffeljäger, die jungen Canaëros i inne. Deutsche Jugendzeitung wydawana przez Fabriciusza.

3. *Biblioteka dzieł wydanych przez byłych uczniów gimnazjum świętej Marii* pomnożyła się o następujące dzieła:

Nr. 51. i 52. dzieła Stanisława Węclewskiego, naucz. wyższ. w Chełmnie.

Nr. 53. Leona Wegnera, syndyka przy konistorzu arcybiskupim.

Nr. 54. i 55. Dra Władysława Nehringa, naucz. gimnazjalnego.

4. Das naturwissenschaftliche Cabinet wurde durch zwei Geschenke vermehrt:

1. vom Kaufmann Hrn. Holzer eine weisse Rauchschwalbe (*hirundo rustica varietas*),
2. vom ehemaligen Lehrer Herrn Joseph Jakubowski ein Herbarium, enthaltend sehr viele Pflanzen unserer Provinz, geordnet nach dem Linneischen System.

5. Das physikalische Cabinet. Zwei Zeigertelegraphen-Modelle mit Kommunikator; zwei Geislersche Röhren und ein Geisler'scher Ballon mit einem Eisenkern; Halldat's hydrostatischer Apparat; ein Metallwürfel zu Versuchen über strahlende Wärme; Modell einer kleinen gangbaren Dampfmaschine, durch eine Weingeistlampe in Bewegung zu setzen; eine Zimmerbatterie mit Verschiebung und Pachytrop; ausserdem einige kleinere Apparate.

4. Gabinet hist. naturalnej pomnożył się przez dwa dary:

1. Pan Holtzer kupiec, darował białą jaskółkę dymówkę (*hirundo rustica varietas*);
2. Pan Józef Jakubowski, niegdyś nauczyciel, darował zielnik mieszczący bardzo wiele roślin naszej prowincji, ułożonych wedle systemu Linneusza.

5. Dla gabinetu fizykalnego zakupiono: Dwa przyrządy telegrafów wskazówkowych; dwie rury Geisslera; balon Geisslera. — Aparat hydrostatyczny Halldata; sześciyan metalowy, służący do doświadczeń cieplika promienistego. — Model mały, poruszalnej maszyny parowej, za pomocą lampki spirytusowej w ruch wprawianej; bateria galwaniczna, podręczna, z przyrządem do przesuwania i pachytrop. — Oprócz tego kilka małych aparatów.

V. Ordnung der Prüfung.

Montag den 13. August.

Vormittags:

Nach vorangegangener Prüfung der Septima, beginnt um 8½ Uhr die Prüfung der Gymnasial-Klassen in folgender Ordnung:

SEXTA: Religion: Subr. *Bilewicz*. — Latein: Dr. *Mierzyński*.

Hierauf Vorträge der Sextaner:

Cybichowski Thadäus: Nie trzeba tracić nadziei v. J. Kochanowski.

Sokolnicki Stanislaus: Die Wasserose von Schmid.

QUINTA: Rechnen: Dr. *Brutkowski*. — Latein: G.-L. *Laskowski*.

Hierauf Vorträge der Quintaner:

Leitgeber Jaroslaus: Buława Madeja v. Hołowiński.

Kleber Johann: Der Bauer und sein Sohn v. Gellert.

QUARTA A. u. B.: Französisch: Dr. *Lazarewicz*. — Latein: Dr. *Wolfram*.

V. Porządek popisu publicznego.

W Poniedziałek dnia 13. Sierpnia.

Przed południem:

Po popisie klasy VII. zacznie się o godzinie 8½ popis klass gimnazyjnych w następującym porządku:

KLASSA VI.; Religia: X. Subr. *Bilewicz*. — Język łaciński: Dr. *Mierzyński*.

Potem będą deklamowali uczniowie kl. VI.: Cybichowski Tadeusz: Nie trzeba tracić nadziei p. J. Kochanowskiego.

Sokolnicki Stanisław: Die Wasserose przez Schmida.

KLASSA V.: Rachunki: Dr. *Brutkowski*. — Język łaciński: Naucz. gimn. *Laskowski*.

Potem będą deklamowali uczniowie kl. V.: Leitgeber Jarosław: Buława Madeja p. Hołowińskiego.

Kleber Jan: Der Bauer und sein Sohn przez Gellerta.

KLASSA IV. A. i B.: Język francuski: Dr. *Lazarewicz*. — Język łaciński: Dr. *Wolfram*.

Hierauf Vorträge der Quartaner:

Lindner Carl: Pojedynek, a. d. A. Mickiewicz-schen Gedichte: Pan Tadeusz.

Brzeski Alexius: Der blinde König v. Uhland.
U.-III. A. u. U.-III. B.: Geometric: Dr. Wituski. — Griechisch: Dr. Mierzyński.

Hierauf Vorträge der Unter-Tertianer:

Karłowski Wladislaus: aus Stephan Czarnecki v. Koźmian.

Taczanowski Johann: Der Gemsjäger von Reithardt.

O.-III. A. u. O.-III. B.: Latein: G.-L. Węcławski. — Geschichte: Dr. Nehring.

Hierauf Vorträge der Ober-Tertianer:

Rekowski Casimir: aus Zamek-Kaniowski v. Goszczyński.

Wieczorek Anton: Klage der Ceres v. Schiller.

Nachmittags, von 3 Uhr ab:

U.-II.: Religion: Regens Kantorski. — Latein: O.-L. Dr. Steiner.

Hierauf Vortrag der Unter-Secundaner:

Busse Herrmann: } Dialog aus Schiller's Wal-
Cichowski Adam: } lenstein.

O.-II.: Mathematik: Dr. Ustymowicz. — Latein: Prof. Schmeminski.

Hierauf Vortrag des Ober-Secundaner:

Zenksteller Vincent: aus Mithridate, von J. Racine.

I.: Griechisch: Prof. Wannowski. — Mathematik:
d. Director. — Französisch: Prof. Dr. Rymarkiewicz.

NB. Nach der Prüfung der unteren und mittleren Klassen werden die Prämien vertheilt und die Namen der nach den höheren Klassen versetzten Schüler verlesen werden. Darauf findet in den Klassenzimmern die Einhändigung der Zeugnisse durch die betreffenden Ordinarien statt.

Dienstag den 14. August

beginnt um 8 Uhr Vormittags die Schlussfeierlichkeit, welche in folgender Ordnung stattfinden wird:

Potem będą deklamowali uczniowie kl. IV. :

Lindner Karol: Pojedynek, z poematu A. Mickiewicza: Pan Tadeusz.

Brzeski Alexy: Der blinde König p. Uhlanda.

KL. III. NIŻSZA A. i B.: Geometrya: Dr. Wituski. Język grecki: Dr. Mierzyński.

Potem będą deklamowali uczniowie kl. III. n.:

Karłowski Władysław: Ustęp z Stefana Czarneckiego p. Koźmiana.

Taczanowski Jan: Der Gemsjäger przez Reithardta.

KL. III. WYŻSZA A. i B.: Język łaciński: Naucz. gimn. Węcławski. — Hist. powsz.: Dr. Nehring.

Potem będą deklamowali uczniowie kl. III. w.:

Rekowski Kaźmirz: Ustęp z Zamku Kaniowskiego p. Goszczyńskiego.

Wieczorek Ant.: Klage der Ceres p. Szyllera.

Po południu, od godziny 3.:

KL. II. NIŻSZA: Religia: X. Regens Kantorski. — Język łaciński: Dr. Steiner.

Potem będą deklamowali uczniowie kl. II. n.:

Busse Herrmann: } Dialog z Wallensteinem p.
Cichowski Adam: } Szyllera.

KL. II. WYŻSZA: Matematyka: Dr. Ustymowicz. — Język łaciński: Prof. Schmeminski.

Poczem będzie deklamował uczeń kl. II. w.:

Zenksteller Wincenty: Ustęp z Mithridate p. J. Racina.

KL. I.: Język grecki: Prof. Wannowski. — Matematyka: Dyrektor. — Język francuski: Prof. Dr. Rymarkiewicz.

NB. Po odbytym popisie klass niższych i średnich zostaną rozdane nagrody i nazwiska uczniów do klass wyższych posuniętych odczytane. Poczem wręczą ordynaryusze uczniom w klassach świadectwa.

We Wtorek dnia 14. Sierpnia

zacznie się o godzinie 8. z rana uroczystość zakończenia roku szkolnego, która się w następującym porządku odbędzie:

1. Gesang: Chor von C. Kuntze.
2. Deutsche Rede des Abiturienten Theodor Reszke über das Thema:

„In den Ocean schift mit tausend Masten der Jüngling; Still, auf gerettetem Boot, treibt in den Hafen der Greis.“

3. Lateinische Rede des Abiturienten Stanislaus Januszewski, über das Thema:

„Uter fuerit perniciosior Romanis hostis, Hannibal an Catilina.“

4. Gesang: Jagd-Chor v. C. M. Weber.
5. Polnische Rede des Abiturienten Alexander Ostrowicz:

„O Janie Kochanowskim“, wobei er zugleich im Namen der Abiturienten Abschied nimmt von der Anstalt.

6. Bekanntmachung der Promotion in den oberen Klassen und Vertheilung der Prämien, sowie Entlassung der Abiturienten durch den Director.

7. Gesang: der 147. Psalm v. Julius Weiss.
Nach der Feierlichkeit werden den Schülern der drei oberen Klassen die Zeugnisse von den Ordinarien eingehändigt werden.

1. Śpiew: Chór C. Kuntzego.
2. Mowa w języku niemieckim abiturienta Teodora Reszke na temat:

„In den Ocean schift mit tausend Masten der Jüngling; Still, auf gerettetem Boot, treibt in den Hafen der Greis.“

3. Mowa w języku łacińskim abiturienta Stanisława Januszewskiego na temat:

„Uter fuerit perniciosior Romanis hostis, Hannibal an Catilina.“

4. Śpiew: Chór strzelców, C. M. Webery.
5. Mowa w języku polskim abiturienta Alexandra Ostrowicza:

„O Janie Kochanowskim“ przy czem w imieniu abiturientów pożegna zakład.

6. Ogłoszenie promocji w wyższych klassach i rozdzielenie nagród, jako też pożegnanie abiturientów przez Dyrektora.

7. Śpiew: 147. psalm p. Jul. Weissa.
Po zakończeniu uroczystości wręczą ordynaryusze uczniom trzech klass wyższych świadectwa.

Zur Beachtung für das künftige Schuljahr.

Die Meldung der aufzunehmenden Schüler findet am Mittwoch den 19. September c. und zwar: die der hiesigen von 8—10 Uhr Vormittags, die der auswärtigen von 3—5 Uhr Nachmittags im Gymnasialgebäude statt; ihre Prüfung erfolgt Donnerstag den 20. September, Vormittags von 8—12 Uhr; die Eröffnung des Unterrichts aber Freitag den 21. September um 9 Uhr mit feierlichem Gottesdienst in der Gymnalskirche.

Die neu aufzunehmenden Schüler haben bei ihrer Meldung: 1. einen Taufschein, 2. ein Impfschein, 3. ein Zeugniss über den zuletzt erhaltenen Unterricht vorzulegen.

Besonderer Aufmerksamkeit werden Aeltern und Vormündern folgende Bestimmungen empfohlen:

1. Von denjenigen Schülern, welche beim Beginn

Uwiadomienie dotyczące przyszłego roku szkolnego.

Uczniowie nowi zgłaszać się będą do examinu w gmachu gimnazjalnym w Środę dn. 19. Września r. b.: tutajsi od godziny 8—10. z rana, zamiejscowi zaś od godziny 3—5. z południa; examen ich odbędzie się we Czwartek dnia 20. Września z rana od godziny 8—12.; nauki zaś rozpoczną się w Piątek dnia 21. Września o godzinie 9. uroczystym nabożeństwem w kościele gimnazjalnym.

Każdy uczeń nowy zgłaszając się do examinu winien mieć z sobą: 1. metrykę; 2. świadectwo szczepionej ospy; 3. zaświadczenie z nauk w ostatnim czasie pobieranych.

Szczególniej zwraca się uwagę rodziców i opiekunów na następne rozporządzenia:

1. O uczniach obecnie w instytucie będących,

- des neuen Schuljahres am 21. September c. Vormittags sich nicht in ihren Klassen eingefunden haben, wird, wenn sie ihre, durch wichtige Gründe veranlasste spätere Zurückkunft nicht vorher dem Director angezeigt haben, angenommen, dass sie die Anstalt verlassen haben. Eine Annahme derselben könnte nur dann noch erfolgen, wenn die für jede Klasse bestimmte feste Zahl von Schülern — VI. und V. 70, IV. 60, sonst 50 — durch die neu aufgenommenen noch nicht erreicht wäre.
2. Knaben, welche das 11. Jahr vollendet haben, können nach Sexta nur dann aufgenommen werden, wenn nicht durch jüngere Knaben schon die für diese Klasse bestimmte Normalzahl erreicht ist; dasselbe gilt für Quinta und Quarta in Bezug auf Knaben, die das 13. und resp. 14. Jahr erreicht haben.
 3. Von einem nach Sexta aufzunehmenden Knaben werden besonders folgende Kenntnisse mit Strenge gefordert: Bekanntschaft mit den Lehren des Elementar-Katechismus; geläufiges und logisch-richtiges Lesen in polnischer, sowie geläufiges und wenigstens mechanisch-richtiges Lesen in deutscher Druckschrift; Vermeidung grober orthographischer Fehler beim Dictiren, in deutscher, besonders aber in polnischer Sprache; Geläufigkeit in den vier Species mit unbenannten ganzen Zahlen.
 4. Von einem nach Septima aufzunehmenden Knaben werden gefordert: wenigstens mechanisch-richtiges Lesen in beiden Landessprachen, besonders in der polnischen; Befähigung kurze Sätze in beiden Sprachen in leserlicher Handchrift niederzuschreiben; Bekanntschaft mit der Addition und Subtraction in unbenannten ganzen Zahlen und mit dem Einmaleins.

Dr. Brettner,
Director.

którzy przy rozpoczęciu nowego roku szkolnego, to jest 21. Września z rana do klasy swych nie powrócą, ani też o powodach opóźnienia swego uzasadnionego poprzednio Dyrektora nie zawiadomią, przyjmie się, że instytut opuścili. Później przyjęci być by mogli w takim tylko razie, gdyby liczba uczniów dla klasy każdej przeznaczona (dla kl. VI. i V. 70, IV. 60, w innych 50) nie była jeszcze dopełniona przez nowo przyjętych.

2. Chłopcy, mający lat 12 skończonych, do klasy VI. wtenczas tylko będą przyjęci, jeżeli ilość uczniów młodszych nie dosiegnie liczby dla tej klasy przeznaczonej. Tudzież do kl. V. i VI. pod tym samym warunkiem przyjmie się chłopców, którzy skończyli 13. resp. 14. rok życia.
3. Od chłopca, który chce być przyjęty do kl. VI., żąda się koniecznie, aby dokładnie był obeznaný z naukami elementarnego katechizmu; biegły i locznie-dobrze czytał po polsku, jako też biegły i mechanicznie-dobrze po niemiecku, aby pisał bez błędów ortograficznych po niemiecku, a mianowicie po polsku i dokładnie umiał cztery działania z ilościami nieoznaczonymi.
4. Od chłopca, który chce być przyjęty do kl. VII. żąda się, aby przynajmniej czytał mechanicznie-dobrze w obu językach krajowych, mianowicie w polskim; aby umiał krótkie zdania w obu językach czytelnie napisać i znał dodawanie i odciąganie liczb nieoznaczonych i tablicę mnożenia.

Dr. Brettner,
Dyrektor.

